

Clifford Dobell.

Illustrations by Rousseau de [illegible]

VERKLAARINGE

DER

TYTEL-PLAAT.

KLINK-DICHT.

DE Wyſgeerte over 't lot, en de ondeugd zegepraald;
En blyfd onwrikbaar, op een vaſte rots gezeten,
By de eik, waar op vergeefs de bulder-winden kreeten.
Haar zweep dryfd elk tot deugd, haar ſtaf richt al, wie dwaald.

Van myter-muts, en zuil haar ſtigt-luſt nederſtraald.
Meduzaas ſlangen-hoofd treft ieder in 't geweeten.
Hier geld geen wysheids mom. De luyheid beefd in keten,
Met klap, en bedel-korf, waar van zy voedſel haald.

De vrees ziet lillend de geſchigt-kloot nederhellen.
De hoop grypt na de rots. De dwaas blaaſd water-bellen.
De rykdom bied veel vruchts, en byl, en bundel aan.

't Verſchiet ſteld Helden op verheven zege-boogen,
Die eigen bloed-bad, gift, en vyzel-dood verſmaân,
Tot blyk, wat Wyzen door ſtandvaſtigheid vermogen.

TROOST
DER
WYSGEERTE
VAN
BOËTHIUS.
ET
OBDURA
R. de Hooge

VERTROOSTINGE
DER
WYSGEERTE
VAN
A. M. T. S. BOETHIUS.

IN
VYF BOEKEN VERVAT,
EN NIEUWLYKS VERTAALD,
DOOR

M. GARGON.

TOT AMSTERDAM,
By ADRIAAN BRAAKMAN,
en TOT GOUDA,
By LUCAS KLOPPENBURG.

M. D. CC. III.

Aan den

ACHTBAAREN, VOOZIENIGEN

H E E R

HERMANNUS van de PUTTE,

Rentemeester der Ed. Mog. HEEREN STAATEN van ZEELAND over de Landen in de vyf AMBACHTEN, in het EILAND van WALCHEREN.

MYn herte brak, myn oog versmolt van rouw,
Als ik moest zien Uw' zwaar-bezochte VROUW,
Dat voorbeeld van beleefdheid, deugd, en trouw,
In jammer-dagen.
Een kanker-wond, een onuitleschlyk nat,
Dat vel en vleesch, en beend'ren knaagende at,
Sloeg elk met schrik, en liet haar afgemat,
Te bitter klaagen.

Myn God, wat pyn! Myn God, wat is 't my bang!

Waar is uw' hulp? Waar toefd uw' trooſt zo lang?
Myn Heiland kom! dat lyden valt te wrang,
Kom dat verzoeten!
Zo worſtelde haar gadeloos geduld,
Zo was haar mond, en ziel met God vervuld,
Zo ſteunde zy op hem, die onzen ſchuld
Aan 't kruis moeſt boeten.

Was 't vreemd, dat ik, in 't nypen van dien nood,
Als ik haar trooſt, na myn vermogen, bood,
Dit Trooſt-boek van BOETHIUS ontſloot,
En wees zyn gronden?
En wees, hoe dat een deugdelyk gemoed
Staat altyd pal, in voor-, en tegen-ſpoed;
En vreugd, en ſmert is vroomen even goed,
En nut bevonden?

Een wonder-taal, die 's waerelds menſch beſpot,
Om dat hy verr' van waarheid, en van God,
Veranderd, met het wiſpeltuurig lot,
Daar hy op bouwde.
Maar die van hier, door zon-, en hemel-boog,
Met vleugelen van hemel-wysheid vloog,
Ziet, dat men nooit vergeefs, 't ga laag, of hoog,
Op God betrouwde.

Deeze Opperheer ſteld alles tyd en maat,
En leid zyn volk door zyn alwyzen raad,
En ſtierd het lot, dat voor en tegen gaat,
Door wiſſel-ſtaaten.

Ver-

Verdwaasde mensch! Die 't aardsche goed bezind,
Wat 's roem, en weelde, en pragt, die u verblind?
Wanneer men beulen in 't geweeten vind,
Kan geld niet baaten.

Een Waereld-vorst beefd midden in zyn stoet,
Een vuile vrek is arm met al zyn goed,
Een booswicht schroomd, als hy zyn schendlust boet,
En toond zyn krachten.
Maar 't schuldloos hert vreesd dwingeland, noch dwang,
Noch wenscht, noch ducht, noch voed zich met verlang:
De zonden-drift alleen maakt zondaars bang,
Door snoô gedachten.

De zonden-drift blufcht waarheids vonken uit:
De zonden-drift, geen dwingend nood-besluit,
De wille-keur, en ziele-vryheid stuit,
In will'ge slaaven.
De zonden-drift gestaâge rampen baard,
Vervormd den mensch in wilder dieren-aart,
Als hy niet zoekt, met de oogen hemelwaart,
Na hemel-gaaven.

De zaligheid bestaat in 't vol-genot
Van 't hoogste goed, en de aller-hoogsten God

Die is, en blyfd, verr' boven 't wiſſel-lot,
Alleen onwank'lyk.
Zo groot een goed de waereld nimmer heeft:
Haar ſchyn-geluk ons vroeg, of laat begeefd.
Die God bezit, zelfs na dit leeven leefd,
In 't onvergank'lyk.

Dit, en noch meer, is onzes TROOSTERS grond,
En was, gelyk een balſem, in den wond,
Voor Uwe VROUW, tot haar de Heer ontbond,
En 't heil deed' ſmaaken.
'K zie dunkt my noch, hoe zy getrooſt, en ſtil,
Haar onderwierp aan 's Albeſtierders wil.
'K zie haar, voor 't aardſch, in heilig onverſchil,
Na boven haaken.

Daar zweefd zy nu in dat vol-zalig licht,
En heeft geen trooſt van nooden, nu zy dicht
Is by haar' God, en van zyn aangezigt
De vreugd ziet ſtraalen.
Dies wyde ik U, 't geen ik haar dacht te biên,
Wiens naam men ook zoud' hier op 't voor-hoofd zien,
Als van haar Kruis-genot, een MAN, met wien
Myn werk mag praalen.

Een MAN, die zich in voorſpoed ned'rig draagd,
In tegenſpoed blyfd kloek, en onvertſaagd,

Als * Herkules, die 't ſter-dak onderſchraagd,
Met trouwen yver.
Een Man, in wien de aloude deugd herleefd,
Die Gode 't zyn, den Keizer 's Keizers geefd,
En, niet verſlaafd aan 't aardſche, hooger ſtreefd,
Gelyk myn Schryver.

Wat ryker ſtof vond ik niet tot myn dicht,
Zo ik Uw' deugd zoud' ſtellen in haar licht,
En door Uw' zedigheid niet wierd verplicht,
Om ſtil te zwygen.
De waare deugd zoekt ook geen vreemden lof:
Maar is haar zelfs de zoetſte vreugde-ſtof,
En doed een menſch in 't zalig vreugde-hof
Gelukkig ſtygen.

Als ik myn vlyt zag vruchteloos vergaan,
Bood gy Uw' hert, en huis my gunſtig aan.
Wat heb ik niet geduurige weldaan
Van U genooten?
Myn naam was zelfs in Walch'ren niet bekend,
Toen Gy tot my veel herten hebt gewend,
Zo dat ik ben van Neêr-lands ander end
Hier uitgeſtooten.

Daar ik een oogſt van zielen zie bereid:
En 't oorlogs-vuur, en 's krygers onbeſcheid

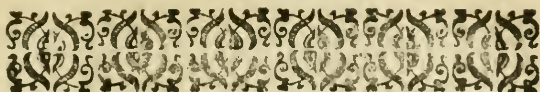
* Ziet van Herkules in 't zevende Rym van 't vierde Boek.

Niet ſchroom; maar ſtil aanbid Gods wys beleid,
En trooſt mag vinden.
Neem dan in dank deez' vruchte van myn pen,
Tot blyk, hoe dier ik U verſchuldigd ben.
De grootſte ſchat, dien ik op aarde ken,
Zyn trouwe vrinden.

M. GARGON.

Serooskerke, den 1 van Auguſtus des Jaars 1702.

VOOR-

VOORREDEN

Aan den

Goedwilligen , en Deugdlievenden

LEEZER.

VErſcheiden hebben in verſcheidene taalen, en tyden zich gelegd op 't vertolken van *Boëthius*: en meer dan eene pen is bezig geweeſt met uitleggen, ophelderen, en voortbrengen van dit werk.

Vrankryk zag het onder *Filippus*, den Schoonen bygenaamd, in 't Franſch te voorſchyn komen. Italien bragt het onder *Kosmos de Medicis* op

het Tuskaanſch gekleed, in 't licht. En onz Vaderland gaf in de twe voorgaande Eeuwen daar van drie-tydige overzettingen.

Zitſmanus, *Bernartius*, *Murmellius*, *Agrikola*, *Albertus Magnus*, en volgens zommigen, doch verkeerd, * *Thomas Aquinas*, hebben 't in zyne oorſpronkelyke Taal van ingeſloopene feilen gezuiverd, en met letterkundige aantekeningen ſierlyk verrykt. Een bewys, dat zy niet de kleinheid, maar de waarde van dit boeksken hebben aangemerkt, en dat het Joodſch ſpreekwoord wel zeggen mag: *Let niet op het vat, maar 't geen 'er in is.*

Ook

* Niet *Thomas Aquinas*, maar *Thomas Galenſis*, of *Anglicus*, gaf die aanmerkingen over Boëthius in 't licht, en door miſverſtand is in plaatſe van *Thomæ Anglici Ord. Prædicat.* gedrukt *Thomæ Angelici Ord. Prædicat.* of *cum optimo commentario Beati Thomæ*; gelyk in den duk tot Deventer, Anno 1491.

Ook overtreft dit beknopt werk verscheiden groote boeken, en verhandeld in 't kort meer, dan alle Wysgeeren te zamen. Gelyk ook des zelfs Maaker allen zynen Tyd-genooten, zo Grieken, als Romeinen, in vernuft, en weetenschappen verre te boven ging.

Want volgeestiger Dichter, spitsvindiger Wysgeer, verlichter Godgeleerde, bedreevender * Konstwerker, en met een woord, grooter Man leefde toen niet.

Hy zette uit het Grieksch in het Latyn over: De Dicht-konst van *Pythagoras*, De Ster-kunde van *Ptolomeus*, De Reken-konst van *Nikomachus*, De Meet-kunde van *Euklides*, De Godgeleerdheid van *Plato*, De Wysgeerte van *Aristoteles*, De Wis-konst van *Archimedes*: en smolt alle die, en noch

* Mechanicus.

meer Konſten gelukkig in een, hebbende zich te Athenen van jongs op wel achtien jaaren daar in bevlytigd, en door aangeboorene ſchranderheid alles grondig begreepen.

Ook paarde hy met zo groote Waereld-wysheid die Wysheid, die van boven is, en bezegelde het oprecht Chriſten-geloof met zyn bloed, en leeven.

Zyn geboorte-tyd was in den jaare 455 na 's Heilands menſch-werdinge, en omtrent vyftig jaaren, na dat Romen door *Athalarikus*, Koning der Gotten, overrompeld, en gantſch Italien van de Vandalen, Herulen, en andere uitheemſche volkeren bezet was; die hun Hof niet te Romen, maar te Ravennen hielden, gelyk de Roomſche Keizer zelfs den Ryks-zetel had overgebragt na Konſtantinopolen, dat ook daarom den naam van Nieuw Romen droeg.

Dier-

Dierhalven was hy niet veel laater, als *Hieronymus*, en *Augustinus*, en moet veel voortreflyke mannen, als *Kassiodorus*, *Fulgentius*, *Priscianus*, *Sidonius Apollinaris*, en *Benediktus* hebben gezien: gelyk zommigen willen, dat hem deeze laatste in het gebergte *Kaßinum*, daar hy een Munnik-leeven leide, aan zyne tafel ontfing, nevens *Tertullus* een Roomsch Raads-heer.

Hy bloeide ten tyde van *Theodorikus*, Koning der Oſtrogotten, wien hy zeer lief was, om zo groote gaaven, en wysheid, als in hem uitblonken: waar door hy niet alleen onder zynen landaart, maar uitheemschen zelfs, bekend, en hoog geacht wierd.

Gelyk men zegd, dat *Gundibaldus*, Koning der Burgonderen, de grensbewoonders van 't Baltisch Meir, hem bezoeken kwam, en zich voornaamentlyk verwonderde over zeker Uurwyzer,

wyzer, door *Boëthius* zo geschikt, dat het in een beweeg-kloot zeer naauwkeurig den Zon-loop aantoonde. Waar over *Theodorikus* hem namaals schreef, en diergelyken voor zynen bloedverwant *Gundibaldus* verzocht, en kreeg.

Ook onderwees hy eenen Harpslaager, die met stem, en snaaren het oor van *Chlodoveus*, Koning der Vranken, streelen zoude, en zond hem dien, met ernstige vermaaninge, om zyne Overwinninge der Hoogduitschers door geen wreedheid te bekladden, maar veel eer zyne goedertierenheid, en zegen-praal door dien puikzanger te laaten uitgalmen, en op de snaaren roemen.

Zyn geslacht was niet gering, maar voortreflyk, en dat der *Manlii*, die den eer-naam van *Torquati*, of Ketendraagers, kreegen, van die heldendaad, die eene hunner bedreef in 't

ver-

verſlaan van den vermetelen Kampvechter der Gallen, die 't gantſche heir der Romeinen ſarrende, en daar uit tartende, wie wilde, door *T. Manlius* nedergeveld, en van zynen gouden keten ontblood wierd.

Den bynaam van *Severinus* brengen eenigen tot hunne geſtrengheid, die zo groot was, dat *T. Manlius* zynen zoon, die zich tegen zyn bevel in een twe-ſtryd met *Metius*, den Heir-voogd der Tuskulaanen had ingelaaten, ſchoon hy Overwinnaar bleef, gerechtelyk ſtraffen liet met de dood. Doch anderen haalen dien bynaam van een der Voorouderen van *Boëtius*, die, zo zommigen willen, ook *Flavius* zoude geheeten zyn geweeſt.

Zyn Vader droeg, als hy, den naam van *Boëthius*, of *Boëtius*, die in groot aanzien, en zelfs Borgermeeſter van Romen was. Zyn

Zyn Grootvader wierd *Severinus* genaamd: Zyn Overgrootvader *Manlius Torquatus*, en zyn Bet-overgrootvader *Anicius Petronius*. Waar van daan volgens de gewoonte dier tyden, wanneer men de naamen van uitſteckende mannen, en voorouderen den kinderen ophoopte, ook onze Schryver geheeten is: ANICIUS, MANLIUS, TORQUATUS, SEVERINUS, BOETHIUS.

Hy was zeer jong, als hem de voornaamſte Eerampten opgelegd, en zyne deugden bekroond wierden. Tot drie werf bekleedde hy de Borgermeeſterlyke hoog-waardigheid: en kreeg by zyne eerſte vrouw *Elpis*, een voorbeeld van kuiſchheid, en in Dichtkunde zeer bedreeven, twe zoonen, dien hy buiten gemeen vroeg, en te gelyk, den Borgermeeſter-ſtoel zag beklimmen. Waar over, en over andere weldaaden meer, hy *Theodorikus*

pleg-

plegtlyk in een dank-rede prees, en daar mede de lof van Welfpreekendheid behaalde.

Zyn eerfte Borgermeefterfchap viel in den jaare 487, na 's Heilands menfch-werdinge, omtrent twe jaaren, eer *Theodorikus* Italien innam.

In 't jaar 510 wierd hy andermaal tot het zelfden ampt verkooren, en nochmaals in 't jaar 522, met zynen fchoonvader *Symmachus*.

Groote dingen ondernam, en kwam hy te boven. Maar nadien voorfpoed nyd, en haat verwekt, wierd hy, hoe verheven, en geacht, van verfcheiden verfcheidentlyk betigt, en van *Theodorikus* zelfs, die hem zo geeerd, en bemind had, veroordeeld, gebannen, gedood.

Want doordien hy zyn fchrander brein niet alleen op de Wyfgeerte, maar voor al op de Godgeleerdheid

ſpitſte, te meer, om dat hy de Leere der Drie-eenheid, en andere gronden der waarheid zag ondermynen van de Arianen, zo konde hy, terwyl de Oſtrogotten, en hun Koning *Theodorikus*, die ketterye verdedigden, de gunſt van dien Vorſt niet altyd genieten; maar ontſtak wel haaſt zynen toorn, als hy zich begaf tot ſchryven van de *Drie-eenheid*, van het *Geloof*, van de *twe Natuuren* in Chriſtus, en van diergelyke twiſt-ſtoffe deezes tyds.

Zeer euvel nam dit die Ariaans-gezinde Koning op, en droeg hem nu meer haat, als eertyds liefde toe.

Men wende voor, dat *Boëthius* zulke ſchriften in 't licht gaf, om Staatveranderingen te baaren, de Heerſchappye van *Theodorikus* te kneuzen, en Italien in voorige vryheid te brengen.

Stout wierden hier op de vyanden

van

van *Boëthius*, die hem verſcheidene ſchelmſtukken aanteegen, en brieven verdichten op zynen naam aan *Juſtinus* den Keizer te Konſtantinopolen, als hadde hy dien tegen 't Ryk der Gotten gezocht op te wekken.

Men beſchuldigde hem, dat hy den gantſchen Raad hadde beveiligd tegen hunnen aanklaager, en belet, dat zy, door bygebragte bewyzen, niet overtuigd wierden van Oppermagt-ſchendinge.

Die, en diergelyke laſteren gingen hem na, en ſchoon die zich zelve ſchaamden, wierd hy daar op ten kerker gedoemd, zyn goed verbeurd verklaard, en in een hoogen toren in de ſtad *Ticinum*, namaals *Pavie* genaamd, vaſt gekluiſterd.

Hier zat hy echter niet ledig, noch bezweek onder zo veel rampen, maar genoot de zoete vruchten van zynen

voorgaanden vlyt, en arbeid, en vond in de voorheen-gelegde kennis-gronden, de geneezinge zyner ſmerten. Waar door hy in banden vry, in ballingſchap tot zich zelven gekeerd, in lyden verſterkt, en in armoede ryk was.

Het derven zyner boek-zaal, en boeken, ging hem niet weinig ter herte, gelyk hy daar over gevoelig klaagd in dit Werk: Evenwel betoonde hy de Wis-, en Wys-ſpreuken uit de zelven niet vergeeten te hebben: en begaf zich eerſt tot een verdedig-ſchrift, waar in hy zynen onſchuld tegen alle laſteringen, en loogen-taal bewees. Gelyk hy zelfs betuigd, die zaak-gewrigten ſchriftelyk ontworpen te hebben, op dat de laate na-neef des niet mogt onbewuſt zyn.

Tot verlichtinge van zyn leed ſchreef hy deeze vyf Trooſt-boeken, waar

waar in hy den menſch van de waereld afſcheurd, en tot de waare gelukzaligheid opleid.

Een bewys van een goed, en ſchuldloos geweeten, dat nooit in vol-zalige gemeenſchap met God kan treeden, dan als het van de aarde, en aardſche iedelheden los gemaakt, tot dien ſprink-ader alles goeds zynen toevlugt neemd.

Verſtand, geleerdheid, konſt, welſpreekendheid, blinkt hier ieder op 't meeſte door.

De ſpreekwyzen zyn kort, en krachtig; de redeneeringen vernuftig, en vol klem; de waarheid boven de dwaaling aangepreezen; de ziel-wonden naakt ontdekt, en gelukkig geheeld; voor-, en tegen-ſpoed, geval, en nood-dwang, vrye wil, en voorzienigheid, ieder in zyne rechte waarde voorgeſteld, en de zonden, en het hoogſte goed, en

de Eeuwigheid met leevende verwen afgemaald.

En uitgezonderd eenige weinige uitdrukkingen, die wat zweemen na de hardheid dier Eeuwe, waar in hy leefde, is 'er nooit iets vloeijender, en overtuigender in 't licht gekomen. Immers zyn de vaerzen zo aangenaam, zo volgeestig, en zo hoog van toon, dat *Scaliger* die onvergelyklyk, en Godlyk noemd.

Christus, noch 't woord zyner genade werd hier, 't is waar, nergens gevonden: Maar dat onze recht-geloovige Schryver, een trouwe belyder van het Christendom, den Heiland zoude vergeeten hebben, om wien hy leed, en buiten wien geen troost te vinden is, kan in ons niet komen.

Het schynd ons veel eer toe, gelyk ook zommigen beweeren, dat *Boëthius*

groo-

grooter bestek ontworpen had: en wel licht zal hy door een onverwachte dood (want hy in den kerker onthalsd wierd) belet geworden zyn, dat uit te voeren.

De blyken hier van ziet men telkens in dit werk, en meer dan eens beloofd de Wysgeerte *hoogere dingen* te leeren: *krachtiger*, en tot de *zieldoordringende hulpmiddelen* ten zynen tyd te zullen gebruiken: *den weg*, om t' huis te geraaken, aan te willen wyzen: hem *in zyn vaderland* weder te brengen: de ziel *vleugelen aan te hechten*, en hemelwaards te heffen.

Waar uit volgen moet, dat 'er op iets hoogers gedoeld zy, als hier vertoond werd. Ook zegd *Boëthius*, dat zich de Wysgeerte *bereidde*, *om iets anders* te verhandelen: en zy zelfs betuigd, dat zy wenscht *haare beloften* te voldoen. 'T geen aanwysd, dat

zy voorhad de Verborgenheden van 't Chriſten geloof open te leggen, en daar uit de voornaamſte gronden van Trooſt te haalen.

Zo men ook letten wil op den Inhoud van deeze vyf Boeken, men zal bemerken, dat 'er een zesde moeſt bykomen om een volmaakt werk uit te leveren.

Want het eerſte behelſd een Treurklagte van *Boëthius*, ſpruitende uit vergelykinge van zynen tegenwoordigen jammer-ſtaat, met zyne voorgaande hoogwaardigheden.

Het twede begrypt eenige verzagtingen, en toebereidzelen, om *Boëthius* in gezondheid te herſtellen, en te doen begrypen, dat hy over de Fortuin niet klaagen moet.

Het derde brengd krachtiger hulpmiddelen voor den dag, tegen de zielkrankheid, en vertoond de waare geluk-

luk-zaligheid in tegenſtellinge van het bedriechlyke ſchyn-geluk.

Het vierde wyſd aan, dat alle Godloozen ongelukkig, en magteloos, maar alle vroomen gelukkig, en magtig zyn, nadien God alles beſtierd. Daar Voorzienigheid, en Nood-lot overwoogen, en getoond werd, dat voor-, en tegen-ſpoed altyd goed zy.

Het vyfde handeld van 't Geval, en Vryen Wil, en leerd, hoe 's menſchen wille-keur, en Gods voorzienigheid niet ſtryden, maar gepaard gaan.

Was hier noch in een zeſde boek van het eeuwig leeven, van Chriſtus de fontein aller vertrooſtingen, van 't lyden, dat men om zynen naam draagen, en daar in roemen moet, nadien het de toekomende heerlykheid niet kan evenaaren, was, zeg ik, hier van, en van diergelyke waarheden, die 't Chriſten-geloof ons leerd, in een nadere

verhandelinge gesprooken , zo had men hier een volmaakte Troost-stoffe , beide in leeven, en sterven.

Maar schoon dit ontbreekt, ontbreekt 'er echter niets , aan 't geen *Boëthius* heeft mogen afhandelen, dat wy durven volmaakt noemen in zyn soorte.

Ook is de geestige uitvindinge van spreek-beurten daar toe geschikt, om door geduurige verwisselingen van stof,en styl de zaaken dieper in te drukken , en klaarder te doen begrypen.

Vraagen, en antwoorden houd den geest wakker , en onvermoeilyk bezig in de diepste verborgenheden. Zo komd hier nu eens de Wysgeerte , als een Leeraaresse, dan eens *Boëthius*, als een Leerling: nu opperd hy zwaarigheden , die zy oplost : dan spreekt de Wysgeerte een tyd lang alleen , dan vervolgd hy haare redeneeringen.

En

En om de ziel noch meer te vermaaken, werd' er telkens een welvoeglyk Rym tusschen in gevoegd, waar door zy als nieuwe krachten ontfangd, het beweezen zich erinnerd, en 't geen te bewyzen stond met verschen aandacht hoord.

En dus is in dit werk alle Welspreekendheid, en alle Wysheid by een gesmolten.

Geen wonder dan, dat 'er zo menig zy bezig geweest met *Boëthius*, en deeze boeken aanmerkende, als een kort begryp van weetenschappen, die of opgehelderd, of vertolkt hebbe. Immers wierden wy, hoe afkeerig anders van overzetten, aangeprikkeld, om *Boëthius* in onze taal uit te geeven, wanneer wy door een beklaachlyk voorval, hem grondiger, als ooit, leerden kennen.

Want of wel, als gezegd is, daar

van

van reeds driederhande vertaalingen in 't Nederduitſch waren, hadden wy die alle nooit konnen magtig worden, maar verzekeringe gekreegen, dat de laatſte, en de beſte, was uitverkoft; en de twe voorgaande in eene oude, en afgeſleetene Taale ontworpen, die in haaren tyd wel goed, maar nu 't onbruik geworden zyn.

Dies meinden wy redenen, en vryheid te hebben, om onze ledige uuren hier mede door te brengen, en te zien, of wy iets tot verſtand, en opſcherpinge onzer Vaderlanderen mogten toebrengen.

Onze taal is reeds merkelyk, en werd noch daaglyks meer, geſchuimd: en meer, dan ooit, zet men zich nu op redenkavelen, Wyſgeerte, en God-, en Waereld-kunde. 'T welk alles ons aanmoedigde, en deeze, en geene zwaarigheden, die zich opdeeden, te boven hielp. Wy

Wy vertolkten dan, om *Boëthius*, zo veel ons doenlyk was, na te bootſen, zyn vaerzen in Rym, en zyn proſe, in Onrym; waar toe wy een beknopte ſtyl verkooren, en nu hem ſtiptlyk, dan wat ruimer, in de rymen opvolgden.

Een-, en ander-maal ſpreekt hy met *Plato*, en voor ons onverſtaanlyk, 't geen wy op onze wyze, en bevattinge hebben uitgedrukt, en met twe woorden aangetekend.

Zyne redeneeringe, dat alle gelukzaaligen *Goden* zyn, ſcheen ons wat te hoog te draaven, en beter in de ſchoole van een Wyſgeer, als van een Chriſten te luiden, dies wy daar voor zetten, dat zy *Godlyk* zyn. Zo doen wy echter in de Onrym zelden, of nooit meer, en volgen hem kort op de hielen.

Vinden wy, dat onze poogingen niet

niet verſmaad werden, zullen wy onzen tyd, dien wy van onze hoogere betrachtingen mogen afſnipperen, tot vertaalen van *Octavius*, door *Minutius Felix*, zo vloeijend, en krachtig beſchreeven, onder Godes zegen, met vermaak beſteeden.

Gebruik onderwyl dit werk, in deeze droeve tyden, tot uwen trooſt, tot beteugelingen des vleeſch, en tot verſmaadinge der waereld. Leer daar uit het eeuwige van 't verganklyke onderſcheiden, en u zelven, en uwen Schepper recht kennen.

Dit wenſcht u, en zich zelven

U.E. volvaardige Dienaar in
Chriſtus Jeſus,

M. GARGON,

Predikant te Serooskerke.

Serooskerke, den 1 van Auguſtus
des Jaars 1702.

Aan

Op de

VERTROOSTINGE van BOËTHIUS

Vertaald, en uitgegeeven door

D. MATTHEUS GARGON,

Als zyn E. uit de Mayrye van 's Hartogenbosch beroepen, en vertrokken was na Serooskerke.

MYn Heer en waarde Vriend GARGON,
Die ik niet eer te recht en kon,
Eer ik uwe oop'ning had geleezen
Van 't twe-en-dertigst' Harp-gezang,
En met verstand herkaauwd eerlang,
Wat daar in Davids zin mag wezen:

Want hier in kwam my uwe geest
Geschoeid op Gods-geleerden leest,
Zo deftig, en zo wys voor oogen,
Zo net van taal, zo zoet van trant,

Zo

Zo wel geſchikt in zyn verband,
Dat ik ſchier ſtond als opgetoogen.

Ik zag in dat een Beurt-gezang,
In 't kort een gantſchen t' zamen-hang,
Van zaligheên, voor Jood, en Heiden:
Niet treedende in eens anders ſpoor,
Maar langs een weg, dien gy zelfs door
Uwe eigen ſchranderheid bereide.

Toen ſpeet het my hoe langs, hoe meer,
Dat ik uw HOOGE-LIED wel eer
En PSALMEN had verzuimd te koopen;
Door dat vooroordeel ſteeds verblind,
Om dat m' 'er zo veel over vind,
Dat daar niets nieuws ſcheen van te hoopen;

Maar nu van uw vernuft bewuſt,
Beving my een byzond're luſt,
Een trek, een ongemeen verlangen,
Om ook te zien hoe dat GARGON
Vorſt DAVID, en Vorſt SALOMON
Deed zingen, in zyn Duitſche zangen.

Wat was die trant my waard, en lief!
Wat hoop verſchafte my uw brief,
Zo even aan myn huis gezonden,
Waar uit ik zag, dat gy BOEET
Hebt in het zuiver Duitſch gekleed,
Daar zo veel trooſt werd by gevonden!

Een

Een ſtof recht tydig op deez' Tyd,
Nu menig zucht, en vlugt, en lyd;
En ieder-een om trooſt verlegen,
Niet weet waar hy het zoeken zal,
In al dit vreeſlyk krygs-geſchal,
Dat gantſch EUROPE doed beweegen.

Dan hoord men van des Konings dood,
Dan weêr van droeven waters-nood,
Van plond'ren, ſchatten, branden, plaagen;
Dies zo het immer tydig was,
Zo immer trooſten kwam te pas,
Het komt te pas in deeze dagen.

Maar boven al die klaagens-reên,
Die ik met and'ren heb gemeen,
Komt in 't byzonder my noch kwellen,
Dat gy zo verre van ons gaad,
En ons nu te eenemaal verlaat,
Om u in ZEELAND neêr te ſtellen.

Gy hebt wel reden om te gaan
Nu gy op beter plaats gaad ſtaan
Daar meerder ſtichting is te wachten,
Het geen moet zyn het oogen-merk,
Dat een trouw Dienaar van Gods kerk
Bedoelen moet in zyn gedachten:

Maar, ah! Die wenſch by ons gedaan,

Om dichter by elkaâr te ſtaan,
Zie ik nu te eenemaal verſtooven:
Want in de plaats van dichter ſteê,
Gaad gy veel verder over zee,
Ons van uw byzyn gantſch berooven.

Maar niet te min, vaar wel, myn Vrind!
God geev' dat gy meer vreugde vind,
En ſtichting doe in uw Gemeente
Van SEROOSKERK, waar heen gy gaad,
Als in die geen, die gy verlaat,
Op dat verkwikt werd uw gebeente.

Nu kund gy uw betrouwd Talent,
Dat hier, gelyk als onbekend,
Lag in de duiſternis begraaven,
Eens recht met woeker toebeſteên,
By een getal van ſchrand're Leên,
Die greetig zyn naar uwe gaaven.

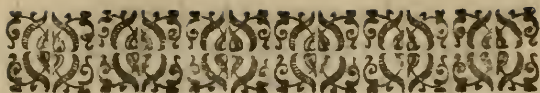
Een trooſt, die elk niet beuren mag,
Die hier vergeefsch roept gantſch den dag,
En 't heil-licht vruchtloos poogd te ontſteeken.
Want daar men ſluit het wars gezigt,
En kieſt de duiſternis voor 't licht,
Daar baat geen iever in het preeken.

Noch eens dan, waarde Vriend, vaarwel!
Maar tot een TROOST in onz gekwel,
Dat

Dat gy ons hebt zo wyd begeeven,
Verwachten wy, dat uw BOEET,
Die groote Wysgeer, en Pöeet,
U noch zal lang by ons doen leeven.

JOHANNES ULÆUS.

Predikant te Tilburg, enz.

Op het Zelfde.

HOe menig ziet men zich vergaapen
Aan geld, aan roem, aan ydelheid?
Hoe menig zyn door ſchyn verleid,
En meinen vreugd uit 't aardſch te raapen,
Doch blyven, deerlyk afgeſloofd,
Van ruſt, en vreugd, en vreê, beroofd?

Daar werd geen vaſter TROOST gevonden,
Als in de waarheid, en de deugd:
Hier aan alleen is waare vreugd,
En ziels-genoegen vaſt verbonden.
In waerelds-trooſt en kan niets zyn,
Dan onruſt, droefheid, angſt, en pyn.

Dit zal BOETHIUS betoogen
Die ieder, wie hem geefd gehoor,
Baand een geruſt, en lieflyk ſpoor,
En ſchift de waarheid van de loogen:
En toond, wat deugd, en ondeugd baard.
Wel hem, die 't beſte kieſt op aard!

Dus is hier TROOST in kracht te vinden,
Die nimmermeer den menſch verlaat,
'T zy,

'T zy, dat hy ſtort uit hoogen ſtaat,
'T zy, dat hy lyd door dwaal-gezinden,
'T zy, dat hy zie de deugd verplet,
En de ondeugd op den troon gezet.

Wie zoude u dan, GARGON, niet pryzen?
Die op den zelven trant, en voet,
Den Schryver Neêrduitſch ſpreeken doed,
En onzen Lands-liên TROOST aanwyzen
Zo klaar, en krachtig, als BOEET
Dat in Latynſche pronk-taal deed.

Dit zal, nu ik ben afgeſcheiden,
Door zulk een ruime water-plas,
Van u, die my een Broeder was,
My in myn droefheid TROOST bereiden,
O droeve, en dierbaar onderpand,
Wie ſcheurd my van zo waarde hand?

W. KEUCHENIUS,

Predikant te Alem, *enz.*

Aan den HEER
MATTHEUS GARGON.
Op zyn Ed[ts]. Vertaaling van Boëthius
TROOST DER WYSGEERTE.
KLINK-DICHT.

Sedibus æthereis Spiritus ille venit.

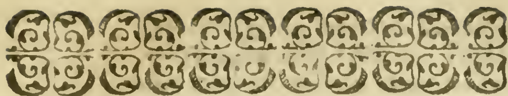
GEleerde Man, wiens pen zo ongeschonden
De Lessen van Boëthius ontvouwd,
Wen zyne deugd in nood op God betrouwd,
Geen beulen vreesd, maar geesseld s waerelds zonden.

Uw Troost-dicht vloeid, als balsem, in de wonden,
Van 't droef gemoed. Dan spild gy enkel goud,
En doemd den mensch, die op een zand-grond bouwd,
Hier ziel-rust zoekt, op aarde nooit gevonden.

Uw Maat-gezang, dat zo bekoorlyk sticht,
Verklaard ons 't merg van 's Burgermeesters dicht.
Wie kan naar waarde Uw geest, en yver danken?

Uw Poëzy, ô Hemel-tolk GARGON,
Ontleend haar kracht van geene Hengste-bron,
De Wysheid zelf bezield Uw' zuiv're klanken.

M. BODE.

VIRO REVERENDO,

D. MATTHÆO GARGON,

Cum BOETHIUM, de Consolatione Philosophiæ, Belgica induceret Oratione differentem.

Tu das epulis accumbere divûm! 1. Æn.

INteger interpres, ſacrorum arcana reſolvis,
Fatidicam quoties percutis arte chelyn.
Ne! Tibi ſunt digiti, numeros dum tangis, eburni!
Verba ſoles ſollers aurea Myſta loqui.
O! Quantum eſt ceciniſſe Deo! Ceciniſſe, ſalutis
Æternæ ſolidas ut decet ire vias!
Illà tui, vates, operis molimina faxit
Conditor, ad ſuperas ſint religata faces.
Ut, dum mundus erit, monſtrent errantibus umbra
Sincerum veri, juſtitiæque jubar.
Nec calami tantum prodes noſtratibus æſtu,
Sed quoque ſermonis nectare paſcis oves.
Paſcis oves Chriſti nivea dulcedine linguæ,
Et minimam Illius non ſinis eſſe rudem.
Pro meritis referes tantis tibi præmia tandem,
Donaque cæleſtis certa laboris erunt.
Sive igitur ſcriptis celeber, ſeu pondere vocis,
Exſpecta gravidam laudis honore comam.

An-

Ancipitique velut non est inglorius ense
Miles, non aliter fama parata tibi.
Accedunt leges, quarum Sapientia cultu
Solamen mirum se probat esse piis.
Harum etiam tanta gravitate oracula pandis,
Ausibus ut cupiat par Themis esse tuis:
Nam vanas quod tentet opes humana propago,
Hæc tua, quam legimus, pagina cuncta docet.
Gloria, quam meruit resonante BOETHIUS *ore*
Consul, erit stabili commemoranda pede.
Hunc juxta simulacra tibi depingit Apelles,
Lauro etenim dignos secula nulla silent.
Inventoris erit, nec non interpretis æqua
Portio, si laudis pondus uterque petit.
Et petere est justum: Quid enim pretiosius illa
Materia, qua quis discat habere bonum.
Vivite felices, quibus hæc datur aura per æquor
Flebile currendi, qua vocat ipse Deus.
Jam casus, sortes, & quod miserabile finxit
Falsus homo, nulla ponite parte malum.
Vobis præbet iter GARGONIUS, *astra per ampla,*
Dignus, ut excelsa sorte fruatur ovans.

JOHANNES de NIEUWLAND.

VER-

VERKLAARINGE DER PLAAT VAN HET EERSTE BOEK.

KLINK-DICHT.

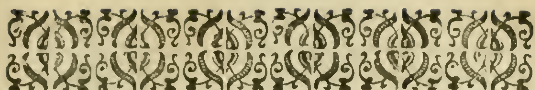
De Roomſche Borger-voogd krygt, voor zyn trouwe daaden,
Van Theodorikus, een ſchroomelyken loon.
Hy lyd in ballingſchap, en kerker, duizend doôn.
Zo moet der vroomen leed vaak 's dwinglands wrok verzaaden.

Hy zoekt by Dicht-konſt trooſt, voor zo veel ongenaden,
Maar die beſtaad in zang, noch aangenaamen toon:
Een beter werd hem van de Wyſgeerte aangeboôn,
Daar 't Negental voor vlied met angſt, en ſchrik, belaaden.

't Gelaat is God'lyk, haar geſtalte is overgroot,
Zy heft 't ontzaglyk hoofd tot aan den hemel-kloot,
En draagd, een bundel blaân, en zwaaid een ſtaf vol ſtraalen.

Al is haar kleed geſcheurd, noch droogd zy 's lyders oog,
En ſchopt dè waereld weg, op dat hy aâm mag haalen.
De waare Trooſt ontſtaad uit Wysheid van om hoog.

R. d H.

VERTROOSTINGE DER WYSGEERTE VAN A.M.T.S. BOËTHIUS.

HET EERSTE BOEK.

INHOUD.

De Wysgeerte komt by Boëthius in zyn kerker, verdryft de Zang-Godinnen, en troost hem door 't voorbeeld veeler voortreffelyke Mannen, die even als hy verdrukt waren geweest. Hy vertoond haar wat hy van den Roomschen Raad, en gantsch Italien verdiend had, en hoe onschuldig hy echter beticht, verbannen, en van waardigheden beroofd was. Zy spoord de reden zyner ontsteltenis op, en ontdekt de stoffe des gantschen werks.

'T EERSTE RYM.

IK, die wel eer met vreugd in voorspoed heb gezongen,
Werd nu rampzalig tot een droeven toon gedwongen:
Het Negental, met een gescheurd gewaad bekleed,

Schryft my een treur-dicht voor tot voedſel van myn leed;
En doet een traanenbeek langs 't kwynend aanzigt ſtroomen.
De Zangheldinnen, daar myn beſte vriendenſchroomen,
Verzellen my getrouw in myn weêrwaardigheên:
Die roem myns groene jeugds is nu myn trooſt alleen;
Zy ſtreelen myn verdriet in myn vroeg-gryze jaaren,
Want ouderdom verſneld door droefheid, en gevaaren,
Bedekt met ſneeuw-wit haar myn onlangs-jeugdig hoofd.
Myn vel hangt rimpel-ruim; 't lyf is van kracht beroofd,
En 't dor gebeente beeft. Gelukkig! die mag ſterven,
Eer hy zyn leevens-weelde, en zoete vreugd moet derven,
En als de dood tot hulp op zyn geklag verſchynt!
Maar ach! zy ſtopt het oor voor iemand die verkwynd,
Zy wil het ſchreyend oog der treurigen niet luiken:
En dreigde laatſt in 't graf my te doen neder-duiken,
Toen my het gunſtig lot onzek're goed'ren bood.
Maar nu de Luk-godin afkeerig my verſtoot,
Leef ik te lang, en kan geen eind van 't lyden vinden.
Wat hebt gy myn geluk zo hoog geroemd, ô vrinden!
Als ik in ſtaat-bewind van elk heb eere ontfaân.
Die plotslyk nederſtort, die heeft niet vaſt geſtaan.

'T EERSTE ONRYM.

TErwyl ik zwygende dit by my zelven overwoog, en myne treur-klagte ſchriftelyk ontwierp, ſcheen my boven 't hoofd een Vrouw te ſtaan van zeer ontzaglyk wezen. Haare oogen, die boven-menſchlyk ſcherpziende waren, blaakten in 't voorhoofd. Haare verwe was leevend, en onverwelklyk friſch, ſchoon zy tot zo hooge jaaren ſcheen gekomen, dat men niet vermoeden konde, dat zy van onze eeu-

eeuwe zoude wezen. Haar geſtalte was niet wel te bepaalen, want zy bedwong zich nu binnen de gemeine menſchen-maat; dan ſcheen zy de wolken met haare kruin te bereiken: en als zy 't hoofd recht opſtak, drong zy door den Hemel zelfs door, en ſteeg buiten het gezigt haarer aanſchouwers. Haare kleederen waren zeer fyn, vol-konſtig, en van onverderflyke ſtoffe, die zy zelfs, gelyk ik namaals uit haar verſtond, met eigene handen geweeven had. Maar der zelver gedaante was door verwaarloosde oudheid niet weinig verduiſterd, en gelyk berookte beelden plegen, by na onkenlyk. Op den beneden-zoom ſtond een Griekſche ingewrochte * P, op den boven-zoom een * T te leezen. Tuſſchen beide de letters ſcheenen eenige trappen afgetekend, als een ladder, om van beneden na boven te klimmen. Eenige geweldenaaren hadden echter dit kleed met hunne handen geſchonden, en ieder een ſtuk, dat hy krygen konde, daar van weggenomen. In haare rechter-hand droeg zy eenige boeken, in haare ſlinker-hand eenen Ryksſtaf. Als zy de Zang-godinnen zag by ons bedde ſtaan, en myne droefheid woorden voorſtaaven, ſcheen zy wat ontroerd, en een norſch gezigt opſlaande, zeide zy: Wie heeft deeze toneel-hoeren vergund by deezen kranken

* De wysgeerte wierd oudstyds onderſcheiden in πρακτικὴν, werkdaadige, en θεωρητικὴν, beſpiegelige.

te komen, wiens ſmerten zy niet alleen door geen hulpmiddelen weeten te verzachten, maar door aangenaam vergif noch aankweeken? Want zy lieden zyn't, die het zegenryk gewas des redens door onvruchtbaare doornen der hertstogten verſtikken, en der menſchen zielen wel aan de ziekte gewennen, maar nooit daar van geneezen konnen. Haddet gy, volgens uwe gewoonte, ons een ongeletterd menſch door liefkoozingen onttrokken, ik zoude dat min ondraachlyk achten, want gy onzen arbeid hier door niet zoud vereideld hebben: maar durft gy deezen, in de grond-leſſen van Ariſtoteles en Plato opgevoed, aantaſten? Vertrekt liever verderf-zoete Sirenen! en laat myne zangkunde aanbevolen, hem te bezorgen, en te geneezen. Die Zang-rey, zo ſcherp doorgeſtreeken, ſloeg de oogen bedrukt na de aarde, en door een bloos haare ſchaamte belydende, ſtreek droevig ter deure uit. Doch ik, wiens gezigt door traanen was beneveld, en die niet had kunnen onderkennen, wie deeze vrouwe van zo heerſchhaftig gezag mogte zyn, ſtond verbaaſd; en voor my neder ziende, bleef ik ſtilzwygende afwachten, wat zy verder onderneemen zoude. Toen kwam zy nader, ging op 't uiterſte einde van myn bedſponde neder zitten, en myn aangezigt, door droefheid ſtaatig en aardwaarts geſlaagen, ſterk aanſchouwende, begon zy over myne ziel-ontſteltenis met deeze vaerzen te klaagen.

'T TWEDE RYM.

Wat valt de ziel van hooger ſtort-ſteil af!
Wat zinkt zy neér in diepe duiſterniſſen!
Als zy verzaakt het licht, dat God haar gaf,
Om 't dwaas genot der aarde niet te miſſen:
En, opgezet door wind van ydelheên,
Streeft na een ſchim van eer, en waereld-achting,
Waar door zy werd met ſtaagen zorg beſtreên,
Die haar verſlaaft, en groeid door plicht-betrachting.
De menſch, die eerſt zo hemelſch was, en vry,
Eer hy noch uit den hemel was verſtooten,
Steeg boven 't zwerk, zag klaar, en van naby,
Hoe zon en maan haar ronde kringen ſlooten,
En ſchieten neêr dat alverkwikkend licht.
Hy wiſt den loop der ſterren te bepaalen,
Hun talloos tal ſtond naakt voor zyn gezigt;
En hy begreep hoe 's hemels lampen dwaalen.
Hy onderzocht den oorſpronk van de wind,
Die zee en ſtroom, zo vreeſlyk op doet zwellen:
Hy wiſt wat geeſt 't heel-al te zamen bind,
En Febus koets een daaglykſch perk kan ſtellen,
En waar die zinkt, en zoomd het Weſt met goud,
En 's morgens ryſt, met ryker flikker-ſtraalen.
Hy wiſt wie dat de Lent getemperd houd,
En 't aardryk doet met pracht van bloemen praalen:
Wie vruchtbaarheid, en milden oogst vergond.
En hoe de Herfſt laat rype druiven treeden.
Zo diep had hy der dingen aart doorgrond,
En wiſt natuurs geheimen naakt t' ontleden.
Nu kruipt hy laag, nu is zyn ziel verblind,
En moet ontaard in zwaare ketens zuchten:
Nu ſlaat hy 't oog, zo dwaas en aardsgezind,
Na d' aarde neér en kwynd in ongenugten.

'T TWEDE ONRYM.

Maar 't is, ſprak zy, tyd, om hulp-middelen liever, dan klagten te gebruiken, en haare oogen op my hechtende, zeide zy: Hoe! zyt gy diegeen, die by ons te minne hebt gelegen, en met onze lekkernyen opgevoed, tot een manlyke ziele-kracht gekomen waart? Wy hadden immers u zodanige wapenen ter hand geſteld, die, zo gy ze niet eerſt weggeworpen had; u met onverwinlyke vaſtigheid zouden beveſtigd hebben. Kent gy my wel? Waarom zwygt gy? Heeft ſchaamte, of verbaaſtheid u verſtomd? Schaamte had ik liefſt, maar verbaaſtheid, zo ik zie, heeft u gantſch ontzet. Toen zy beſpeurde, dat ik niet alleen zweeg, maar ook ſpraak-en tong-loos ſcheen, bragt zy hare hand zachtkens op myn borſt, en zeide: Daar is geen gevaar, hy is van een ſlaap-zucht, de gemeine ziekte der miſleide zielen, bevangen. Hy is zyns zelfs niet magtig, en zal zich ligtlyk myns erinneren, zo hy voorheen ons ooit gekend heeft. Laat ons, om dit te wege te brengen, zyn oogen, door een wolk van aardſche zaaken beneveld, wat afvaagen. Zo ſprak zy, en haar kleed in een plooy gevouwen hebbende, droogde zy myn oogen af, die in traanen ſmolten.

'T DER-

'T DERDE RYM.

Toen week de duisternis, en blindheids naare nacht,
Myn ziel herkreeg' haar eerste kracht:
Gelyk de lucht verdikt door 't wolk-verzaamlend Zuyen,
En opgeperste regen-buyen,
Ons 't zon-licht rooft, en eer 't gesternt zig openbaard,
Den avond uitspreid over de aard':
Maar als een Noorden-wind van Eolus ontbonden,
De zwarte wolken heeft verslonden,
De blyde dag herleefd, en Febus zoet gezigt,
Elks oog bekoord door schitter-licht.

'T DERDE ONRYM.

Op geen andere wyze zag ik, na dat droefheids nevelen verdreeven waren, den hemel aan, en herkreeg myn verstand, om 't aangezigt myner Genees-meestersse te kennen. Terwyl ik myn oogen op haar sloeg, en gehecht hield, zie ik myne Voedster, de Wysgeerte, in welkers huis ik van myne jeugd aan verkeerd had. En hoe, zeide ik, zyt gy, ô Leeraaresse van alle deugden, uit den hemel gedaald, en in deeze eenzaamheden, waar in ik verbannen ben, verscheenen? zult gy ook als misdaadige, met my valschelyk beschuldigt werden? Zoude ik u, zeide zy, myn voedsterling, verlaaten konnen? zoud ik een last, dien gy om mynen gehaaten naam draagt; niet met u verdeilen, en

draagen? Het ſtond immers de Wysgeerte niet vry eenen ſchuldloozen onverzeld te laaten. Of zoud ik de betichtinge ſchroomen? zoud ik daar voor, als voor iets zeldzaams, ſchrikken? Waand gy, dat nu de Wysgeerte by Godloozen d'eerſte maal in gevaar zy? Hebben wy voorheen by de Ouden, zelfs al voor onzes Platoos tyden, geen zwaaren ſtryd tegen vermetele dwaazen gevoerd? Heeft niet zyn Leermeeſter Sokrates, by zyn leeven, in myne tegenwoordigheid een onverdiende dood moeten lyden? Terwijl de gemeine hoop der Epikureën, Stöyken, en anderen meer, ieder voor zynen aanhang, des zelfs erfdeel zocht na zich te ſleepen, en my, ſchoon ik hen tegen ſprak, en wederſtreefde, als een gedeelte des roofs wegrukte, hebben zy myn kleed, dat ik met eigene handen geweeven hadde, van een geſcheurd, en d'afgetrokkene ſtukken, meinende my geheel te bezitten, met zich genomen. En om dat onvoorzigtige dwaazen by hen eenige zweem onzes gewaads zagen, hebben zy gemeind, dat alle deeze van ons huisgezin waren, en dus is menig ongeleerde tot dwaaling vervallen. Zo gy de vlucht van Anakſagoras, 't vergift van Sokrates, en de pyniging van Zeno nimmer hoorde melden, om dat zulks elders voorviel, immers zult gy Kanius, Seneka, en Soranus, welker gedachteniſſe noch verſch, en vermaard is, genoeg kennen, die
hier

hier door alleen in lyden kwamen, om dat zy onze zeden-lessen ingezoogen, en met der boozen handel geen gemeinschap hadden. Verwonder u dan niet, dat wy in deeze woeste zee des leevens, door rondom-bulderende stormwinden bestookt werden, nadien wy alleen daar op uit zyn, om booswichten te mishaagen, welker heir, hoe talryk het wezen mag, nochtans niet te vreezen is, om dat het door geen opperhoofd bestierd, maar door verwarde dwaalingen onordentelyk aangevoerd werd. En of zy nu en dan, in slag-orde gesteld, sterker aanvallen, zo brengt onze Krygsheldin haare benden in een waar-burgt; maar zy lieden houden zich op met plonderen van onnutte buit. Wy in tegendeel beschimpen van boven die stroopers, die zo hinderlyke dingen wegtorssen, gerust en volzeker tegen hunne oproerige doldriftigheid, en met zo sterken muur bebolwerkt, dat geen toomelooze dwaasheid ons ooit genaaken mag.

'T VIERDE RYM.

Al wie gerust zyn leeven slyt,
En 't nood-lot met den voet durft treeden,
In voorspoed, en in jammer-tyd,
Blyft even kloek, en wel te vreden;
Die schroomd geen hollen Oçeaan,
Al spalkt hy 's doods verwoede kaaken.
Gantsch Etna mag in vlamme staan,

En rook en asch, en vuur uitbraaken:
De bliksem tref den toren-trans,
En sla het sterkst gebouw aan stukken:
'Tstandvastig hert des wyzen mans
Zal voor gevaar noch rampen bukken.
Wat zyn de menschen zo bedeest,
Voor wreed geweld van snoô tyrannen?
'T was krachtloos, wierd het niet gevreest.
Die alle herts-togt heeft verbannen,
En niet meer hoopt, of angstig ducht,
Kan licht de magt der boozen dwingen:
Maar die verlangt, en wenscht, en zucht,
En jaagd na haast-verdweene dingen,
Die nooit geheel staan in zyn magt,
Derfd redens schild, en zweefd in't duister:
En uit zyn vasten stand gebragt,
Boeid hy zich in een slaafsche kluister.

'T VIERDE ONRYM.

Geloofd gy, zeide zy, deeze dingen niet? Schiet u dit niet te binnen? Of zyt gy als een ezel by de Lier, en hoorende doof? Wat schreid gy? Wat smelt gy in traanen? *spreek, smoor niets in uw hert.* Wilt gy geneezen zyn, zo moet gy de wond ontdekken. Ik, hier op alle ziel-krachten weder inspannende, antwoorde: Is hier noch ontdekkinge van nooden, en de wreedheid der tegen-my-woedende Luk-godinne niet zigtbaar genoeg? Beweegd u het aanschouwen deezer plaatse niet? Is dit onze Boek-zaal, die gy zelf t'mynen huize tot een veilig-

veilig vertrek verkoozen had, daar gy, menigwerf uw verblyf met my neemende, de God-en waereld-kunde verhandelde? Was dit myn gewaad? dit myn gelaat, als ik met u de natuur-geheimen opſpoorde? als gy den ſter-loop my zo klaar afmaalde? als gy myne zeden en gantſche leevens-wyze na 't voorbeeld der hemel-ordeninge ſchikte? Is dit onze loon om dat wy u gehoorzaamen? Gy hebt immers zelfs door Platoos mond deeze wis-ſpréuk vaſtgeſteld, *dat een Staat zoude gelukkig zyn, zo die van wysgeeren wierde beſtierd, of des zelfs beſtierders zich in de wysgeerte bevlytigden.* En dat Wyzen het ſtaat-bewind diend aanbevoolen, betoonde gy door die zelve man noodzaakelyk te zyn, *op dat het gebied der ſteden aan booſwichten toevertrouwd, geen verderf en ondergang der vroomen na zich ſleepe.* Deeze grondwet heb ik opgevolgd, en getracht in het openbaar bewind werkſtellig te maaken, 't geen ik in heimelyke onderwyzinge van u geleerd had. Gy, en God, die U in't herte der wyzen inſtort, zyt myne getuigen, dat ik nooit myne eerampten aanvaarde, dan alleen met dien algemeinen zucht, om aller vroomen nut te bevorderen. Hier uit ſprooten die zwaare en verzoenlyke geſchillen tuſſchen my, en de Godloozen; en om 't recht te handhaaven, gelyk de vryheid van 't geweeten vereiſcht, heb ik al 't miſnoegen der grooten ſteeds veracht.

Hoe

Hoe dikwils heb ik Konigaſtus, als hy de goederen van geringe lieden hevig aantaſte, tegen geweeſt? Hoe dikwils heb ik Triguilla, die over 's Konings huis geſteld was, in zyne begonnene, en uitgevoerde geweldenaryen geſtuit? Hoe dikwyls heb ik ellendigen, door ongeſtraften geld-zucht der uit-heemſchen met oneindige valſche beſchuldigingen geplaagd, verdedigd, en myn gezag tot hunne beveiliging in de waagſchaal geſteld? Niemand heeft my ooit van recht tot onrecht overgehaald. Dat het bezit der overheerde Landzaaten door byzonderen roof, of gemeine ſchattingen, wierd verſlonden, ging my niet anders ter herte, dan hen, die het lyden moeſten. Toen in bitteren hongers nood, een onuitſpreeklyk-zwaare belaſtinge van ongelden gantſch Kampanien dreigde te verwoeſten, heb ik ten oorbaar van 't Gemeen, my tegen den ſchat-voogd aangekant, en voor 's Konings recht-ſtoel beweerd, en door gedrongen, dat men die belaſtinge zoude ſtremmen. Paulinus, een man van Borgermeeſterlyke waardigheid, wiens ſchatten de Hof-honden reeds in hoop en begeerte verzwolgen, heb ik uit hunne greetige kaaken gerukt. Om Albinus, van gelyken ſtaat, door geen vooroordeel te zien omkomen, heb ik den haat van zynen aanklaager, Cyprianus, op my gelaaden. Heb ik dus geen vyanden genoeg tegen my verwekt? Maar by alle an-

anderen behoorde ik immers veilig geweeſt te zyn, nadien ik, uit liefde tot gerechtigheid, by hovelingen gunſt noch veiligheid zocht. Doch wie zyn de beſchuldigers, die my in lyden bragten? Onder hen is Baſilius, wel eer uit 's Konings hofdienſt verdreeven, die uit armoede is genoodzaakt geweeſt my te betichten. Opilio, en Gaudentius insgelyks, die om hunne veelvuldige bedriegeryen, by vonniſſe des Konings, tot ballingſchap verweezen waren: maar als zy zich onwillig toonden, om te gehoorzaamen, en meinden met de vryplaatſen der kerken zich te beveiligen, kreegen zy, zo haaſt de Koning dit vernam, een ſtreng bevel, om binnen den gezetten tyd uit de ſtad Ravennen te vertrekken, of dat zy op 't voorhoofd gebrandmerkt, en daar uit gezet zouden werden. Wat ſchynt men uit die ſtrengheid te moeten beſluiten? Evenwel is op dien zelven dag, door die zelve aanklaagers, onze beſchuldiging tegen ons ingebragt, en opgenomen. Wat dan? hebben onze konſten dit verdiend? of maakt de voorafgaande veroordeling onze aanklaagers onverwerplyk? of ſchaamd zich de Luk-godin nergens over? Maar al ſchaamde zy zich niet over d'onnozelheid van my, die beticht was, zo had zy nochtans zich moeten ſchaamen over de verachtelykheid van hen, die my betichten. Vraagd gy wat miſdaad men ons aantygd? wilt gy 't met een woord

wee-

weeten? Men zegt, dat wy den Roomſchen Raad te behouden poogen. Begeerd gy te weeten op welke wyze? Wy hebben, zegt men, belet, dat hun aanklaager geen bewyzen voortbragt, waar door zy mogten overtuigd werden van gekwetſte Majeſteit. Wat dunkt u, ô Meeſterſſe? zullen wy de miſdaad lochenen, om u niet tot ſchande te zyn? Maar ik heb, 't is waar, gepoogd den Raad te behouden, en zal het altyd poogen. Zal ik dan ſchuld bekennen? Maar dat ik ondernam hunnen aanklaager te beletten, moeſt my niet te laſte werden gelegt. Hoe, is 't een miſdaad den Raad te willen behouden? Hun beſluit tegen my verdiende wel, dat ik het een miſdaad noeme. Maar de dwaasheid; die haar zelve altyd meeſt benadeeld, kan de waarde der zaaken niet verminderen. Ook is 't my, na 't gevoelen van Socrates, ongeoorlofd *de waarheid te verzwygen, of de logen toe te ſtemmen.* Wat van de zaake zy, laat ik u, en allen wyzen oordeelen. En op dat de laate naneef hier van niet onkundig zy, heb ik de gewrichten, en waarheid dier zaaken het papier, en geheugen toevertrouwd. Wat behoef ik te reppen van de verdichte brieven, waar uit men my zoekt op te dringen, dat ik op Romens vryheid zoude gehoopt hebben. Hoe valſch dit zy, hadde naakt gebleeken, was my de bekenteniſſe der aanklaageren, die in alle recht-zaaken byzonde-

re kracht heeft, niet geweigerd. Wat vryheid ſtaat hier te hoopen? en ah of'er eenige te hoopen ware! ik zoude my de woorden van Kanius eigen maaken, die van C. Cesar, zoone van Germanicus beſchuldigd, dat hy van 't eed-geſpan tegen hem geweeten had, antwoòrde: *hadd' ik het geweeten, gy zoud het niet weeten.* Ook heeft in dit alles my de droefheid noch zo niet verblind, dat ik zoude klaagen, wanneer de Godloozen iets ſchendigs tegens deugdzaame menſchen ſmeeden: maar dat zy tegen hen ooit iets vermogen, is ten hoogſte verwonderenswaardig. Want kwaad te willen, komt wel ligt her van 's menſchen verdorvenheid, maar tegen onnozelen, in Gods alomtegenwoordigheid te durven uitvoeren, 't geen ieder booſwicht uitvind, is de wanſchapenheid zelfs. Weshalven iemand uwer welbekenden met recht zeide: *is'er een God, van waar is dan 't kwaad, en is'er geen God, van waar is dan 't goed?* Schelmen, die na 't bloed der vroomen, en des ganſchen Raads dorſten, ſtaat mooglyk vry, om my, dien zy voor deeze allen hadden zien ſtryden, te vernielen. Maar heb ik van den Raad dit verdiend? U zal geloof ik, noch heugen (want als ik iets doen, of zeggen moeſt, hebt gy my beſtierd, en voor oogen geſpeeld,) u zal noch heugen, zeg ik, toen de Koning te Veronen na aller verderf haakte, en de miſdaad van Opper-magt-ſchending, daar

Al-

Albinus mede beticht wierd, allen den Raad zocht aan te wryven, hoe ik, zonder ſchroom voor het dreigend gevaar, hunne onnozelheid verdedigd hebbe. Gy weet, dat ik hier in de waarheid ſpreek, en noit eenigen roem ſtelde: Want zo dikmaals als men zyne weldaaden breed uitmeet, en tot vergelding een grooten lof behaald, verkleind men eenigzins 't vreugdgeheim zyns geweetens, dat in zich zelven vernoegen vind. Maar gy ziet, hoe myne onnozelheid my ſlaagt. Voor bezolding van waare deugd, krygen wy de ſtraffen van verdichte misdaaden. En tegens wiens beledene ſchelmſtukken waren ooit Richters zo eenſtemmig tot wreedheid geneigd, dat'er niet een eenige vermurwd wierd,'t zy door beſef van het dwaalziek menſch-vernuft, 't zy door overpeinzen van 't wiſſelvallig lot,daar geen ſterveling kan vaſt op gaan. Zo men ons beſchuldigde,dat wy de Godgewyde Kerken zochten in brand te ſteken, de Prieſters met een godloozen dolk den ſtrot te doorryten, en allen vroomen na het leeven te ſtaan, noch zouden wy niet konnen verweezen werden, dan tegenwoordig, en op belydenis overtuigd zynde. Maar nu wel vyfhonderd duizend ſchreden verr' afwezig, onverhoord, en onverdedigd, zyn wy, om een hartgrondige toegenegenheid tot den Raad, verbannen, en ter dood veroordeeld. Ah! hoe wel verdienen zy, dat zich niemand

aan

aan zulke misdaad schuldig maake! De waarde van dien schuld hebben myn aanklaagers zelfs erkend, en om dezelve door vermenging van eenig schelm-stuk te verduisteren, hebben zy verzonnen, dat ik om eer-ampten te verkrygen, myn gewisse met Kerk-roof bezoedeld hebbe: Daar gy, die my zyt ingeschaapen, uit myne ziel de begeerte tot alle waereldsche dingen verdreefd, en onder uwe oogen geen Kerk-roof konde plaats grypen: Want gy vervulde steeds myn ooren en herte met deezen gedenk-spreuk van Pythagoras: *Volg God na.* Ook betaamde het niet, dat ik by versmaadelyke geesten hulpe zocht, daar gy my in staat verhêfte, dat ik Gode konde gelyk zyn. Daarenboven stellen my de schuldlooze huis-geheimen, het getal van eerlyke vrienden, en myn schoon-vader Symmachus, die heilig is, en zo eerwaardig, als gy zelfs, buiten alle verdenkingen deezes misdaads. Maar ô gruwel! Men beklad ook u met die schennisse, en ik schyn daar mede behipt, om dat ik uwe leer-lessen ingezoogen, en uwe zeden my eigen gemaakt hebbe. Dus is't niet genoeg, dat uw gezag my niet helpe, maar gy zyt noch, om den aanstoot, dien zy voorwenden, dat ik geeve, met laster-klap geschonden. Dit komt my, tot overmaat van ellende, noch over, dat niet de verdienste, maar uytkomst der zaaken, by de meesten

gewikt werde, en dat men niets meind wel voorzien te zyn, dan 't geen wel uitvalt. Waarom ook de goede naam allereerſt den ongelukkigen verlaat. Wat het gemeen volk uitſtrooide, wat oneenigheden, en menigvuldige gevoelens onder hen in zwang gingen, luſt my niet op te haalen. Dit alleen moet ik zeggen, dat in tegenſpoed dit ondraachlykſt is, dat men ellendigen geen miſdaad aantygd, of men oordeeld, dat zy met recht lyden. Ik immers van alle myne goederen ontblood, uit myne waardigheden verſtooten, en in mynen naam beleedigd, hebbe ſtraf voor weldaaden moeten uitſtaan. Ik zie, dunkt my, de winkels, daar 't ſchuim der boeven hunne ſchelm-ſtukken ſmeeden, van vreugden overſtroomen; ieder booſwicht met opgeraapte beſchuldigingen vaardig ſtaan; de eerlyke lieden uyt angſt voor ons ongeval moedloos, en neêrſlachtig zyn, alle ſchelmen door 'ſtrafloosheyd tot onderneeminge, en door loon tot uytvoeringe van alle godloosheyd aangenoopt; en d'onnozelen daarentegen niet alleen van alle veiligheid, maar ook van alle verdediginge verſteeken. Dies moet ik aldus uytroepen;

'T VYF-

'T VYFDE RYM.

Konst-Schepper van het Sterren-rond!
Die op uw hoogen troon gesteegen
Doet ieder lucht-kring snel beweegen,
En 't hemel-licht aan wetten bond:
Zo dat nu eens de volle maan
De mind're sterren kan verdooven,
Nu steekt haar nieuwe hoor'nen boven,
En nu weêr duister rold haar baan:
En dat de blinkende avond-star,
Die toeschuift 's hemels nacht-gordynen,
Des morgens moet beschaamd verdwynen,
En wend te rug voor Febus kar:
Den Herfst-tyd gund gy korter dag,
Als 't kwynend loof valt van de boomen,
Gy doet de heete Zomer komen,
En wekt den Zon met blyder lach,
Dan krimpt de nacht in enger stond:
Zo schikt uw magt de jaar-getyden,
En zo de koude 't groen doet lyden,
Als Noorde-wind dat vinnig schond,
Dat werd door Westen-wind hersteld.
Die in de zoete Lente zaaijen,
Dien laat de Herfst-gloed ryklyk maaijen,
En vruchten voeren van het veld.
'T heel-al dat luisterd na uw wet,
En moet uw opper-last volbringen.
Kan 't zyn, Heer! dat gy 's menschen dingen,
En doen geen vaste paalen zet?
Want waarom, baard het weiflend lot
Die groote wisselvalligheden,
Dat schuldeloozen straffe leeden,
En voorspoed volg het boeven-rot?
De boozen stygen hoog in staat,

 En

En werden tot bewind verheven,
De goeden zyn vertrapt, verdreeven,
En aller hoon, en ſpot, en ſmaad.
De deugd, die elk bekooren moet,
De zuivre deugd moet t' onder blyven,
En al wat ſchelmen ſtout bedryven,
Werd door onnozelen geboet.
Meineedigheid bezwaard geen guit,
Hy roemd op konſt-verniſte logen,
En wil hy toonen zyn vermogen,
Hy ſchopt den Vorſt ten ryks-troon uit,
Die gantſchen volkren was tot ſchroom.
Aanſchouw dan gunſtig 's menſchen zaaken,
En ons, die 't beſten deel uitmaaken,
O God! die alles houd in toom.
Betoom het lot, bedwing den vloed
Van 's waerelds zee, en wild ons zetten
Zo onverbreekelyke wetten,
Als gy den hoogen hemel doet.

'T VYFDE ONRYM.

Als ik met onophoudelyke ſmerte dit hadde geuit, ſprak zy met en vrolyk gelaat, zonder van myne klachten eenigzins bewoogen te zyn, aldus: Toen ik u zag weenen en treuren, heb ik ſtraks beſpeurd, dat gy ellendig, en balling waart. Maar hoe verre gy verbannen zyt, had ik niet geweeten, zo uwe treur-klachte dat niet hadde aangeweezen. Doch gy zyt van uw Vaderland niet verre verbannen, maar afgedwaald. Of wild gy liever balling heeten, zo hebt gy u zelven verbannen:

nen: Want het nooit iemand zoude geoorlofd zyn geweeſt u dat te doen. Zo gy u erinnerd, van wat Vaderland gy afkomſtig zyt, dat werd als wel eer Athenen, door geen menigte beheerſcht, maar *hier is een Opperheer, hier is een eenig Koning*, die in 't vermeerderen, niet in 't verdryven zyner onderdaanen luſt ſchept; en zyn Ryks-teugel op te volgen, zyne rechtmaatigheid te gehoorzaamen, is de grootſte vryheid. Hebt gy d'aaloude wetten uwer Stad vergeeten, die nadruklyk gebieden, dat'er niemand, die zyne woonplaatſe daar verkiezen wil, zal uit verbannen werden? Want die binnen haare wallen, en veſten is beſlooten, behoefd niet te vreezen, dat hy ooit verdiene balling te werden: maar die 'er niet woonen wil, is 't ook niet waardig. Dies ben ik min door deeze plaats, als door uw gelaat bewoogen, en wenſch, niet zo zeer na de muuren uwer boekzaale, met yvoor en glaazen verſierd, als na de huisveſting uwer ziele, waar in geen boeken, maar zin-ſpreuken, die boeken dierbaar maaken, en ik wel eer daar in ontwierp, moeten geplaatſt zyn. Uw verdienſten van 't Gemeenen-beſt hebt gy wel na waarheid, niet na grootheid der weldaaden, afgeſchetſt. Van de eerlykheid of valſcheid der beſchuldigingen, tegen u ingebragt, hebt gy vermeld, 't geen ieder bekend is. De ſchelmſtukken, en bedriegeryen

uwer aanklaageren hebt gy met reden, maar ter loops willen melden, nadien zy beter en wydluftiger door den gemeenen man, die alles doorzoekt, verbreid werden. Het wangedrag des Raads t' uwaaards hebt gy fcherp doorgehaald. Over onze betigting hebt gy u gevoelig getoond, en de verkeerde gedachten, die men van ons heeft, met fchreijende oogen beklaagd. Eindelyk hebt gy tegen de Lukgodinne uwe droefheyd laaten uytberften, om dat zy na verdienften geen loon toelegt. In't flot van uw voldriftig rym wenfcht gy, dat men de vreden op aarde, als in den hemel heerfchen zag. Maar nadien 'er verfcheidene herts-togten in u gaande zyn, en droefheid, gramfchap, fmerte, elk op 't hevigft u befpringen, kunt gy in deezen ziele-ftaat nog geen krachtige genees-middelen verdraagen: dies wy eenige tyd de zachtfte gebruiken zullen, op dat het geen door invloeijende ontfteltenisfen zich tot een hard gezwel gezet heeft, mag vermurwd werden, om fcherper hulp-artfenye te ontfangen.

'T ZESDE RYM.

Als de Kreeft door Zonne-gloed
Gras, en loof verkwynen doet,
Zal de Landman vruchtloos ploegen,
Vruchtloos zaaijen, eggen, zwoegen.

En

En wie dan verfpild zyn graan,
Mag met ekels zich verzaan.
Niemand zal violen vinden,
Als de fcherpe Noorde-winden
Taften kruid en bloemen aan,
Die in hof, en velden ftaan.
Denk niet dat in Lente-dagen
Wyngaard-ranken druiven draagen,
Die de Herfft, gelyk een fchat,
Uitperft in het voeder-vat.
God bepaald bekwaame ftonden,
Daar het al is aan verbonden,
En gedoogd niet dat zyn wet
Door het fchepfel zy verzet.
Die zyn orde durft verbreeken,
En daar trots is afgeweeken,
En der dingen tyd-beurt fchend,
Heeft nooit een gelukkig end.

'T ZESDE ONRYM.

Zult gy dan, zeide zy, voor eerft wel gedoogen, dat ik uwen ziele-ftaat door weinige vraagen onderzoeke, en toetfe, om te weeten hoe gy kund geneezen werden? Vraag, zeide ik, wat u geliefd, ik zal antwoorden. Meind gy, dat deeze waereld, fprak zy, door een hachlyk toeval, of door redelyk beftier bewoogen zy? Neen, ik geloof, zeid'ik, geenzins, dat zo volzekere beweegingen van een hachlyk toeval afhangen, maar ben ten vollen bewuft, dat God, als maaker zyns werks,

't geheel al beheersche : En geen tyd zal my ooit deeze waarheid ontwringen. 'T is zo, sprak zy, want gy hebt zo even in uw vaers betuigd, en geklaagd, dat alleen de mensch buiten Gods zorge zy. Maar dat alle andere dingen redelyk bestierd wierden, hebt gy niet in twyffel getrokken. Ah! wat ben ik verwonderd, dat gy in zo gezonden verstande, en echter krank zyt. Maar laat ons dit wat dieper ondertasten, want ik bemerke, dat 'er, ik weet niet wat haperen moet. Zeg my, nadien gy vast steld, dat God de Waereld bestierd, hebt gy wel gelet, met wat roer zy bestierd werde? Naauwlyks, zeid' ik, vat ik den zin uwer vraage, laat staan dat ik die zoude beantwoorden. Ben ik wel bedroogen, zeide zy, dat'er iets haperd, waar door, als door een bresse in een sterke walle, de ziekte der ontsteltenisse in uwe ziel is ingedrongen? Maar zeg my, weet gy welk het einde en doelwit der natuure zy? Dat hadde ik voorheen wel gehoord, zeid' ik, maar de droefheyd benevelde myne geheugnisse. Hoe weet gy, sprak zy, waar van daan alles herkomt? Dat weet ik, en heb geantwoord, zeid' ik, dat het God is. Maar hoe kan't zyn, sprak zy, dat u het beginsel van alles bekend, en het einde verholen zy? Edoch dit is de gewoonte en kracht der ziel-ontsteltenissen, datze den mensche wel uit zynen stand bren-

gen

gen, maar niet gantſch nedervellen, of alle reden uit zyn hert uitroeijen konnen. Maar ik wenſchte, dat gy ook dit beantwoorde: Weet gy wel, dat gy een menſch zyt? Waarom, zeide ik, zoud ik dat niet weeten? Zoud gy dan ook konnen zeggen, wat een menſch zy? Vraagd gy, zeide ik, of ik bewuſt ben, een redelyk, en ſterflyk dier te wezen? Des ben ik volkomen bewuſt, en belyde my dat te wezen. Dunkt u niet, ſprak zy, dat gy iets meer zyt? Neen zeide ik, niets meer. Nu ken ik, ſprak zy, een andere, en wel de voornaamſte oorzaak uwer ziekte; Gy hebt vergeeten, wat gy zyt. Dies heb ik den aart uwer krankheid, en 't middel uwer herſtellinge grondig ontdekt. Want vermits gy door onkunde van u eigen zelfs verward zyt, klaagd gy, dat gy zyt verbannen, en van uw eigene goederen beroofd. En vermits gy niet weet, welk het einde zy van alles, meind gy, dat booſwichten magtig, en gelukkig kunnen wezen. Maar om dat u is ontgaan, met wat roer de waereld beſtierd werde, waand gy dat alle de wiſſelvalligheden van 't lot zonder beſtierder op en neêr dobberen. En dit zyn groote oorzaaken, niet alleen van ziekte, maar van de dood zelfs. Gy hebt echter, dank zy den geever der gezondheid, uw geboor-aart noch te baat, en ik bevind in u genoegzaame krachten tot herſtellinge: naamelyk het recht

beſef van 's waerelds beſtier, 't geen gy geloofd niet het weiſſelend geval, maar de Godlyke wysheid onderhevig te zyn. Weeſt daarom niet beducht, uit die geringe vonkskens zal uw leevens-warmte weêr verwekt werden. Maar nadien het noch geen tyd is, om ſterker hulp-middelen te gebruiken, en dit blykt den aart der menſchen zielen te wezen, dat zy tot verkeerde gedachten vervallen, zo dikwyls zy de waarheid wraaken, waar uit dan nevelen van ontſteltenisſen opkomen, die 't begrip verhinderen, zal ik door zachte en gemaatigde hertſterkingen poogen, dit kwaad allengskens te verdryven, op dat gy den glans van waarheids licht aanſchouwen moogt, als de duiſterniſſe der bedriechlyke hertstogten zal verdweenen zyn.

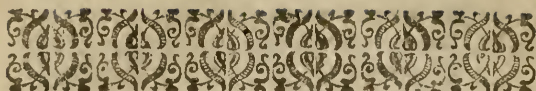
'T ZEVENDE RYM.

Het ſchoon geſtarnt
Dat licht, noch barnt,
Als wolk op wolk,
Uit 's afgronds kolk,
Na boven trekt,
En 't licht bedekt.
'T beweegbaar glas
Van Thetys plas,
Daar zich de Zon
In ſpieg'len kon,
Door ſtorm beroerd,
Het ſlyk opvoerd,

En

En kwetst het oog,
Door schrik vertoog.
De waterval,
Die berg en dal,
Besproeid en laafd,
En de oevers schaafd,
Kruipt langzaam heen,
Door klip en steen,
Of zand gestuit,
Maar berst weêr uit.
Zo is 't uw plicht
Die waarheids licht
Wild schouwen aan,
Recht uit te gaan,
Daar 't deugd-spoor leid,
Ter zaligheid.
Verban genucht,
Weest nooit beducht,
Vleid nooit uw hert,
Vrees voor geen smert:
De ziel werd blind,
En slaafs-gezind,
Als in 't gemoed
De herts-togt woed.

VER-

VERTROOSTINGE DER WYSGEERTE VAN A.M.T.S. BOËTHIUS.

HET TWEDE BOEK.

INHOUD.

De Wysgeerte toond, dat Boëthius t'onrecht na zynen voorgaanden ſtaat wenſcht: maalt de Luk-godinne leevendig af: ſpreekt Boëthius aan: beweerd, dat hy niet ongelukkig, maar noch meeſtendeels gelukkig zy: beſchryft der menſchen waangeluk; en leerd dat geen toevallen, ſchatten, eer-ampten, noch roem iemand gelukkig maaken, maar tegenſpoed dikwyls nut, en noodig is.

'T EERSTE ONRYM.

HIer na hield zy een wyl op van ſpreeken, en uit myn zedig ſtilzwygen beſpeurende, dat ik aandachtig was, begon zy aldus: Indien

VERKLAARINGE DER PLAAT VAN HET TWEDE BOEK.

KLINK-DICHT.

De schrandre Balling zal hier't hoogste goed ontvouwen.
Wysgeerte wikt de maan, en het oneindig licht.
Haar staf leerd ieder mensch zyn redelyken pligt,
Daar veele op 't wankel-rad der Luk-godin vertrouwen.

Elk grypd een wiel-spaak, om zich moedig op te houwen,
Als ryk-staf, kroon, en eer, hen schitterd in 't gezigt:
Maar niemand overweegd, wat rampen dat hy stigt,
Al drygd ze ellendigen met zwaard, byl, knevel-touwen.

Die onstantvastige jaagd stroomen over 't land,
Werpt vuur ten berg-top uit, en zwavel, asch, en zand,
Om stad, en volk, in gloed, en puin-hoop, te begraaven:

Terwyl een ander bouwd, en akkers toebereid.
Zo toond zy te elken stond aan haar' verblinde slaaven,
Dat niets standvastig is, als de onstandvastigheid.

ag. 28

Indien ik de hoedanigheid en oorzaak uwer ziekte recht kenne, zo kwynd gy door zucht en luſt tot uwen eerſten voorſpoed, en des zelfs verandering, gelyk gy waand, heeft uw vaſten ziele-ſtaat ook veranderd. 'T veelvoudig, en wonderbaar bedrog der Luk-godinne is my niet onbekend. Dien zy poogd te miſleiden, liefkooſt zy zo lange door een bekoorlyken gemeenſchap, tot dat zy met duldlooze ſmerte overvald, dien zy onverhoeds verlaat. Zo gy haaren aart, gewoonte, en belooningen overpeinſt, gy zult erkennen moeten, dat gy door haar nooit iets heerlyks genooten, of verlooren hebt. Maar ik behoeve, geloof ik, niet veel moeiten te doen, om u dit weêr in gedachten te brengen. Want toen zy u vleide, en gunſtig was, pleegt gy haar met manmoedige woorden te bejegenen, en met wisſpreuken uit onze heiligdommen ontleend, tegen te gaan. Doch *alle ſchielyke verandering van zaaken, geſchied nooit, dan met een ſprinkvloed der gemoederen.* Hier komt het van daan, dat gy ook een weinig uit uwe ruſt geſchokt zyt. Maar het is tyd, dat gy iets zachts en aangenaams inneemt en nuttigd, dat in het binnenſte doorgedrongen, een weg tot krachtiger genees-dranken toebereide. Hier kome dan de zoet-overredenende Rederyk-konſt, die dan alleen het rechten ſpoor houd, als zy onze grond-ſtellingen niet verlaat: en nevens

haar verſchyne de Zang-konſt, de dienſtmaagd onzes huizes, en heffe nu een lichter, dan een zwaarder toon op. Wat is het dan, ô menſch! dat u in droéfheid en getreur nederſlaat? Gy hebt, denk ik, iets nieuws en zeldzaams gezien. Zo gy vermeind, dat tegen u de Luk-godinne veranderd zy, zo bedriegt gy u zelven. Dit is altyd haare gewoonte, dit haar aart. Zy heeft omtrent u veel eer haare ſtandvaſtigheid in't veranderen behouden. Zo was zy, toen zy vleidde, en u met een valſch lok-aas van voorſpoed toelachte. Gy hebt het huichelachtig gelaat deezer blinde Godinne volkomentlyk ontdekt: en daar zy voor anderen zich vermomd, is zy u gantſch bekend geworden. Behaagd zy u? Gebruik haare zeden, en klaag niet. Schrikt gy voor haare trouwloosheid, veracht haar, en verſchop die verderflyke vleidſter: Want het geen u althans tot een oorzaak van overgroote droefheid ſtrekt, behoorde u tot een oorzaak van geruſtheid te ſtrekken. Gy zyt verlaaten van die geene, van wie niemand kan verzekerd zyn, dat zy hem nooit verlaaten zal. Kunt gy het geluk hoog achten, dat weg kan vlieden? Of is u de tegenwoordigheid dier Godinne lief, die niet getrouw is in't blyven, en wegvliedende ſmerten baard? Overmits zy dan na onzen wenſch niet kan vaſt gehouden werden, en wegvliedende den menſch

menſch ellendig maakt, wat is die vliedſter dan anders, als een onfeilbaar teken van toekoomende rampen? Want het is niet genoeg, dat men lette op 't geen voor oogen is. De voorzigtigheid bevroed het einde der zaaken, en der zelver wederzydſche veranderlykheid maakt, dat men de bedreigingen der Fortuyn niet behoefd te vreezen, noch haar aanlokſelen te wenſchen. Eindlyk moet gy met taay geduld verdraagen alles, wat in't voorhof dier Godinne omgaat, zo gy eens uw hals onder haar jok geboogen hebt. Indien gy haar, die gy vrywillig tot een Voogdeſſe verkooren hebt, meind een wet voor te ſchryven, om 'te blyven, en te vertrekken, zo waart gy onrechtvaardig, en zoud door ongeduld uwen ſtaat verergeren, dien gy niet verbeteren kund. Als gy den winden uw ſchip toevertrouwd, zo moet gy vaaren, niet daar gy wild, maar daar u die heen dryven. Als gy het zaad in den akker werpt, moet gy vruchtbaare en onvruchtbaare jaaren afwachten. Gy hebt u 't beſtier der Luk-Godinne overgegeeven, dies moet gy de zeden uwer Voogdeſſe gehoorzamen. Waand gy den ſnellen omzwaay van haar draaijend rad te ſtuiten? O dwaas! begon zy vaſt te ſtaan, zy was de Luk-godinne niet meer.

'T EER-

'T EERSTE RYM.

Als zy met trotse magt, gelyk een ebbe en vloed,
Het bovenste onder keeren doet,
Werd de eerst-gevreesde Vorst ten Ryks-troon afgedreeven,
En de ongeachtste slaaf daar gunstig op verheven.

Zy lacht met een, die schreid, en hoord na geen gezucht,
'T leed, dat zy baard, is haar genucht.
Zo speeld zy met den mensch, zo toond zy haar vermogen;
En wil zy wond'ren doen in haar beminnaars oogen,
Zo brengt s'er een tot staat, dien zy ten zelven stond,
Weêr plotslyk nederwerpt te grond.

'T TWEDE ONRYM.

Ik wenschte met u wel een weinig uit naame der Luk-godinne te redenkavelen. Oordeel zelfs, of zy gelyk heeft. Wat beticht gy daaglyks my met uwe klachten? Wat onrecht deed' ik u? Welke goederen heb ik u ontroofd, die u eigen waaren? Treed met my voor wat vierschaar het u lust, in rechtgeding, over 't bezit der rykdommen, en eerampten; en zo gy bewyzen kund, dat iets van dit alles ooit eenigen mensch is eigen geweest, zal ik gewillig toestemmen, dat gy weder eischt, het geen u toekwam. Toen gy uit 's moeders buik ter waereld zyt gebragt, heb ik u naakt en van alles ontblood ontfangen,

met myne ſchatten gekoeſterd, en met toegenegene gunſt, 't geen u over my nu doet klaagen, weelderig opgevoed: als ook met overvloed, en heerlykheid, en alles wat in myn vermogen is overſtroomd. Nu behaagd het my myne hand in te trekken: bedank my als die eens anders goed gebruikt hebt. Gy hebt geen recht om te klaagen, als of gy uw volkomen eigendom verlooren had. Waarom zucht gy dan? Gy hebt van my geen geweld geleeden. Rykdommen, eer-ampten, en alle diergelyke dingen, zyn my eigen. Die ſtaan my, als haare Vrouwe, ten dienſte; zy komen met my, en vertrekken met my. Ik durf zeggen, was, 't geen gy klaagd verlooren te hebben, het uwe geweeſt, gy zoud het geenzins verlooren hebben. Staat my alleen niet vry, myn recht te gebruiken? 'T is den hemel geoorlofd, heldere dagen te geeven, en die weêr met een duiſteren nacht te bedekken. Het jaar-gety mag nu de aarde met bloemen en vruchten optooijen, en dan met ſtort-regen en koude afſchouwlyk maaken. De zee kan nu met vlak-gekemde golven vleiden, en dan weêr met ſtorm-vlaagen, en holle baaren woeden. Zal d'onverzaadelyke heb-luſt der menſchen ons tot ſtandvaſtigheid verbinden, die zo ſtrydig is tegen onzen aart? Dit is onze magt, dit ſpel ſpeelen wy onophoudelyk. Wy draaijen een rad, dat rond, en licht te be-

weegen is. Het onderſte boven, en het bovenſte onder te keeren is ons vermaak. Klim op, zo 't u luſt, op voorwaarde nochtans, dat gy het geen onrecht achte, als myn ſpel dat vereiſcht, weder neder te daalen. Kende gy myne gewoonte niet? Was u ontgaan, hoe Krezus, Koning van Lydien, die te vooren van Cyrus gedugt, en kort daar na rampzalig op een brand-ſtapel ten vuure gedoemd wierd, door een ſlag-regen behouden bleef? Is u vergeeten, hoe Paulus Emilius barmhertige traanen ſtorte, om 't ongeval van den Koning der Perſen, dien hy gevangen kreeg? Wat beſchreijen de Treür-ſpelen anders, als d'onbeſcheidene Luk-godin, die met een vreeſlyken ſchok de voorſpoedigſte Koningryken omkeerd? Hebt gy in uwe jeugd niet geleerd, dat aan den drempel van Jupiter *twe vaten leggen, het eene met kwaad, het ander met goed opgevuld*? Wat zoude het zyn, zo gy te graatig van het goede gedronken hebt? Zo ik noch van u niet gantſch afgeweeken ben? en zo deeze myne veranderlykheid u rechtvaerdige oorzaak verſchaft, om iets beters te hoopen? Weeſt niet bedrukt van geeſt, en nadien gy in een ryk leeft, dat ieder gemeen is, zo wenſch niet, om na u eigene wetten te leeven.

'T TWE-

'T TWEDE RYM.

Schoon uit den hoorn des overvloeds
De milde Luk godin den mensch schonk zo veel goeds,
Als de opgejaagde zee werpt zand op langs de stranden,
Of als'er hemel-lampen branden,
Aan 't ster-dak in den klaarsten nacht,
Noch zoud niet zyn vernoegd het sterffelyk geslacht.
Al hoorde God hun wensch, en gaf hen al de schatten,
Die 't aardryk in zyn schoot kan vatten,
Al gunde 't lot hen staat, en eer,
Noch scheen 't hen niet met al, noch gaapten zy na meer.
Wat is dan magtig, om de gierigheid te toomen?
Als iemand rykdom heeft bekomen,
Blaakt heb-lust in een felder gloed.
Een vrek is altyd arm, met al het waerelds goed.

'T DERDE ONRYM.

Indien u de Luk-godin dit eens te gemoet voerde, zoud gy daar iets konnen tegen zeggen? Hebt gy evenwel iets om uwe klachten te rechtvaerdigen, breng het voort, wy zullen u tyd gunnen om te spreeken. Waar op ik: Dit is wel schoon in schyn, en met honig der rederyk-en zang-konst bestreeken, maar verkwikt niet langer, als men 't hoord. Die lyden, gaat het leet dieper ter herte, en zo haast de ooren hier mede niet meer gestreeld werden, bespringt hen d'innerlyke droefheid weder op nieuw. 'Tis zo, sprak

zy, ook is dit noch het hulp-middel uwer ziekte niet, maar alleen zekere verzachtinge uwer ſmerten, die noch geen geneezinge toelaaten. Il zal ten zynen tyd iets in 't werk ſtellen, dat tot in het binnenſte doordringe. Poog echter niet te doen gelooven, dat gy ellendig zyt: of is u vergeeten, wat, en hoe groot geluk gy wel eer genooten hebt? Ik zwyge, dat gy vaderloos, door de voortreflykſte mannen zyt bezorgd, en tot maagſchap van de eerſten der ſtad verkooren, hen eer lief, dan nabeſtaande wierd, 't geen de waardigſte zoorte van maagſchap is. Wie heeft u, met zo hoogachtbaare ſchoon-vaders, met zo kuiſche huisvrouwe, met zo tydige en gewenſchte zoonen, niet moeten gelukkig noemen? Ik ga voorby, om geen gemeene dingen op te haalen, dat gy in uw jonglingſchap eer-ampten verkreegt, die ouden geweigerd waren: maar ik ſtap over tot het top-punt uws geluks. Zo het genot der menſchlyke zaaken 't geluk eenig gewigte byzet, zal dan de gedachteniſſe dier heerlykheid door eenigen rampſpoed, hoe groot die ook zyn mag, konnen uitgewiſcht werden? Daar gy, uwe zoonen te gelyk als Raads-leden uit uw huis hebt zien opleiden in een kring der borger-vaderen, en onder 't vreugd-gejuich des volks: daar gy, als zy in 't hof op hun eer-zetels verheven waren,

en gy 's Konings lof in een dank-rede verbreidde, den roem van vernuft en welſpreekendheid wegdroegt: daar gy tuſſchen hen beiden, nu Borgermeeſters geworden, in 't vertoog-perk de verwachting der omringende ſchaare door een zegepraalende mildaadigheid voldeed. Toen hebt gy, geloof ik, de Luk-godinne gevleid, toen zy u ſtreelde, en als haaren wellust liefkooſde. Gy hebt een weldaad ontfangen, die nooit gemeenen man gebeuren mogt. Wilt gy dan afrekenen met de fortuin? 'T is nu de eerſte maal, dat zy u met wangunſtige oogen heeft aangezien. Maar zo gy op getal, en grootheid van uw voor-en tegen-ſpoed let, zult gy bekennen moeten, dat gy noch gelukkig zyt. Doch zo gy u niet gelukkig acht, omdat het geen u voormaals heuchlyk ſcheen, nu verdweenen is, zo kunt gy u ook niet ongelukkig achten, om dat het geen nu droevig ſchynd insgelyks verdwynd. Of komt gy nu eerſt ſchielyk en vreemd op 's leevens-tooneel? Waand gy, dat'er eenige beſtendigheid zy in menſchelyke zaaken, daar een ſchigtig oogenblik den menſch zelfs wegrukt? Want of wel toevallige dingen zelden trouw byblyven, nochtans is de laatſte dag des leevens, als een dood der fortuine, dan zelfs, als zy trouw byblyft. Wat meind gy verſchild het dan, of gy ſtervende haar, dan of zy vliedende u verlaat?

'T DERDE RYM.

Als Febus op zyn koets gesteegen,
Het heerlyk licht verspreid, en ons den dag beloofd,
Dan staan de sterren als verlegen,
En door den Zonne-glants werd al hun glants verdoofd.
Als in het veld de zoete roozen,
Door Zomer-wind gekweekt, verkrygen geur en kracht,
Dan ziet men Flora lieflyk bloozen;
Maar als de storm-buy woed, verliest zy al haar pracht.
De zee herschept de zonne-straalen,
Als zy legt vlak en stil, en 't flikkrend licht weêr-stuit:
Maar kent zy toomloos perk noch paalen,
Dan berst de schrik en angst ten woesten golven uit.
Daar aan die wisselvalligheden,
De gantsche waereld steeds moet onderhevig zyn,
Zoek dan iets zekers hier beneden,
Steun dan op goed en staat, en voed u met een schyn.
Deez' wet alleen die blyft onwanklyk,
Het eens-geschapen is verganklyk.

'T VIERDE ONRYM.

Gy spreekt de waarheid, zeid'ik, ô Voedster aller deugden! en ik wil den gezwinden loop myns geluks niet ontkennen. Maar ik gedenk'er nooit aan, of het treft my te dieper in't hert: Want *in rampspoed is'er geen grooter ongeluk, als gelukkig geweest te zyn.* Maar gy kunt, sprak zy, met geen recht de Lukgodinne wyten, 't geen gy om uw valschen waan

waan lyden moet. Want heeft uw de ydele naam van 't bedrieglyk geluk ooit bewoogen, zo overpeins eens met my, hoe overvloedige en groote goederen gy noch bezit. Daar gy door Godlyke gunst noch ongekneusd en ongeschonden behoud, het geen gy dierbaarst acht, kund gy dan met reden over uw ongeluk klaagen, als gy het allerbeste geniet? Noch leefd uw schoon-vader Symmachus, dat pronksieraad des menschelyken geslachts, voor wien gy uw eigen leeven gaarne zoud in de waagschaal stellen, een man uit wysheid en deugd t' zamen gevoegd, die by zich zelven gerust, en om 't ongelyk, dat u geschied, treurig is. Noch leeft uwe huis-vrouw, een voorbeeld van zedigheid en kuischheid, en om alle haare gaaven in eene woord uit te drukken, haaren Vader gelyk. Zy leefd noch, zeg ik, en spaard haar leeven, daar zy een walg van heeft, alleen voor u. Zy versmelt om u in traanen, en verkwynd in droefheid, 't geen ik zelfs bekennen moet, dat alleen uw geluk verminderd. Wat zal ik zeggen van uwe zoonen, de Borgermeesters, in welken, hoe jong van jaaren, de geest van Vader, en Grootvader reeds uitblinkt? Nademaal dan 's leevens behoudenisse de voornaamste zorg der menschen is, ô gelukkige! zo gy uwe goederen erkend, want gy nu noch bezit, 't geen niemand twyffeld waardiger te zyn, dan het leeven. Droog

dierhalven uwe traanen af. De fortuin is u in alles noch niet afgunſtig, noch de ſtorm te zwaar, die u beloopen heeft. Het uitgeworpen anker vat noch, en zal u van tegenwoordige trooſt, noch toekomende hoope, verſteeken laaten. Ik bid ook, zeide ik, dat het vatten mag, want zo lang dat houd, zal ik, het ga zo het wil, niet te gronde gaan. Maar gy ziet wat ſieraad ons ontvallen zy. Toen antwoorde zy; wy hebben al iets gewonnen, nu gy in uwen gantſchen ſtaat noch geen verdriet hebt. Maar uwe lafhertigheid is my onverdraachlyk, dat gy om iets weinigs, 't geen aan uw geluk haperd, zo treurig en angſtig klaagd. Wie is'er in allen deelen zo voorſpoedig, dat hy nooit in zynen ſtaat het minſte miſnoegen hebbe? Kommerlyk is 't bezit van het tydelyk goed, en of nooit volkomen, of niet altyd duurende. Deeze heeft overvloedige inkomſten, maar ſchaamd zich over zyn onedel geſlacht. Die is wegens zynen adel vermaard, maar wenſchte wel, om dat hy gebrek heeft, onbekend te zyn. Geene is edel en ryk te zamen, maar treurd, om dat hy ongehuuwd is. Deeze heeft een gewenſcht huuwlyk gedaan, maar verzameld ſchatten voor een vreemden erfgenaam. Een ander is gezegend met kinderen, maar beſchreid het wangedrag van zoon, of dochter. Zo is niemand lichtelyk met zynen ſtaat te vreden. Want in dit

alles

alles legt iets, dat onkundige bekoord, maar die 't ondervonden heeft, ſchrikken doet. Voegd'er by, dat gelukkigen de klein-zeerigſte zyn: en zo alles zich na hunnen zin niet ſchikt, werden zy, niet gewoon eenige tegenſpoed te lyden, door d'aldergeringſte weêrwaardigheid nedergeveld. Zo weinig moet'er zyn, om den voorſpoedigſten alle vreugd te beneemen. Hoe menig, dunkt u, is'er niet, die meinen zoud den hemel te bereiken, zo het minſte van uws geluks overſchot hem gebeuren mogt. Deeze plaats, daar gy klaagd een balling te zyn, is het Vaderland der ingezetenen. Dus *is'er niets ellendigs, dan als men 't zich inbeeld*: en elken ſtaat is in tegendeel wenſchlyk, als men dien kloekmoedig aanvaard. Is 'er wel iemand zo begenadigd, dat hy, van ongeduld verwonnen, na ſtaat-verwiſſeling niet haaken zal? Met hoe veel bitterheids is het zoet van 's menſchen geluk vermengd; dat het de bezitter, hoe lieflyk het zy, niet behouden kan, als 't weg-vlieden wil? Waar uit d'ellendigheid van 't waan-geluk blykt, nadien het den kloekmoedigen niet byblyft, en bekommerden nooit volkomen vergenoegd. Wat zoekt gy dan, ô ſtervelingen! buiten u het geluk, dat binnen u te vinden is? Miſverſtand en onweetenheid heeft uwe zinnen beneveld. Met een woord zal ik u den grond van 't oppergeluk ontdekken.

ken. Is u wel iets zo lief, als gy u zelven? Neen, zult gy buiten twyffel zeggen. Zo gy dan u zelven bezit, zo bezit gy een goed, dat gy nooit zult verliezen, nog de Luk-godin u ontrooven konnen. En op dat gy zien moogt, hoe 't geluk in deeze toevallige dingen niet kan beſtaan, zo maak dit beſluit eens: Indien 't geluk het hoogſte goed van 't redelyk ſchepſel is, en het geen op eenige wyze kan ontroofd werden, het hoogſte goed niet kan zyn, om dat het geen niet kan ontroofd werden, beter is, zo volgd, dat geen onbeſtendig fortuin iemand gelukkig maakt. Daarenboven weet hy, die van haar verheven werd, dat zy veranderlyk is, of hy weet dat niet. Weet hy dat niet, hoe kan hem de blinde onkunde dan gelukkig maaken? Weet hy dat, zo moet hy geduurig bevreeſt zyn, dat hy verliezen zal, 't geen hy zeker weet, dat hy verliezen kan; en dus zal die geduurige vrees zyn geluk ſtremmen. Of zal hy 't verachten, als hy dat verlieſt? zo moet het een gering goed wezen, dat men zonder ſmerte derven kan. En nadien gy noch de zelve zyt, dien ik weet, dat overtuigd, en op onwrikbaare gronden ingeboezemd is, dat 's menſchen ziele geenzins ſterflyk zy: en het kenlyk is, dat het weiffelend geluk met de dood eindigd, zo kan niemand vertwyffelen, dewyl de dood het geluk ontroofd, of 't

men-

menschelyk geslacht valt door de dood eindlyk in ellenden. Maar overmits ons niet onbewust is, dat'er verscheiden het genot van 't hoogste goed, niet allen door de dood, maar ook door de smertelykste pynigingen gezocht hebben, hoe zal dan het tegenwoordig leeven iemand gelukkig maaken, zo het afgelegd zynde, niemand ongelukkig maakt?

'T VIERDE RYM.

Die, als een wel-beraaden man,
Een huis wil bouwen, dat de tyd verduuren kan,
En zo onwankelyk mag staan,
Dat geen verwoede storm het zal ter neder slaan,
Noch holle zee breng in gevaar,
Schoon zy verbolgen dreigd, en opjaagd baar op baar:
Die kieze berg-, noch heuvel-kruin,
Noch legge een grond-slag in het hangen van een duin:
Want hoe verhevender gebergt,
Hoe 't buldrend onweêr dat onlydelyker tergd,
En 't dorstig zand niet draagen zou,
Den al te zwaaren last van 't zinkende gebouw.
Veracht dan liever 't land-gezigt,
En zoek een laagen rots, daer gy gevaarloos sticht.
Al slaat de donder alles neêr,
Al tsiddert zee en strand voor 't ongestuimig weêr,
Noch zult gy vry van ongemak,
Gerust en vrolyk zyn, beschermd van 't nedrig dak.

'T VYF-

'T VYFDE ONRYM.

Maar nademaal 't genees-middel myner redenen in u werkzaam is, zal ik ſterker gebruiken. Wel aan dan ſtel eens, dat de goederen der Luk-godinne noch verganklyk, noch licht-veranderlyk waren; wat doch is'er in, dat het uwe werden kan, of wel aangemerkt, niet gering zy? Is de rykdom ten opzigte van u, of van zich zelven dierbaar? Wat is daar van het beſte goud, of 't zaam-geſchraapt zilver? Maar dat is heerlyker, als 't uit gegeeven, dan als 't verzameld werd. Want *gierigheid maakt altyd gehaat, mildaadigheid vermaard.* Zo dan by u niet blyven kan, het geen iemand anders krygt, zo is het geld dan eerſt dierbaar, als men het door oeffening van mildaadigheid niet meer bezit. Maar wierd het altemaal, zo veel 'er in de gantſche waereld te vinden is, eenen menſch alleen toegevoegd, zo moeſten alle de anderen daar van gebrek hebben. Een ſtem vervuld te gelyk veele ooren; maar uwe ſchatten konnen tot veelen niet overgaan, of zy verminderen, en maaken noodwendig die geenen behoeftig, die zy verlaaten. O ſlechte en gebreklyke rykdommen, die verſcheiden te gelyk niet geheel konnen bezitten, en tot niemand overgaan, zonder anderer armoede. Kan de glants van

van edelgesteente het oog bekooren? Maar zo 'er iets voortreflyks is in die schitteringen, dat is het licht der edele steenen, niet der menschen, die ik zonder verwondering niet kan zien over steenen zich verwonderen. Want wat is 'er schoons voor gezielde en redelyke schepsels in iets, dat ziel-beweeging, en ledenverband mist? Want of wel dit het maaksel des Scheppers, en door onderscheid van andere dingen, eenige geringe schoonheid deelachtig zy, nochtans is 't verre beneden uwe uitsteekendheid, en niet verwonderens-waardig. Vermaakt u het sieraad der akker-landen? Waarom niet? Want het is een schoon gedeelte van Gods schoonste werk. Zo verlustigd men zich zomwylen in 't aanschouwen der stille zee: zo verwonderd men zig over hemel, sterren, zon, en maan. Maar behoord iets van dit alles den mensche toe? Durft gy op hunnen glants roemen? Zyn de Lente-bloemen uwe pracht? Of zwellen de Zomer-vruchten door uwe vruchtbaarheid? Wat laat gy u door ydele vreugden verlokken? Wat omhelst gy het geen buiten u is, voor uw eigendom? Nooit zal de fortuin u eigen maaken, 't geen de natuur van u vervreemd heeft. De aardvruchten zyn buiten twyffel tot voedsel der dieren. Maar zo gy uw gebrek wild voldoen, 't geen de natuur genoeg is, zo behoefd gy den overvloed der Fortuine niet te zoeken.

Want

Want *de natuur is met weinig, en 't geringste te vreden: en zo gy haar, als zy verzaadigd is, noch met overdaad tergen wild, zal alles wat gy gulzig inzwelgd, onzoet, of ongezond zyn.* Meind gy ook dat het heerlyk sta, met veelerhande kleederen te pronken? Maar zo die wel gemaakt, of fierlyk zyn, zal ik my over de stoffe, of 's Kleermaakers konst verwonderen. Of maakt een langen sleep van dienst-booden u gelukkig? Doch zo zy kwaadaartig zyn, strekken zy tot een verderflyken last voor 't huis, en onverdraachlyke vyanden voor hunnen Heer. Zyn zy in tegendeel vroom, hoe zal eens anders vroomheid onder uwe schatten konnen gerekend werden? Uit al het welken middagklaar blykt, dat niets, van het geen gy onder uwe goederen opteld, waarlyk uw goed zy. Is 'er in dit alles geen wenschlyke schoonheid, wat treurd gy dan om 't verlies, of verheugd gy u om 't behoud? Maar zyn deeze dingen ten opzigte van haar zelve schoon, wat gaat u dat aan? Want dan zouden zy van uwe goederen afgezonderd van zelfs behaagd hebben. Zo zullen zy niet dierbaar zyn, om dat gy die onder uwe schatten rekend, maar gy rekend die onder uwe schatten, om dat zy u dierbaar scheenen. Edoch wat haakt gy met zo veel arbeids na geluk? Gy tracht, geloof ik, het gebrek door overvloed te

te verdryven. Maar het valt anders uit: Want tot onderhoud van veelerhande kostelyken huis-raad is veelerhande behulp van nooden: en 't is waar, *dat hy veel behoefd, die veel bezit.* In tegendeel heeft hy zeer weinig van doen, die zynen overvloed na den eisch der natuur, en niet na eerzuchtige overtolligheid afmeet. Hebt gy dan in, en van u zelven geen, of zo weinig goed, dat gy in dingen buiten u, en gantsch van u afgescheiden, uw goed moet zoeken? Of is alles zo verkeerd, dat het redelyk, en rechtgodlyk dier zich niet schoon acht, dan alleen door bezit van zielloozen huisraad? Alles vernoegd zich met het zynen: gy lieden daarentegen, die na de ziele Gode gelyk zyt, ontleend het sieraad uwer voortreflyke natuure van de geringste dingen: en bevroed niet, wat ongelyk gy uwen Schepper aandoet. Hy heeft het menschlyk geslacht boven alle aardsche dingen willen verheffen, en gy vernederd uwe hoogwaardigheid tot beneden het allerslechtste. Want nadien het goed waardiger is, als die het bezit, zo steld gy u, volgens uw eigen oordeel, verre beneden het allerverachtlykste, zo dikwyls gy dat onder uw goed steld. 'T geen niet zonder recht geschied. Want *dit is der menschen aart, dat zy dan alleen alles overtreffen, als zy hen zelven kennen, en minder werden als de beesten,*

als

als zy zich zelven niet meer kennnen. Allen anderen dieren is 't eigen zich niet te kennen, maar in den mensch is 't een misdaad. Doch hoe verre gaat deeze uwe dwaalinge niet, dat gy iets meind te verheerlyken door ontleend versiersel? Maar dit is onmooglyk: Want zo iets door byvoegsel uitmunt, pryst men het byvoegsel wel, maar het geen daar mede werd omtoogen, blyft in zyne voorige onwaarde. Maar 't geen zynen bezitter nadeelig is, ontken ik goed te zyn. Zeg ik een onwaarheid? Geenzins zult gy zeggen. Nochtans hebben de rykdommen hunnen bezitter dikwyls nadeelig geweest; nadien ieder booswicht, en die meest na eens anders goed tracht, zich alleen waardig acht te zyn, om al het goud en edelgesteente des waerelds te bezitten. Gy dan, die nu voor spiesse en zwaard zo angstig schroomd, zoud onder struik-roovers zingen konnen, zo gy den weg van dit leeven als een onbelaaden reiziger waart ingeslaagen. O schoon geluk van 's waerelds rykdommen, die men zo haast niet verkrygt, of men verliest zyne gerustheit!

'T VYFDE RYM.

Gelukkig was die eeuw, die vrolyk plagt te leeven,
By 't geen de milde akkers geeven,
En door geen dwaaze pracht hovaerdiglyk belet

Den

Den ſcherpen honger heeft met ekelen verzet.

Toen niemand 't zorglyk nat, dat Bacchus leerde plengen,
Met zoeten honig wiſt te mengen:
Noch dierbaar worm geſpin zoog Tyrus purper gloed,
En in het lachchend groen de ſlaap-luſt wierd geboet.

Toen een kriſtalle ſtroom gaf toogen zonder kommer;
En 't ſchoon geboomte friſſchen lommer:
Toen noch geen ſchip doorkorf den hollen Oſeaan,
Noch deede om koopmanſchap de vreemde kuſten aan.

Toen zweeg de dolle trom, toen worf men geen Soldaaten,
Toen was noch Mars niet uitgelaaten,
Noch verwde met het bloed van een roemruchten Held
Het glinſtrend wapen-tuig, of omgewroette veld.

En wie zoud 's vyands magt al woedende beſtryden?
Wie doodelyke wonden lyden?
Wie 't leeven waagen by vuur, kogel, zwaard, en myn'?
Daar noch geen buit en viel, daar kon geen oorlog zyn.

Ah of men in deeze eeuw die zeden zag herleeven!
Maar elk, door heb-luſt aangedreeven,
Heeft in zyn gierig hert en felder vlam gevoed,
Als Etna, die ſteeds brand in ſchroomelyken gloed.

Die eerſt 't verhoolen goud groef uit de berg-ſpelonken,
En dook na paarlen diep gezonken,
En flonker-ſteenen zocht in 't ingewand der aard,
Die vond een droeven ſchat, die duizend rampen baard.

'T ZESDE ONRYM.

Maar wat zal ik zeggen van de waardigheden, en mogendheid, die gy tot den hemel toe verheft, omdat gy de waare niet kend? Zo die in handen van booswichten vallen, wat ſulfer-gloed van Etna, wat overloopende water-ſtroom heeft ooit zo veel onheils gebaard? Immers hebben, gelyk u, mein ik, heugd, uwe voor-ouders het Burgermeeſter-gezag, dat een oorſprong der vryheid was, om der Burgermeeſteren trotsheid, willen beteugelen, die nochtans om de zelve trotsheid te vooren de Koningen uit Romen uitgeroeid hadden. Indien echter zomwylen den vroomen, 't geen zelden gebeurd, eenige eer-ampten werden opgelegd, wat is daar welgevalligs in, dan alleen hunne gerechtigheid? *Dus werden niet de deugden door eer-ampten, maar de eer-ampten door deugden verheerlykt.* Maar welke is doch deeze uwe zo gewenſchte, en roemruchte mogendheid? Merkt gy niet, ô aard-wormen! over wien gy u inbeeld te heerſchen? Indien gy onder de muizen eenen zaagt, die zich het recht, en gezag over allen aanmaatigde, wat zoud gy hertelyk lachchen?

Maar wat is 'er zwakker, zo gy het lichchaam aanſchouwd, als de menſch, die meermaalen

maalen door een vlieg, of het kleinſte ingezwolgen dierken ſterven moet. Zoud iemand over eenen anderen, en niet over zyn eigen lichchaam, niet over de Fortuin, die noch minder is, dan het lichchaam, magt hebben?

Zult gy de vrye ziel iets opdringen? Zult gy een geruſt gemoed dat op vaſte gronden ſteund, uit zynen ruſt-ſtand brengen?

Als zeker Tyran door pynigingen een vrygebooren man vermeinde te dwingen, om de vloek-verwanten, die tegen zyn leeven hadden 't zamen gezwooren, te melden, beet hy zyn eigene tonge af, en ſpuuwde die den verwoeden dwingeland in 't aangezigt. Zo maakte die wyze man een deugd van de pynigingen, die de Tyran tot wreedheid gebruikte.

En hoe kan iemand eenen anderen waanen aan te konnen doen, het geen hy van eenen anderen niet lyden kan?

Buſiris weeten wy, die zyn vreemde gaſten plagt te dooden, wierd zelfs van zynen gaſt Herkules gedood. Regulus had verſcheidene Kartagenienzers in den ſtryd gevangen, en met ſlaafſche ketenen geboeid; maar heeft zelfs ſtraks daar na zyns overwinnaars ketenen moeten ſleepen. *Heeft dan zodanig een, dunkt u, eenige magt, die niet beletten kan, dat een*

ander hem doe, het geen hy eenen anderen doed? Daar en boven, zo 'er eenige ingeschapene, en eigene kracht in waardigheden, en mogendheid ware, zo konden zy nooit eenigen boofwicht gebeuren: want tegenftrydige dingen plagten niet vereenigd to werden. Het zoude voor de natuur onlydelyk zyn, dat het geen ongelyk is, 't zamen zoude gepaard gaan. Overmits dan niemand twyffelen mag, of boofwichten is veel tyds waardigheid, en mogendheid te beurt gevallen, zo blykt, dat in zich zelven niet goed zy, het geen 't fchuim der boeven kan toegevoegd werden.

Het zelve mag men, op beter grond, van alle overige gaaven der Luk-godinne befluiten, doordien zy den fnoodften overvloedigft toevallen. Waar in ook dit, zo ik mein, ftaat aan te merken, dat niemand twyffeld, of zo eene fterk zy, in wien hy fterkte ziet; en fnel, in wien hy fnelheid ziet. Zo maakt de Zang-konft zang-kundigen; de Genees-kunde geneesmeefters; de Redenryk-konft redenrykers: Want *alles werkt na zynen aart*, en wraakt de vermenginge van tegenftrydigheden.

Maar *geen rykdom kan den onverzaadelyken heb-luft voldoen*: en *geen mogendheid maakt een flaaf zyner wellusten zyns zelfs magtig*. Ook maaken de waardigheden, aan Godloozen vergund, hen niet alleen niet eer-

eerwaardig, maar openbaaren veel eer hunne onwaardigheid.

Waar komd dit van daan? Om dat gy vermaak hebt dingen, die anders zyn, eenen valſchen naam te geeven, die aanſtonds door de uitkomſt beſchaamd werd. Dus kan dit geen rykdom, dat geen mogendheid, ofte waardigheid genaamd zyn.

Eindlyk mag men 't zelfde van de gantſche Fortuin zeggen, in welke geen wenſchlyk, noch wezendlyk goed te vinden is, gelyk zonne-klaar blykt, nadien zy den goeden niet altyd werd toegevoegd, en dien zy toegevoegd werd niet goed maakt.

'T ZESDE RYM.

Wat gruuwelen bedreef de dwingeland!
Die Romen ſtak in Godvergeeten brand,
En Romens Raad bloeddorſtig bragt om 't leeven,
Zyn Broder zelfs den dood-ſteek heeft gegeeven,
En vuil beſpat met 's Moeders harte-bloed
Het koude lyk zag met een blyd gemoed,
En als verſteend zyn oog geen traan liet ſchreiden,
Maar dartel in vermoorde ſchoonheid weiden!
Elk was nochtans dit ſchrik-dier onderdaan.
Van daar de Zon ryſt met robyne râen,
Tot daar men hem ziet in de zee neêrzinken,
En daar in't Noord de zeven ſterren blinken,
En Zuider gloed ontfonkt het blaakend zand,
Daar beefde 't al voor Neroos ſterke hand.
Maar al die magt had op hem geen vermoogen,

Zyn tyger-hert wierd nooit tot deugd bewoogen.
Rampzalig is het menschelyk geslacht,
Als wreedheid gaat gepaard met Opper-magt!

'T ZEVENDE ONRYM.

Gy weet, zeid' ik daar op, dat niets minder, dan waereldsche eer-zucht my ooit overheerschte; maar dat ik bezigheden zocht om myne deugd niet onberoemd te zien verouderen, zo die verhoolen bleef. Dit is 't alleen, sprak zy, dat uitmuntende verstanden (doch tot het top-punt der volmaaktheid noch niet gesteegen) verlokken kan: te weeten, een begeerte tot roem, en een groote naam wegens verdiensten van 't Gemeene-best.

Maar hoe iedel, hoe ongegrond die zy, kund gy dus lichtelyk afmeeten. De gantsche aard-klood is, gelyk de ster-kundige betooningen leeren, ten opzigte des hemels, maar een enkle stip: dat is, zo die by de grootheid des hemel-kloots vergeleeken werd, oordeeld men, dat hy geen uitgestrektheid altoos hebbe. Maar dit zo klein gedeelte des waerelds is, gelyk Ptolomeus bewyst, naauwlyks door een vierde van leevende schepselen bewoond, die wy kennen. Trek van dit vierde met uwe gedachten eens af, het geen van zee, en poelen overstroomd, en van schor-

fchorre woeftenyen bezet is, en daar zal by na geen plaats tot een woonftede voor een menfch overblyven.

Meind gy dan in dit klein ftipken van een ftip beflooten, en bepaald, uwen naam groot te maaken, en uwen roem te verbreiden? Wat doch heeft de Eer-naam, in zo enge paalen begreepen, groots, en voortreflyks? Voeg hier by, dat deeze naauw-omheinde woonftede gantfch-verfcheidene volkeren huis-veft, die in taalen, zeden, en leevens-wyzen zeer veel verfchillen: tot welken, zo om de ontoeganklykheid der wegen, als verfcheidenheid van fpraak, en zeldzaamen omgang met vreemdelingen, niet alleen 't gerucht van ieder byzonder menfch, maar zelfs van gantfche fteden, zich niet verfpreiden kan.

Ten tyde van Markus Tullius, gelyk hy zelfs in zyne fchriften ergens zegd, was de naam der Romeinen noch overt 't gebergte Kaukazus niet gekomen; hoewel hun Gemeene-beft toen volwaffen, en by Parthen, en aangrenzende nabuuren, hooglyk geducht was. Ziet gy wel, hoe bekrompen, en bedrongen de roem zy, dien gy met zo veel arbeids poogd te verkrygen, en voort te zetten?

Zoude de naam van een Romein doordringen, daar de naam van 't gantfch Roomfch Volk niet doordringen kan?

Ook zyn de zeden, en grond-wetten van verſcheiden landaart zeer verſcheiden: Zo dat het geen hier gepreezen, daar ſtrafwaardig geoordeeld werd. Weshalven iemand, die vermaak ſchept in de loſtuitingen zyns naams, zich wachten moet, dat zyn naam onder verſcheidene volkeren bekend werde. Ieder zal zich vergenoegen, dat zyn roem onder zyn land-genooten werde uitgegalmd; en zo blyft die heerlyke onſterflykheid des Faams binnen de land-paalen van een eenig volk bedremd.

Maar hoe veel voortreflyke mannen van hunnen tyd zyn, door gebrek van Schryvers, in 't vergeet-boek geraakt? Wat vermogen echter de ſchriſten, die zo wel, als haare ſchryvers, door langduurige, en duiſtere oudheid vergaan?

Maar gy lieden waand d'onſterflykheid voort te zetten, als gy u de roemruchtigheid des toekomenden tyds verbeeld. Doch zo gy de eindelooze geduurzaamheden der eeuwigheid overwikt, wat zult gy in de langduurigheid van uwen roem kunnen vinden, dat u verblyden mag? Want zo men een oogenblik by tien duizend jaaren vergelykt, zal'er tuſſchen beiden noch eenige, hoewel zeer geringe, overeenkomſt zyn, om dat beider langduurigheid bepaald is. Maar dat zelfde getal van jaaren, hoe menigvoud ook

ver-

vermeerderd, kan by d'oneindige geduurzaamheid geenzins in vergelykinge komen: Want *tusschen eindig, en eindig is noch altyd eenige; tusschen oneindig, en eindig nooit de minste gelykheid.*

Hier uit spruit het, dat de roem, hoe lang die zoude mogen duuren, niet alleen kort, maar ook gantsch niets zal schynen, zo die by de onverganke]yke eeuwigheid in bedenkinge komt.

Maar gy lieden zoud geen goed doen, noch groote daaden betrachten, indien gy door liefde tot 's Volks iedel-geklap, en raas kal niet wierd aangenoopt: en op gewisse, noch 's deugds bekoorlykheid lettende, zoekt gy belooning in anderer menschen praat.

Hoor eens hoe geestig iemand die lichtvaardige verwaandheid beschimpte.

Als zeker man, die zich den naam van Wysgeer, niet tot oeffening van deugd, maar uit trotsen hoogmoed, verkeerd had aangematigd, van eenen anderen met scheld-woorden besprongen wierd, met byvoeginge, dat men nu wel haast zoude weeten, of hy een Wysgeer ware, zo hy die smaadheid zachtzinnig, en geduldig verdroeg; geliet zich de eerste een wyl gantsch bezaadigd, en zeide, als of hy den ontfangen hoon bespottede: *Ziet gy nu wel, dat ik een Wysgeer ben?*

waar op de andere met vinnigheid antwoorde: *Ik hadde 't gezien, had gy gezweegen.*

Maar wat kan voortreflyken mannen (want ik ſpreek van zulken, die door deugd na roem ſtreeven) wat kan, zeg ik, voortreflyken mannen baaten, dat men hunnen naam roeme, na dat hun lichchaam door de dood verſlonden is? Laat het waar zyn, 't geen wy echter niet mogen gelooven, dat de gantſche menſch ſterve, zo is immers de roem gantſch niets, als hy, die geroemd werd, niet is. Maar zo de ziel van een geruſt geweeten begenadigd, in tegendeel uit het lichchaam ontkerkerd, en in den hemel vry ingevoerd werd, moet zy dan niet alle aardſche dingen verſmaaden, als zy den hemel geniet, en verheugd is, dat zy van het aardſche vry gemaakt zy?

'T ZEVENDE RYM.

Al wie doldriftig wil een grooten naam verwekken,
En acht den roem zyn hoogſten ſchat,
Die zie wat 's Hemels kring bevat,
En meete 't klein begryp van 's aards bewoonde plekken:
Zo zal hy ſchaamrood moeten ſtaan,
Dat zyn verkreegen lof geen ſtipken kan beſlaan.

O dwaas! die 't jok des doods hebt op uw' nek gelaaden,
Wat ied'le hoop heeft u misleid,
Dat gy tracht na de ontsterflykheid?
Al roemde 't verste volk uw' wyd-vermaarde daaden,
Al steeg uw huis tot staat en magt,
De dood kend mogendheid, noch adelyk geslacht.

Zy maakt geen onderscheid van armen, of van ryken:
Zy dekt met een de zelve aard,
Die onbekend is, en vermaard,
En doed den slechtsten mensch den grootsten Vorst gelyken.
Is in het graf het bekkeneel
Van een verachten slaaf, en Heer niet evenveel?

Waar mag het trouw' gebeent' van Fabius nu wezen?
Wat is nu Brutus, dan wat stof?
Wat baat nu Kato strengheids lof?
In weinig letters staat hunn' gantsche roem te leezen.
Maar weet hy, die begraaven legt,
Dat iemand speld zyn naam, of wat men van hem zegd?

Zo duikt gy dan, ô mensch! onkenlyk onder de aarde?
De roem daar weinig voordeel geefd.
Of meind gy, dat men langer leefd,
Als 't volk u na uw' dood noch houd in eer, en waarde?
Zo zult gy haast, van lof ontbloot,
Om deezen eer-zucht zien de droeve twede dood.

'T ACHT-

'T ACHTSTE ONRYM.

Maar op dat gy niet denke, dat ik een onverzoenlyken oorlog tegen de Luk-godinne voere, zo beken ik, dat zomwylen die Verleidſter den menſchen eenigen dienſt doed: dan naamentlyk, als zy haar bekend maakt, als zy haar aangezigt ontmomd, en haare zeden openbaard.

Wel licht begrypt gy niet, wat ik zegge. Ook is, 't geen ik zeggen wil, wonderbaarlyk, en zal dierhalven myn gevoelen naauwlyks met woorden uiten konnen. Ik durf ſtaande houden, dat tegenſpoed den menſche voordeeliger zy, dan voorſpoed: Want voorſpoed bedriegd altyd, dewyle die, onder ſchyn van geluk, iemand lieſkoosd, tegenſpoed is altyd oprecht, dewyle die zich onſtandvaſtig betoond door veranderlykheid. *Voorſpoed miſleid, tegen-ſpoed onderwyſd.* Voorſpoed maakt de zielen der gelukkigen ſlaafachtig door ſchyn van bedriechlyk goed: tegenſpoed maakt de herten der ellendigen vry, door beſef van het brooſch geluk.

Hierom ziet men, dat voorſpoedigen gantſch opgeblaazen, dartel, en hunnes zelfs onkundig zyn: tegenſpoedigen in tegendeel zyn bezaadigd, ingetoogen, en voorzigtig, door geduurige worſtelingen met hunne rampen.

Eind-

Eindlyk trekt voorſpoed den afgedwaalden door een lok-aas van het waare goed af; maar tegenſpoed, tot het waare goed wederbrengende, rukt den miſleiden met geweld te rug.

Acht gy het gering, dat zo harde, en vreeſlyke tegenſpoed u de herten uwer vrienden hebbe leeren kennen? trouwe, en geveinſde metgezellen doen onderſcheiden? Toen u de Fortuin verliet, nam zy haare vrienden met zich, en heeft u de uwen gelaaten.

Wat zoud gy, toen gy noch in ſtaat, en, zo gy meinde, gelukkig waart, hier voor niet gegeeven hebben? Zoek dan niet meer na verloorene ſchatten, gy hebt het dierbaarſte der ſchatten, dat is, waare vrienden, gevonden.

'T ACHTSTE RYM.

Dat zomers, winters, herfſten, lenten,
By beurten heerſchen op der aard,
En dat de ſtryd der Elementen
Niet ſteeds een nieuwen bayerd baard;
Dat Febus ryſt, en weêr gaat zinken,
Des avonds in den Oſeaan,
Op dat de nacht-bodin zoud blinken,
En baanen 't loop-ſpoor van Diaan;
Dat Thetys met haar dolle baaren
Nooit overſpringd het ſtrand, en perk,
Noch brengd het aardryk in g vaaren,
Al woed haar barning noch zo ſterk;

Dat

Dat zee, en land, en locht, en hemel
Zo vaſt geſchaakeld blyft aan een,
En kan beſtaan in vreugd-gewemel,
Dat alles doet de Liefde alleen.
Zo Liefde laat den teugel glyden,
Zal 't geen zich nu zo wel bevind,
Vergaan door onderlinge ſtryden,
De Liefde volkren t' zamen bind?
De Liefde paard twe echt-genooten,
En ſtookt in hen een kuiſchen gloed:
Door Liefde werd verdrag geſlooten,
En trouwe maatſchappy gevoed.
O menſch! gy had geen ramp te vreezen,
Zo Liefde heer was in uw hert,
Die zelfs den hemel gaf het wezen,
En alles houd zo onverwerd.

VER-

VERKLAARINGE DER PLAAT VAN HET DERDE BOEK.

KLINK-DICHT.

HIer is een Schouw-tooneel van 't iedel menſch-gepoog.
Een ſchoone ziet de tyd haar blonde lokken ſcheeren,
Haar hoogſte zorg, en kracht om zielen te overheeren;
De wulpsheid achter haar maakt dartel vreugd-vertoog.

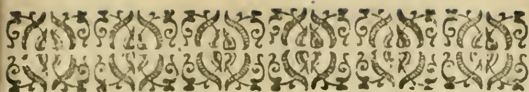
Kupido zoekt Helene, en haar aanminnig oog,
Maar vind haar bekkeneel, en beend'ren, die hem deeren.
Hier volgd noch Tantalus, en Midas, hun begeeren.
De dwingland ſchrikt en beefd voor't wraak-zwaard van om hoog.

Het zaâmgeraapte volk hoord vruchtloos na de wetten
Des Vorſts, wiens hoog gezag hem niet kan veilig zetten.
De krygs-liên aangehitſt gaan in een wiſſe dood,

Schoon zy hun helden-daân in 't graf niet hooren ſpellen.
De waare Wysheid zwigt voor tyd, noch drift, noch nood:
De grootsheid baard een ſtorm, die alles neêr kan vellen.

Pag. 63

VERTROOSTINGE
DER
WYSGEERTE
VAN
A.M.T.S. BOËTHIUS.

HET DERDE BOEK.

INHOUD.

De Wysgeerte toond met krachtiger bewyzen, dat alle menschen wel na gelukzaligheid haaken, maar dwaalen in haaren aart, en in 't middel om haar te verkrygen; doordien zommigen die in 't verzaamelen der schatten, anderen in eer-ampten, Vorsten-gunst, roemruchte daden, adel, en wellusten stellen. Zy beweerd, dat hier in geen geluk, maar dikwyls ongeluk gelegen is, en dat God, die t Heel-al bestierd, alleen het hoogste goed zy.

'T EERSTE ONRYM.

ZY had reeds haaren zang geeindigd, als my des zelfs zoetigheid, jeukende om noch meer te hooren, noch verwonderd,

derd, en met opgeſteekene ooren ſtaande hield.

Dies zeide ik een wyl daar na: ô Zoetſte trooſt der afgeſloofde zielen! Hoe zeer hebt gy, zo door klem van ſpreuken, als door lieflykheid van gezang, my verkwikt? Dies ik vermeine hier na de ongevallen der Fortuin te konnen tarten.

Weshalven ik niet alleen onbevreeſt ben voor de hulpmiddelen, die gy zo even ſcherpen noemde, maar u ook ſmeeke met allen ernſt, my die te vergunnen, verlangende meerder te hooren. Ik merkte het, zeide zy, toen gy onze woorden zwygende, en graatig inzoogd: en deezen uwen ziele-ſtand heb ik verwacht, of, om de waarheid te zeggen, zelfs verwekt.

Het geen hier noch te gebruiken ſtaat, is van dien aart, dat het wel byte, als men 't eerſt proefd, maar zoet werde, als het dieper is doorgedrongen. Gy zegd te verlangen, om meer te hooren; maar in wat luſt zoud gy niet ontvonken, zo gy beſpeurde, werwaarts ik u leiden wil? Werwaarts? zeid' ik. Tot de waare gelukzaligheid, ſprak zy, daar gy ſteeds van droomd, maar geen bevroeding van hebt, om dat uwe ziel met vooroordeelen bezet is. Doed, zeid' ik, dit, bid ik u, en wys my zonder vertoeven aan, welke de waare gelukzaligheid zy. Gaarne,

ſprak

ſprak zy, om uwent wille: Maar zal met woorden u eerſt afſchetſen, en leeren, het geen u kenlykſt is, op dat gy dit begrypende, de gedaante der waare gelukzaligheid kennen moogd, zo haaſt gy uwe oogen op het tegendeel ſlaad.

'T EERSTE RYM.

Die in vruchtbaar land wil zaaijen,
Roeije eerſt al het ſchaadlyk kruid,
Stronk, en braamen naarſtig uit,
Om een milder oogſt te maaijen:
Honig-raad ſmaakt nooit zo zoet,
Dan op bitter alſſem-roet.
'T ſter-licht heeft nooit ſchoonder luiſter,
Dan naar een ongeſtuimig uur,
Als men niet dan blikſem-vuur,
Zag geſlingerd in het duiſter.
En de zoetſte dageraad
Na de langſten nacht opgaad.
Zo behoord gy, die voor deezen
Zocht na goed'ren brooſch en valſch,
'T jok te ſchudden van uw' hals,
En die dwaaling te geneezen.
Dan zal uw verlicht gemoed
Straks genieten 't waare goed.

'T TWEDE ONRYM.

Toen hield zy het gezigt een weinig nedergeſlaagen, en als weder tot haar zelven gekomen,

men, begon zy aldus: Alle ſtervelingen, hoe menigerhande bevlytigingen, en zorgen hen bezig houden, ſlaan wel verſcheidene paden in, maar trachten echter tot een en 't zelfde einde der gelukzaligheid te geraaken. Dit alleen is 't waare goed, *daar men niets by, of boven wenſchen kan, als men 't verkreegen heeft.* En dit is wel het hoogſte goed, dat alle goederen in zich behelſd: Want zo daar iets aan ontbrak, zoude het niet konnen het hoogſte goed zyn, nadien 'er iets zoud' buiten wezen, dat men wenſchen mogt.

Dus blykt, dat *gelukzaligheid is en volmaakte ſtaat, waar in alle goederen zyn te zamen vergaderd.*

Deezen, als gezegd is, trachten alle menſchen langs verſcheidene paden te verkrygen: Want aller menſchen zielen is een luſt tot het waare goed ingeſchapen, maar de verleidende dwaaling brengd hen tot het valſche. En om dat sommigen waanen, dat het opperſte goed beſta, *in niets te behoeven,* poogen zy overvloedige rykdommen te bezitten.

Anderen meinende dat het hoogſte goed te zyn, *dat iemand hoog-achtbaar maakt,* hebben gezocht by hunne borgeren door verkreegen eer-ampten ontzaglyk te wezen.

Men vind'er, die het hoogſte goed *in de grootſte mogendheid ſtellen*: Deezen willen, of zelfs heerſchen, of heerſchers aankleeven.

Maar

Maar die *roemruchtigheid* het beste achten, zoeken door oorlogs-daaden, of konsten, die de vrede voed, eenen heerlyken naam te verbreiden.

Verscheiden *het genot van 't goed* na vreugd, en blydschap afmeetende, meinen, dat 'er niets gelukkigers zy, dan in alle wellusten verzoopen te leggen.

Daar zyn 'er ook, *die einde, en oorzaak van dit alles onder een vermengen*; en rykdommen om mogendheid, en wellusten, of mogendheid, om geld, en roemruchtigheid najaagen.

In dit, en diergelyk, is de betrachting, en wensch der stervelingen bezig, als daar is adel, en 's volks gunst, waar door men schynd vermaard te moeten werden; vrouw, en kinderen, waar door genuchten zyn toegebragt. Maar de vrienden, die wel het heiligste slag der goederen uitmaaken, werden niet onder die van de Luk-godinne, maar van de Deugd gerekend. Het overige zoekt men, of om mogendheid, of om wellust.

Wat belangd de goederen des Lichchaams, die kan men gevoeglyk onder de bovengenoemde tellen: Want kracht, en grootheid schynen mogendheid, schoonte, en snelheid roem, gezondheid wellusten te baaren. Uit al het welke men ziet, dat in alles de gelukzaligheid alleen beoogd werd: Want *ieder*

oordeeld dat het hoogste goed te zyn, dat hy boven alles begeerd. Maar wy hebben getoond, dat gelukzaligheid het hoogste goed zy: Waarom ook ieder dien staat gelukkig roemd, dien hy boven alles wenscht.

Dies hebt gy nu de gedaante der menschlyke gelukzaligheid byna leevendig voor uwe oogen afgeschetst, naamentlyk rykdommen, eeramten, mogendheid, roem, wellusten. 'T welk alleen by Epikurus aangemerkt, hem deed zeggen, dat wellust 't hoogste goed moest zyn, nademaal alle andere dingen schynen de ziel te kittelen.

Maar ik keere weder tot de betrachtinge der menschen, welker gemoed, al is 't ook met een verduisterd geheugen, 't hoogste goed weder zoekt, gelyk een dronkaart, die vergeeten heeft, welken weg hy moet houden om t' huis te geraaken. Dunkt u, dat zy dwaalen, die trachten niets te behoeven? Immers is 'er niets, dat de gelukzaligheid volmaakt, als een staat, overvloeijende van alle goederen, en dat men niets van eenen anderen behoeve, maar van zich zelven genoeg hebbe.

Zyn die het spoor byster, die het allerbeste ook het allereerwaardighte achten? Geenzins: Want het niet gering, noch verachtelyk kan wezen, dat byna alle menschen poogen te genieten.

Is

Is mogendheid niet onder de goederen te ſtellen? Wat dan? Zal men voor krachteloos, en van geener waarde houden, het geen blykt, dat alles te boven gaat?

Zal men roem niet met al rekenen? Maar wie kan wraaken, dat alles, wat voortreflykſt is, ook het roemruchtigſte ſchyne?

Onnoodig is 't aan te wyzen, dat gelukzalig heid in angſt, noch droefheid beſta, ſmerten, noch moeilykheden onderhevig zy, doordien men zelfs in het allergeringſte dat geene zoekt, dat men verheugd is te mogen bezitten, en genieten.

En deeze dingen zyn het, die de menſchen trachten te verkrygen: daarom wenſchen zy na rykdommen, eer-ampten, heerſchappy, roemruchtigheid, en welluſten, omdat zy daar door genoeg, eer, mogendheid, roem, en vreugd meinen te bekomen. 'T moet dierhalven goed zyn, daar, met zo verſcheidene betrachtingen, de menſchen na jaagen. Waar uit licht af te neemen is, hoe groot de kracht der natuure zy, dat zy lieden allen, in het verkiezen van het goede, overeen ſtemmen, ſchoon zy, omtrent het zelven, menigerhande, en verſchillende gedachten hebben.

'T TWEDE RYM.

Hoe dat Natuur haar wyze wet
'T gantſch Schepſel onverbreeklyk zet,
En ſtierd den teugel aller dingen,
Luſt my op zoeten toon te zingen.

Al werd de Leeuw gelegd aan band,
En eet getemd uit 's meeſters hand,
Al konnen de gedreigde ſlagen
'T ontaarden dier een ſchrik aanjaagen.

Indien zyn eerſt-ontzonken moed
Geprikkeld werd door ſmaak van bloed,
Zo breekt het brullende zyn banden;
En ſcheurd zyn meeſter met zyn tanden.

'T wild vogelken, dat berg, en dal
Vervulde met zyn vreugd-geſchal,
Mag, in het kooyken opgeſlooten,
Vermaaken all' de huisgenooten;

Maar, ſchoon 't niet kreeg dan lekkerny,
Noch wenſcht het om te wezen vry.
Het boſch is 't voorwerp van zyn zangen,
Het boſch is all' zyn zoet verlangen.

En boord het eens ter kerker uit,
Het ſlaat terſtond een zeeg-geluid:
Geen zaad, geen lok-aas zal 't bekooren,
Maar laat zich mild in ſchaduw hooren.

Al buigd men 't opgeschooten riet,
Zo haast het weêr ter hand uitschiet,
Zo ryst, en staat het recht verheven,
Gelyk eer 't neder wierd gedreeven.

De Zon die 's avonds zinkt in 't meer,
Keerd door verholen wegen weêr:
En komt des morgens, op zyn wagen,
De droeve duisternis verjaagen.

Zo volgd het al zyn eigen aart,
En de eerste stand vernoegen baard.
Zo moet een kring zyn rond ontleenen,
Als zich begin, en eind' vereenen.

'T DERDE ONRYM.

Zo droomd gy lieden ook, ô aardsche dieren! noch van uw begin, als is 't onder flaauwe verbeeldinge, en gy beschoud het waare einde der gelukzaligheid met eenige kennisse, al is die niet gantsch klaar: enderwaarts, als ook tot het waare goed, leid u ook uwe aangeboorene neiginge, maar veelerhande dwaalinge trekt 'er u weder af.

Let maar eens, of de menschen tot hun voorgesteld einde konnen geraaken, door 't geen zy waanen, dat hen de zaligheid zal toebrengen? Want zo rykdom, of eer, of iets diergelyks kan te weeg brengen, dat iemand schyne geenes dings behoeftig, zo staan

wy toe, dat zommigen door bezit deezer dingen gelukzalig werden. Maar zo dit zelfs niet vermag, het geen't beloofd, en veeler dingen behoeftig laat, blykt daar uit niet klaar, dat 'er maar een valſche ſchyn van geluk in gevonden werde?

Ik zal u zelfs, die noch onlangs zo ryk waart, eerſt ondervraagen: Was uwe ziel, in 't midden dier overvloeijende ſchatten, om het ongelyk, dat u geſchiede, nooit door angſt ontſteld? My heugd niet, zeid' ik, dat ik ooit zo vry ben geweeſt, of daar was altyd iets, dat my deerde. Was 't niet, ſprak zy, omdat u iets ontbrak, daar gy na wenſchte, of iets voorviel, dat gy niet gaarne had? Zo is 't, zeid 'ik. Zo begeerde gy het een, ſprak zy, en wraakte het ander. Ik beken, 't zeide ik. Maar elk ontbeerd, ſprak zy, het geen hy wenſcht. Dat is zeker, zeide ik.

Die iets ontbeerd, ſprak zy, heeft die van zich zelven wel genoeg? Geenzins, zeide ik. Zo moſt gy dan met alle uwe ſchatten, ſprak zy, dit gebrek lyden? Waarom niet? zeide ik. Zo maakt de rykdom dan niet, ſprak zy, dat men geenes dings behoeve, of van zich zelven beſtaan kan, 't geen de rykdom echter ſcheen te belooven.

En dit is, mein ik, ook voor al in acht te neemen, dat het geld in zich zelve niets hebbe, 't geen in weêrwil des bezitters niet zoude

de konnen geroofd werden. Ik ſtem het toe, zeide ik. Hoe zoud gy het niet toeſtemmen, ſprak zy, daar alle dagen een magtiger dat eenen onmagtiger, zyns ondanks, ontroofd? Want waar van daan komen die recht-gedingen, dan, omdat het geld, dat met liſt, of geweld den bezitter in weêrwil is ontvreemd, weder geeiſcht werd? Zo is't, zeide ik. Dies heeft ieder een van-buiten-ontleenden byſtand van nooden, om zyn geld te bewaaren, ſprak zy. Wie kan dat ontkennen? zeide ik. Maar hy zoude, ſprak zy, des niet behoeven, zo hy geen geld hadde, dat hy verliezen konde. Dat's buiten twyffel, zeide ik. Zo is de zaake dan verkeerd uitgevallen, ſprak zy, want de ſchatten, die ſcheenen van zich zelven iemand genoeg te doen hebben, maaken veel eer, dat hy eens anders byſtand behoeve.

Maar op welke wyze is de behoefte door rykdom verdreeven? Hebben dan de ryken geen honger? Dorſt hen nooit? Maakt geld het lichchaam ongevoelig voor den winter-koude? Maar zult gy zeggen: De ryken hebben by der hand, 't geen den honger kan doen vergaan, dorſt, en koude verdryven. Zo kan men de behoefte door rykdom wel helpen, maar niet gantſchlyk wegneemen; want zo deeze behoeftigheid, die altyd gaapt, en altyd iets meer wenſcht, door geen ſchatten verzadigd werd, zo moet 'er noodwendig altyd

iets overblyven, dat verzaadigd moet werden. Ik zwyg, dat de natuur zeer licht, de gierigheid nooit, genoeg heeft. Zo dierhalven de rykdom geen behoefte wegneemd, maar zelfs baard, waarom beeld gy u in, dat men daar door genoeg kan hebben?

'T DERDE RYM.

Al had een ryke vrek het goud in overvloed,
Dat nooit de gierigheid voldoed:
Al was zyn hals verſierd met dierb're paarel-ſnoeren:
Al kon hy op zyn land doen honderd ploegen gaan:
Noch is, zo lang hy leefd, zyn hert met zorg belaân,
En als hy ſterfd, zo kan hy 't goed niet met zich voeren.

'T VIERDE ONRYM.

Maar de eer-ampten maaken (zal men zeggen) iemand, dien ze gebeuren, eerwaardig, en ontzaglyk. Hebben Staat-bedieningen die kracht, dat zy de herten der geenen, die haar verkrygen, met deugd vervullen, en van ondeugd zuiveren? Immers plagten zy de godloosheid niet te verjaagen, maar openbaar te maaken; waarom men het kwaalyk neemd, dat zy dikwyls booſwichten te beurte vallen. Hier kwam het van daan, dat Katullus den Rechter Nonius eenen krop-zweer noemde, ſchoon hy op den Rechter-ſtoel zat. Ziet gy wel, hoe groote ſchande dat eer-ampten den

kwaa-

kwaaden toebrengen ? Want hunne onwaardigheid zoude minder zyn ten toon gefteld, waren zy door geen hoog-bewind vermaard geworden.

Hebt gy zelfs niet, met zo veel gevaars, daar toe gebragt moeten werden, dat gy met Dekoratus het Staat-beftier zoud'aanvaarden, om dat gy hem kende voor een grond-fchelm, en trouwloozen verraader ? Want om eerampten kan men niemand eerwaardig achten, die men onwaardig acht, die ampten te bekleeden. Maar zaagd gy iemand begaafd met wysheid, zoud gy hem deezer eer, of wyfheid, die hy bezit, wel konnen onwaardig oordeelen ? Gantfch niet. Want de deugd heeft haar eigene waardigheid, die zy den geene, met wien zy vereenigd werd, ftraks mededeeld.

Maar overmits de borgerlyke eer-ampten dit niet vermogen, zo blykt, dat zy het fchoon van eigene waardigheid miffen. Waar in dit noch aan te merken ftaat, dat nadien iemand dies te verachtelyker is, als hy van grooter menigte verfmaad werd, de eer-ampten eenen boofwicht allerverfmaadelykft maaken, om dat zy hem niet konnen ontzaglyk doen zyn, als zy hem aan verfcheiden ten toon ftellen.

Doch niet t' onrecht: want boofwichten doen het zelven weder aan de eer-aampten, die

die zy door hunne ſchend-daaden beſmetten.

En op dat gy zien moogd, dat geen rechte eerwaardigheid door die ſchaduw-eer kan verkreegen werden, zo redenkavel aldus: Dat iemand menigwerf het Borgermeeſterampt bediend, en zich tot uitheemſche volkeren begeeven hadde, zoude hem die bedieninge by de buitenlanders eerwaardig maaken? Maar was eerwaardigheid eigen aan eerampten, zo moeſt zy onder het vreemdſte volk niet ophouden; gelyk het vuur, waar 't ook is, nooit ophoud te branden. Doch om dat eerwaardigheid niet door haaren aart, maar door verkeerden waan der menſchen aan eerampten verknocht is, zo verdwynd die ſtraks, als men onder zulken komt, die in eer-ampten geen eerwaadigheid ſtellen.

Maar dit geſchied, zult gy zeggen, by uitheemſchen. Zyn de eer-ampten dan by hen, daar zy haaren oorſprong naamen, altyd in achtinge? Eertyds was het Schout-ampt aanzienlyk, doch nu maar een iedele naam, om Raads-heeren uyt te putten. De Lyf-togt-bezorger wierd voorheen hooggëeerd, wat is 'er nu verachtelyker, als die bedieninge? Want gelyk wy zo even zeiden, het geen van zich zelven geene ſchoonheid heeft, krygd, en verliefd zynen glants, na 't goeddunken zyns gebruikers.

Zo

Zo de eer-ampten dan niet eerwaardig maaken, door besmettinge der godloozen van zelfs bezoedeld werden, by tyd-veranderingen hunne heerlykheid derven, na de achtinge der volkeren verkleinen, wat begeerlyke schoonheid hebben zy dan van zich zelven, of konnen zy anderen mededeelen?

'T VIERDE RYM.

Al praalde Nero, trots, met purpere gewaaden,
Al schitterde zyn hoofd met eêl gesteent' belaaden,
Noch was zyn tyger-aart, en pracht
By 't volk gehaat, en gantsch veracht.
Die snoode deelde wel veel ampten uit, en staaten,
Maar gaf de slechtsten aan zyn besten onderzaaten.
Maakt 't eer-ampt, dat een booswicht geefd,
Dan, dat een mensch gelukkig leefd?

'T VYFDE ONRYM.

Zullen de Koningryken, of gemeenzaamheid met Koningen, iemand tot mogendheid verheffen? Waarom niet, indien hun geluk altyd duurde? Maar de Oudheid is vol voorbeelden, vol is daar van de tegenwoordige eeuw, dat Koningen hun voorspoed hebben verwisseld in ellendigheid. O voortreffelyke mogendheid, die onmagtig is, om haar zelve te behouden! Maar zo de Ryks-magt een oorsprong is van gelukzaligheid, moet die

die niet verminderen, en ongelukkig maaken, als die magt in 't minfte deel ontbreekt? En hoe wyd zich 't gebied der menfchen uitftrekken mag, noch blyven 'er noodzaaklyk veele volkeren over, die buiten hunne heerfchappye zyn. Maar aan dien kant, daar de mogendheid ophoud gelukkig te maaken, daar kruipt d' onmagt in, die ongelukkig maakt: dus moeten de Koningen noodwendig het grootfte gedeelte der ellendigheid onderhevig zyn.

Een dwingeland, die de zorglykheid zyns ftaats ondervonden had, vergeleek de angften van 't koningryk by de vreeze voor een zwaard, dat iemand boven 't hoofd hangd. Welke is dan deeze mogendheid, die geen wroegende zorgen verdryven, geen prikkelende vreeze vermyden kan? Zy wenfchen zelfs geruft te leeven, maar konnen niet, en ftoffen dan noch op hunne mogendheid.

Oordeeld gy iemand magtig, dien gy ziet wenfchen, 't geen hy niet kan te weeg brengen? Oordeeld gy iemand magtig, die van lyf-trauwanten omringd is, die zelfs allen, die hem vreezen, noch meer vreefd; die om magtig te fchynen van de handen zyner dienftknechten moet afhangen?

Daar zo klaar blykt, hoe vol onmagts de Koninglyke heerfchappye zy, wat zal ik dan zeggen van der Koningen gunftelingen? Die

door

door Koninglyke magt, dikwyls als die noch ongekneufd, dikwyls als die vergaan is, nederftorten?

Nero dwong zyn boezem-vriend, en leermeefter Seneka, een zoorte van dood, na zyn welgevallen, te verkiezen. Antoninus heeft Papinianus, die lang onder de hovelingen ontzien was, door 't zwaard zyner krygs-knechten doen ombrengen. Nochtans hadden zy beiden hunne magt willen afleggen; en Seneka al zyn goed aan Nero maaken, en een ftil leeven lyden, Maar dewyl het zwaar gevaarte hen ter neder fleepte, heeft geen van beiden konnen doen, 't geen hy wenfchte.

Wat is dan dit voor een vermogen, dat men vreeft, als men 't bezit, en, als men 't hebben wil, geen gerustheid verleend, en, als men 't wil afleggen, niet kan kwyt werden?

Konnen vrienden, die 't geluk, niet de deugd verwekt, tot beveiliginge zyn? Maar *dien het geluk tot vriend maakt, dien maakt het ongeluk tot vyand.* En wat is 'er fchadelyker plaag, als een vyand in vrienden fchyn?

'T VYFDE RYM.

Al wie na mogendheid wil ftreeven,
Betoom zich zelfs, en leg de trotsheid af,
En fchroom zich onder 't jok van wellust te begeeven:
Want

Want schoon men de Indiaan gevreesde wetten gaf,
En 't eind' der aard verslaafd zag nederbuigen,
Voor zynen voet, om eerbied te betuigen,
Indien men in zyn hert verzucht,
En slaage zorgen moet gedoogen,
Zo werd men te vergeefs van anderen geducht:
Zo geefd men klaar bewys van louter onvermogen.

'T ZESDE ONRYM.

Maar hoe bedriechlyk, hoe lasterlyk is meermaals de roemruchtigheid! Weshalven de Treur-dichter met recht uitroept;

O roem! O dwaaze roem! die slechten kund bekooren,
Gy blaasd hen grootsheid in, waar door zy gaan verlooren.

Ook hebben verscheiden door valsche inbeeldingen van 't gemeen volk een grooten naam verkreegen; en wat kan 'er schandelyker bedacht werden? Want die zonder oorzaak gepreezen werden, moeten zich huns eigen lofs schaamen. En zo die lof verdiend is, wat kan die echter het gemoed eens wyzen mans toebrengen, die zyn goed niet afmeet na 't geruchte van 't volk, maar na de waarheid van zyn geweeten?

Zo het iemand loflyk schynd, dat men zynen naam verbreide, zo moet hy noodwendig schandlyk rekenen, dat men geen roem zoeke. Maar, nadien 'er, als te vooren be-

beweezen is, altyd veele volkeren zyn, tot welken de naam van eenen mensch niet doordringen kan, zo gebeurd het, dat hy, dien gy roemwaardig acht, by het grootste gedelte der menschen onberoemd zy.

Hier onder dunkt my niet, dat men de gunst des volks eens melden moet, nadien zy noch uit oordeel spruit, noch langduurig is.

Maar wie merkt nu niet, hoe iedel, hoe nutloos de naam van adel moet zyn? die tot vermaardheid strekkende van eenen anderen herkomd: Want *adel schynd zekere lof te zyn, die van de verdiensten der voorouderen voortvloeid.*

Zo dan de loftuiting vermaardheid baard, zo moet hy vermaard zyn, wiens naam men uitgalmd. Dus maakt u eens anders vermaardheid niet roemruchtig, zo gy zelfs niet vermaard zyt. En zo 'er iets goeds in den adel is, zo moet het, myns bedunkens, dit alleen zyn, dat edellieden verplicht schynen, om van hunne voorouders niet te ontaarden.

'T ZESDE RYM.

Het gantsche menschelyk geslacht
Is van eene oorspronk voortgebragt?
Daar is een' Vader aller dingen:
Een' God, die wys, 't heel-al bestierd,
Den Zon met flikker-straalen sierd,
En schikt de maan-verwisselingen,

Hy heeft den mensch deeze aard vergond,
Het licht geplaatst in 't sterren-rond.
Hy sloot de ziel in ledemaaten ;
De ziel uit 's hemels troon gedaald,
Die haar begin van boven haald,
Om de aarde weêr eens te verlaaten.

Wat roemd men op hoog-eed'len stam?
De ziel van God haare oorsprong nam.
God, God is Vader aller menschen:
Die niemand keurd voor bastaard-zaad,
Als die zyn hemel-aart verlaat,
En durfd na vuile zonden wenschen.

'T ZEVENDE ONRYM.

Maar wat zal ik zeggen van de lichchaamelyke wellusten, welker graagheid vol kommers, en verzaadiging vol naberouws steekt?

Hoe groote ziektens, hoe duldelooze smerten, als vruchten der godloosheid, plegen zy de lichchaamen haarer genieters aan te brengen! Wat vermaak haare kittelingen verwekken, is my onbewust: Maar dat zy een beklaachlyk einde hebben, zal ieder bekennen, die zyne wellusten zich erinneren wil.

En indien zy konnen gelukzalig maaken, zo is 'er geen reden, waarom de beesten niet moeten gelukzalig genaamd werden, overmits alle hnune neiginge strekt tot voldoening der lichchaamelyke dartelheden.

Allereerlykst zoude wel de vreugd van vrouw, en kinderen zyn; maar 't is te onnatuurlyk

tuurlyk gezegd: *Wie heeft ooit aan zyn zoon een vader-beul gevonden?* En hoe steekelig hunne staat (het zy goed, het zy kwaad) bevonden werd, behoef ik u, die het nooit beproefd hebt, en nu noch niet betreurd, niet te vertoonen. Waar in ik het gevoelen van onzen Euripides goed keure, als hy zegd: *Die kinderen derfd, heeft een gelukkig ongeluk.*

'T ZEVENDE RYM.

Al smaakt de wellust zoet,
Zy kwetst het slaafsch gemoed:
Zo vliegd de bye om 't hoofd,
Van een, die honig roofd,
En steekt, en baard hem smert.
De wellust vlied, en laat een angel in het hert.

'T ACHTSTE ONRYM.

Daar is dan geen twyffel aan, of alle die wegen zyn dwaal-wegen, die van de gelukzaligheid aflyden, en niemand brengen konnen, daar zy belooven.

Wat rampen in tegendeel daar zyn ingewikkeld, zal ik kortelyk aantoonen.

Hoe? Zult gy poogen geld by een te schraapen? Maar gy zult het den bezitter ontneemen. Wild gy door eer-ampten uitmunten? Zo moet gy den geever smeeken: en daar gy anderen wild overtreffen, zult gy door verootmoediging u verkleinen.

Staat gy na moogendheid? Zo onderwerpt gy u de laagen der onderdaanen, en brengd u zelven in gevaar. Wenſcht gy na roemruchtigheid? Zo moet gy veele zwaarigheden lyden, en uwe geruſtheid miſſen.

Zoekt gy een wellustig leéven? Maar wie zal een ſlaaf van 't lichchaam, het geringſte, en allerbrooſchſte van alles, niet verſmaaden? En op wat ſlechte, en kranke goederen ſteunen zy, die op de lichchaams-krachten ſtoffen?

Zult gy den olyfant in grootheid, den ſtier in ſterkte te boven gaan? Zult gy den tyger in ſnelheid voorbyſtreeven?

Ziet de wyd-uitgeſtrektheid, ſterkheid, en gezwindheid des hemels, en houd eindlyk op van u over kleine dingen te verwonderen. Welke hemel niet zo zeer hier om, als om zyn wys beſtier, verwonderens waardig is.

Maar hoe vluchtig, hoe ſnel is ſchoonhdeis glants, en veel eer vergaan, als de zomerbloemen? Indien, gelyk Ariſtoteles zegd, de menſch zo doorziende was, als een Links, en zyn gezigt de lichchaamen doordrong, zoud' hy niet Acibiades, die uiterlyk zo ſchoon was, moeten afſchouwlyk achten, als hy inwendig de ingewanden aanſchouwde? Dies ſchynd gy ſchoon, niet door u natuur, maar door zwakheid der oogen, die u aanzien.

Acht evenwel 't lichchaam-ſchoon, zo hoog als gy wild, maar denk ook dat het klein vuur-

vuurken van een derdendaagſche koorts lichtelyk verſlind, het geen u zo wonderbaarlyk ſchynd.

Uit al het welke men, als in een kort-begryp, beſluiten mag, dat alles, wat niet verſchaffen kan die goederen, die het beloofd, noch door 't zamen-vergadering van alle goederen volmaakt is, niet tot gelukzaligheyd, als een ſpoor, heen leid, noch iemand gelukkig maakt.

'T ACHTSTE RYM.

Wat doed onweetenheid de blinde menſchen gaan
In droeve ſtruikel-pâan!
Men kan het goud niet van het groen geboomte rukken,
Noch paar'len van den wyn-ſtok plukken.
Men zet op 't hoog gebergt geen netten uit, om viſch
Te hebben aan zyn diſch.
Ook zal men in de zee geen looze ſtrikken hangen,
Om 't ſchigtig wild-gediert te vangen.
De menſch, verdwaaſchd, doorzoekt de dieptens van de zee,
Kend anker-grond, en reê,
Hy weet de paarel-kuſt, en waar de purper-ſlekken
Zich langs het Tyriſch ſtrand heen ſtrekken,
En waar de viſch verſchuild, en in wat naare woud,
Den egel zich onthoud:
Doch waar het Goed mag zyn, daar hy moeſt eerſt na trachten,
Dat komd hem nooit in zyn gedachten;
En 't geen hy vinden moeſt, geſteegen Hemel-waart,
Dat zoekt hy op der aard'.
Wat wenſch ik allerbeſt aan die verſlaafde menſchen?

 Laat

Laat hen na ſchat, en eer-ampt wenſchen,
En, als hen 't valſche Goed zal, na veel leeds, geſchiên,
Dat zy dan 't waare zien.

'T NEGENDE ONRYM.

Het zy genoeg, dat ik u dus verre de gedaante der gewaande gelukzaligheid aangetoond hebbe, zo gy die ſcherpzinnig beſchouwd hebt, zal het tyd zyn, dat ik u ordentlyk de waare gelukzaligheid aanwyze.

Ik merke, zeid' ik, dat genoegzaamheid door geen ſchatten, moogendheid door geen heerſchappy, eerwaardigheid door geen ampten, vermaardheid door geen roem, en vreugde door geen wellusten; toegebragt werde.

Hebt gy de reden, waarom, ook begreepen? My dunkt, dat ik die, als door een klein ſpleetken, zien kan, maar wenſchte, zeid' ik, uit u de zelve klaarder te weeten. Die reden is licht te geeven: Want het geen van zich zelven eenvoudig, en ondeelbaar is, dat ſcheid de menſchlyke dwaalinge van een, en brengd hen van het waare, en volmaakte goed, tot het valſche, en onvolmaakte.

Maar waand gy, dat het geen niets ontbeerd, eenige magt behoeve? Gantſch niet, zeide ik. Dat's recht: want alles, wat ergens in onmagtig is, heeft noodzaaklyk vreemden byſtand van nooden. Zo is het, zeide ik. Dus moet ge-

genoegzaamheid, en magt, een en 't zelve, en van eenen aart zyn. 'T ſchynd zo, zeide ik. Het geen nu zodanig is, dunkt u dat verachtelyk, ofte aller eerbied hoog-waardig? Wie twyffeld, zeide ik, aan de keur?

Laat ons dan by genoegzaamheid, en magt, ook eerwaardigheid voegen, opdat het alle drie blyke een te zyn. Laat ons dit t' zamen voegen, zo wy de waarheid belyden willen,

Wat dan? ſprak zy. Zal dit onvermaard, en onedel gerekend werden, of boven alles roemwaardig, en te looven zyn? Let maar, of het geen beweezen is, niets te behoeven, almagtig te zyn, allereerwaardigſt te wezen, wel eenige roemruchtigheid van nooden hebbe, die het zich zelven niet geeven kan, en daarom in eenigen deele zoud mogen verachtlyk zyn?

Ik kan, zeide ik, gelyk de waarheid is, niet ontkennen, dat het ook aller-roemruchtigſt zy.

Zo volgd dan, dat roemruchtigheid niet verſchille van de voorgaande drie. Dat volgd, zeide ik. Het geen dan niets vreemds behoefd, alles door eigen krachten vermag, roemruchtig, en eerwaardig is, moet dat ook niet allervrolykſt zyn?

Waar van daan het eenig verdriet zoude krygen, kan ik zelfs niet bedenken, en moet bekennen, zeide ik, dat het, zo lang 't bo-

vengenoemde onderſteld blyfd, vol-vrolyk moet zyn. Zo moet ook van gelyken noodwendig waar zyn, dat genoegzaamheid, magt, eerwaardigheid, roemruchtigheid, vrolykheid, wel verſcheide naamen, maar geenzins verſcheide wezens zyn. Noodwendig, zeide ik.

Dat geen, dat eenvoudig, en een-wezig is, heeft de menſchlyke verdorvendheid dierhalven verdeeld, en *terwyl men een gedeelte zoekt te verkrygen, van het geen ondeelbaar is, zo krygd men noch deel, dat'er niet is, noch geheel, dat men niet zoekt.* Hoe dat? Zeide ik.

Die na rykdom tracht, om gebrek te vermyden, kreund zich der moogendheid gantſch niet, ſprak zy: en wil liever veracht, en onvermaard zyn: en ontrekt zich ook zelfs de natuurlyke luſten, om het geld, dat hy heeft by een geſchraapt, niet te verliezen.

Maar op deeze wyze kan hem zelfs geen genoegzaamheid gebeuren; nadien hy van moogendheid ontbloot, van moeilykheden geprangd, van verachtinge bedekt, en van onvermaardheid t' ondergehouden werd.

Die in tegendeel niets, dan moogendheid zoekt, die verſpild zyn rykdom, verſmaad de welluſten, wraakt de eer zonder magt, en ſpot met roemruchtigheid. Maar gy bevroed licht, hoe veel dingen hem ontbreeken. Het geſchied zomwylen, dat hy gebrek heeft,

heeft, dat hem de angsten bestooken, en daar hy dit niet afweeren kan, moet hy ook niet magtig wezen, hoe zeer hy daar na haakte.

Op gelyke wyze kan men redenkavelen van eerampten, roem, en wellusten. Want nademaal dit al te zamen een is, zal hy, die het een zonder het ander wenscht, ook dat geen, dat hy wenscht, derven moeten.

Maar dat iemand, zeide ik, dit alles te gelyk zocht te verkrygen? Die zoude wel een kort-begryp der gelukzaligheid wenschen, maar kan hy die vinden in het geen wy beweezen hebben, niet te konnen toebrengen, dat beloofd wierd? Gantsch niet, zeide ik. Dies moet de gelukzaligheid niet gezocht werden in die dingen, die ieder in 't byzonder al het wenschlyke schynen te vergunnen. Ik beken het, zeide ik, en daar is niets zo waarachtig.

Gy ziet dan, sprak zy, de gedaante en oorzaaken der gewaande gelukzaligheid. Slaat nu het oog des verstands op geene zyde, want gy daar aanstonds de waare, die wy toezeiden, ontdekken zult. Die zoud' een blinde zelfs wel zien, zeide ik, gy hebt die zo even getoond, toen gy den oorsprong der gewaande opspoorde. Want ik ben bedroogen, of *'t geen iemand genoegzaam, magtig, eerwaardig, roemruchtig, en vrolyk maakt, is*

de waare, en volmaakte gelukzaligheid: en opdat gy beter zien moogd, dat ik het innig bevroede, zo erken ik zonder eenige twyffeling, dat het geen van dit alles maar het een waarlyk te wege brengd, de waare gelukzaligheid zy, nadien dit alles maar een is. O myn voedſterling, ſprak zy, wat zyt gy door zulk een gevoelen gelukkig, zo gy 'er dit alleen byvoegd! Wat? zeide ik. Meind gy dat 'er iets in deeze aardſche, en verganklyke dingen zy, dat zulk een ſtaat kan verleenen? Geenzins, zeide ik, en dit hebt gy zo klaar beweezen, dat 'er geen bewys meer toe van nooden is. Dies heeft dit alles maar een ſchaduwe van het waare goed, of verſchaft alleen eenige onvolmaakte goederen; maar het waarachtig, en volmaakt goed kan het den ſtervelingen niet geeven. Ik ſta dat toe, zeid' ik. Nadien gy dan het waare goed erkend, en wat alleen den ſchyn van gelukzaligheid heeft, zo is 'er alleen overig, dat gy moogd weeten, waar de rechte gelukzaligheid te vinden zy. Daar heb ik al lang, zeide ik, zeer begeerig na geweeſt. Maar overmits ook in het allergeringſte de Godlyke byſtand diend afgeſmeekt te werden, gelyk onze Plato in eene zyner ſchriften zegd, wat oordeld gy, dat hier nu te doen ſtaat, op dat wy mogen waardig zyn de woonplaatſe van 't hoogſte goed te vinden? De Vader aller dingen diend, zeide ik, aan

geroe-

geroepen, dien men, om wel te beginnen, niet mag voorbygaan. Recht, ſprak zy, en begon met een aldus te kweelen.

'T NEGENDE RYM.

O Schepper, die 't heel-al bind aan al-wyze wetten,
En aarde, en Hemel grond door eindelooze kracht,
Die eeuwig zyt, en hebt den tyd zyn loop doen zetten,
En onbeweeglyk, al aan het beweegen bragt,
Die door geen oorzaak zyt van buiten aangedreeven,
Om uit de vloeib're ſtof te brengen 't konſt-werk voort,
Maar om als 't hoogſte goed van goedheid blyk te geeven,
En dat uw' wysheid mogt daar in zyn nageſpoord!
De ſchoone waereld hebt gy, Schoonſte! voort doen ſpruiten,
Na 't ſchoon ontwerp, dat gy had by u zelfs gemaakt.
De deelen ſlaan tot een, en volgen u beſluiten,
Waar door het groot gebouw tot zyn volmaaktheid raakt.
Gy hebt het tal bepaald der ſtrydige Elementen,
Getemperd koude, en gloed, verzameld nat en droog,
Om ons de maatigheid zo leevend in te prenten,
En opdat 't vlugge vuur met al-te ſnel vervloog,
Of de aarde door gewigt niet neder wierd getoogen.
* *Gy zond een wonder-kracht door 's waerelds wonder-leên.*
Waar door zy leeven, en ordentlyk zyn bewoogen,
En die zich heerlyk ſpreid door 's hemels kringen heen,
De

* Boethius noemd dit, gelyk Plato, een middelgeeſt tuſſchen verſtand, en gevoel, die beider natuur deelachtig, en als de ziel der waereld is. 'T geen by ons onverſtaanlyk zoude zyn.

De geesten, die om hoog voor uwen heil-troon zweeven,
De menschen, die zich hier onthouden op der aard',
* *Dien geefd gy wezen, kracht, gezwindheid, licht, en leeven:*
En voerd de zuivre ziel weêr gunstig hemelwaart.
Gun, Vader van het licht! dat wy uw licht beschouwen,
Gun, dat wy goedheids bron ontdekken, en uw heil,
Gun, dat wy onz verstand steets met u bezig houwen,
Op dat de ziel verblind door aardschen zorg niet feil.
Verdryf de nevelen van onkund door uw' waarheid
En laat uw' hemel-glants zyn onze wensch, en lust.
In u, in u alleen is aller vroomen klaarheid,
Gy zyt begin, en eind, bestierder, weg, en rust.

'T TIENDE ONRYM.

Nadien gy dan hebt de gedaante van het onvolmaakt, en volmaakt goed gezien, vermein ik nu te moeten aanwyzen, waar deeze volmaakte gelukzaligheid te vinden zy. Waar in dit eerst diend onderzocht, of'er zulk een goed, gelyk gy zo even beschreefd, in de waereld kan zyn, opdat wy ons door geen iedele zaakverbeeldinge van de waarheid onzer verhandeling laaten aflyden. Maar dat het zy, en een spring-ader van alle goederen zy, kan niemand

* Boethius spreekt hier weder na het begryp zyns tyds, en na het gevoelen van Plato, die van een dun, en hemelsch lichchaam droomde, van stoffe als de sterren, daar de ziel wierd ingestort, en als op een lichten, en snellen wagen mede omgevoerd. Wy hebben, om verstaanlyk te zyn, dit alles wat veranderd.

mand lochenen: Want al wat onvolmaakt geheeten werd, moet door mangel van volmaaktheid onvolmaakt zyn. Waarom ook volgd, zo 'er in alle zaaken iets onvolmaakts is, zo moet 'er ook iets volmaakts in zyn. Want neem de volmaaktheid weg, en met geene gedachten zal men begrypen konnen, waar de onvolmaaktheid van herkome. Der dingen oorſprong is immers niet van onvoltrokkene, en onvolmaakte, maar van volkomene, en volmaakte voortgekoomen, en vervald tot dit uiterſte, en deeze gebreklykheid.

Is 'er dan, gelyk zo even bleek, een onvolmaakte gelukzaligheid van brooſche goederen, daar moet ook ongetwyffeld eene beſtendige, en volmaakte wezen. 'T is krachtig, en met waarheid, zeide ik, beſlooten. Maar begrypt nu dus, waar het te vinden zy.

Dat God het opperſte goed van alles moet zyn, ſtemd het gemeen begryp der menſchen zielen toe. Want nadien 'er niets kan bedacht werden, dat beter zy, dan God, zo moet, het geen alles overtreft, buiten kyf ook goed zyn. De reden nu toond, dat God zodanig goed is, dat ook het volmaakt goed in hem legt opgeſlooten. Want ten ware hy zodanig zy, zo konde hy 't opperſte goed van alles niet zyn: want dan zoud 'er iets voortreflykers zyn, dat het volmaakt goed bezate, en dus eerder, en ouder zoude wezen. Want het is klaar beweezen,

zen, dat al het volmaakte eerder moet zyn geweeſt, dan het min-volmaakte. Weshalven, opdat men niet in het oneindige met zyn verſtand dobbere, elk belyden moet, dat *de hoogſte God overvloeid van het hoogſte, en volmaaktſte goed.* Maar dat het hoogſte goed de waare gelukzaligheid zy, hebben wy reeds vaſt geſteld. Dus moet de waare gelukzaligheid in God te vinden zyn.

Ik neem dat aan, zeide ik, en het kan geenzins geloochend werden. Maar ik bid u, ſprak zy, let wel hoe Godbetaamlyk, en onwrikbaar gy toeſtemd, dat God, die de allerhoogſte is, overvloeid van het hoogſte, en volmaakſte goed, als gezegd is. Op welke wyze? zeide ik. Dat gy u niet verbeeld, als of deeze Vader aller dingen, dat hoogſte goed, waar van hy overvloeid, van buiten aangenomen, of alzo van zich zelven hebbe, als ware die genietende God, en de genootene gelukzaligheid verſchillende van wezen. Want verbeeld gy u, dat hy die van buiten kreeg, zo moet het geen die gelukzaligheid uitdeelde, voortreflyker zyn, als 't geen die toegedeeld is. Maar wy belyden hoogwaardiglyk, dat God het voortreflykſte van alles moet zyn. Is hem de gelukzaligheid van zich zelven eigen, maar duſdanig, dat onze reden die van hem zoude konnen afzonderen, zo laat iemand, die kan, uitvinden,
wie

wie deeze afzonderlyke dingen vereenigd heeft, nadien wy van God, het opperste aller dingen spreeken? Eindelyk, al wat verscheiden is, kan niet wezen 't geen, waar van het verscheiden is. 'T geen dan uit zich zelven verscheiden is van het hoogste goed, dat kan het hoogste goed niet zyn: maar dit van God te denken, was de snoodste schend-daad; overmits het zeker is, dat 'er niets voortreflykers kan zyn, dan hy. Immers kan de aart van geen ding zynen oorsprong overtreffen. Dies zal ik op onwedersprcekelyke gronden moeten besluiten, dat het geen aller oorsprong is, ook van zich zelven het hoogste goed zy. Dat is recht, zeide ik. Maar dat het hoogste goed de gelukzaligheid uitmaakt, is toegestaan. Zo is 't, zeide ik. Zo moet dan elk noodwendig bekennen, sprak zy, dat *God de gelukzaligheid zelfs is.*

De voorgaande stellinge, zeide ik, kan ik niet wraaken, en dat 'er dit gevolg uit vloeid, zie ik klaar. Merk eens, sprak zy, of dit hier uit noch niet vaster kan gemaakt werden, dat 'er geen twe hoogste goederen, die van malkander verschillen, konnen zyn, Want het blykt, als goed en goed verschild, zo is 't eene, het ander niet; en dus kan geen van beiden volmaakt zyn, door dien 't eene het ander ontbeerd. Maar 't geen niet volmaakt is, kan onmooglyk het hooghste zyn.

Dien-

Dienvolgende konnen de hoogſte goeden geenzins verſchillen.

Nu hebben wy reeds beſlooten, dat God, en de gelukzaligheid, het hoogſte goed zy, weſhalven ook de hoogſte Godheid, de hoogſte gelukzaligheid moet wezen. Daar kan, zeide ik, geen waarachtiger, redelyker, noch Godbetaamlyker beſluit opgemaakt werden. Ik zal dan, ſprak zy, hier by noch een toegift voegen, gelyk de Wiskonſtenaars, als zy hunne voorſtellingen betoond hebben, daar uit eenige gevolgen trekken. Want, nademaal de menſchen, door bezit der gelukzaligheid, gelukzalig zyn, en de gelukzaligheid de Godheid zelfs is, zo blykt, dat men door 't genot der Godheid gelukzalig zy. Maar gelyk men door 't verkrygen der rechtvaardigheid, rechtvaardig, en der wysheid, wys werd, zo moet ook, die God verkrygd, op gelyke wyze Godlyk werden.

Alle gelukzaligen zyn dan Godlyk: nochtans is 'er van natuure maar eene God; doch het ſtryd niet, dat 'er door mededeelzaamheid veelen Godlyk zyn. Dit is, zeide ik, treflyk, en dierbaar, het zy dat gy 't gevolg, of toegift noemd. Ook is 'er niets voortreflykers, dan 't geen de reden leerd, dat hier diend by gedaan. Wat is dat? zeide ik. Nadien de gelukzaligheid veele dingen behelſt, of dit alles, door zekere verſcheidenheid van onder-

deelen,

deelen, als een gantſch lichaam van gelukzaligheid uitmaakt, dan, of iets van dit alles, het wezen der gelukzaligheid bevat, daar alle het overige moet toegebragt werden? Ik wenſchte, zeide ik, dat gy dit ophelderde door een vertoog dier dingen zelfs. Zyn wy 't, zeide zy, niet eens, dat gelukzaligheid een goed zy? Ja, zeide ik, en wel het opperſte. Zeg het zelfde, ſprak zy, van al het ander: Want de zaligheid is d'opperſte genoegzaamheid, d' opperſte mogendheid, d'opperſte eerwaardigheid, roemruchtigheid, en wellust. Wat dan? Is dit alles, genoegzaamheid, mogendheid, en het ander, als leden van de gelukzaligheid, of werd alles daar toe gebragt, als tot het hoofd? Ik begryp, zeide ik, wat gy ter naſpooringe voorſteld, maar wat gy daar mede voorhebt, verlang ik te hooren.

Vat het 6nderſcheid dier zaake dus: Zo dit alles leden der gelukzaligheid waren, moeſt het een van het ander verſchillen: Want dit is een eigenſchap der deelen, dat verſcheiden een lichchaam maaken. Maar dit alles is beweezen een en 't zelfde te zyn; zo konnen 't geen leden zyn, anders zal de gelukzaligheid uit een lid beſtaan, 't geen niet kan zyn. Daar is geen twyffel aan, zeide ik, maar ik wenſche na het overige.

Het is kenlyk, dat al het ander tot het goede behoord: Want men zoekt na genoeg-

zaamheid, om dat zy werd goed geoordeeld; na mogendheid, omdat zy werd goed geacht. Het zelfde mag men gelooven van eerwaardigheid, roemruchtigheid, vrolykheid. Dies kort-begryp, en oorzaak, waarom men alles wenſcht, het goede is. Want het geen in waarheid, noch ſchyn, geen het minſte goed behelſt, zal ook geenzins gewenſcht werden. In tegendeel, 't geen in zich zelven niet goed is, maar alleen goed ſchynd, werd gewenſcht, als of 't het waare goed was. Waar uit volgd, dat kort-begryp, hoofde, en oorzaak, waarom men iets wenſcht, wel te recht geloofd werd het goede te zyn. Want de oorzaak, waarom men iets wenſcht, ſchynd allerwenſchlykſt te zyn. Gelyk wanneer iemand, om zyne gezondheid, wil te paarde ryden, zo begeerd hy niet zo zeer de beweeginge van het ryden, als zyne gezondheid, die 'er uit volgd. Nadien alles dan om het goede begeerd werd, zo werd niet zo zeer dat alles, als wel het goede zelfs van allen begeerd. Maar 't geen, waarom al het ander gewenſcht werd, is reeds toegeſtaan, de gelukzaligheid te wezen; dies werd ook de gelukzaligheid alleen gezocht. Waar uit middagklaar blykt, dat het goede, en de gelukzaligheid, een en 't ſelſde wezen moet zyn. En hoe dit iemand anders kan begrypen, kan ik niet zien. Maar dat God, en de waare ge-
luk-

lukzaligheid, een en 't zelfde zy, hebben wy betoond. Zo is 't, zeide ik. Dierhalven mogen wy onbeschroomd besluiten, dat Gods wezen in het goede zelfs, en nergens anders in begreepen zy.

'T TIENDE RYM.

Kom, Kom alle waereld-slaaven,
Die in waereld-weeld' begraaven,
Niets, dan nietig goed bezind,
Dat u meer, en meer verblind:
Hier kan zich de ziel verlusten,
Hier gerust, en zeker rusten,
Hier 's een haven voor de nood,
Hier 's een schuilplaats voor de dood.
Laat de Taag met goude toomen,
'T goud omwent'len in het stroomen;
En laat Hermus water-kant
Schitt'ren van het dierbaar zand;
Laat vry de Indus-vloed verzengen,
Wit en groen gesteente mengen,
En voortsleepen al die pracht,
Daar een Vorst'lyk hoofd op wacht:
'T kan het ziel-oog niet verlichten,
'T kan geen mensch tot deugd verplichten,
Maar beneveld zyn gedacht',
Door glants-ryke tover-kracht.
'T mag in 't oog bekoorlyk blaaken,
'T mag der dwaazen ziel vermaaken,
Als hun schat zyn, en hun weeld:
'T is in 's aardryks schoot geteeld.
'T licht, dat licht gaf 's hemels boogen,
Kan 't ziel-duister niet gedoogen.

 Die

Die een ſtraal daar van verwerfd ,
Zegd, dat Febus ſtraalen derfd.

'T ELFDE ONRYM.

Ik ſtem dat, zeide ik, toe; want alles ſtaat in zyn verband, en op onwrikbaare gronden. Toen ſprak zy: Hoe dierbaar zult gy het achten, als gy zult ontdekt hebben, wat het waare goed zelfs zy? Oneindig, zeide ik, nadien ik meteen God, die 't hoogſte goed is, zal leeren kennen. Dit zal ik, zeide zy, met doorſlaande reden doen blyken, zo maar vaſt blyfd, het geen te vooren beweezen is. Dat zal vaſt blyven, zeide ik. Hebben wy niet beweezen, dat alles wat by veelen gewenſcht werd, het waar, en volmaakt goed niet is, omdat het verſcheiden is, en 't een het ander ontbeerd, weshalven het geen volkomen goed kan voortbrengen? Maar dat het dan het waare goed werd, als het tot een gedaante, en werkzaamheid gebragt werd; zo dat genoegzaamheid te gelyk ook mogendheid, eerwaardigheid, roemruchtigheid en vrolykheid zy: doch zo alles niet een en 't zelfde is, dat 'er dan niets in is, waarom het begeerlyk mag gerekend werden? Dat is beweezen, zeide ik, en kan geenzins in twyffel getrokken werden. Het geen dan, als 't verſcheiden is, het waare goed

goed niet is, en als het een werd, ook het waare goed werd, moet dat niet door 't verkrygen der eenheid goed werden? 'T ſchynd wel, zeide ik. Maar ſtaad gy toe, dat al wat goed is, door mededeelinge van het goede goed werd, of niet? Ik ſta dat toe, zeide ik. Zo moet gy dan om gelyke reden toeſtaan, dat een, en goed het zelfde zy: Want die dingen zyn eenwezig, die natuurlyk geen verſchillende werkingen doen. Ik kan het, zeide ik, niet ontkennen. Weet gy dan ook, ſprak zy, dat al wat 'er is, zo lang blyfd, en beſtaad, als het een blyfd, maar vergaad, en ontdaan werd, zo haaſt als 't ophoud een te zyn. Hoe begryp ik dat? zeide ik. Gelyk als in de redelyke dieren, wanneer ziel, en lichchaam vereenigen, en verknocht blyven, dat een redelyk dier geheeten werd: Maar als die vereeniginge door het ſcheiden van beide deelen werd verbrooken, zo vervald dat, en kan geen redelyk dier meer genaamd zyn.

Het lichchaam zelfs, zo lang het in een gedaante blyfd, door vereeniging der ledemaaten, vertoond het menſchlyk gelaat; maar als de verdeelde, en afgezonderde leden de vereeniging vernietigen, zo is 't geen lichchaam meer.

Zo gy alles doorloopt, zal ongetwyffeld op de zelve wyze blyken, dat alles beſtaad, zo lang als 't een is; maar vergaat, als 't ophoud

een te zyn. Hoe veele dingen ik befchouwe, zeide ik, zo vinde ik niet anders. Vind gy dan wel iets, fprak zy, het geen na zynen aart werkzaam is, en dien ingebooren zucht om in wezen te blyven, verwaarloozende, zoud' willen vergaan, en verderven? Als ik de dieren aanzie, die een zweem van willen, en niet willen in zich hebben, zeide ik, zo befpeur ik niets, dat zonder uitwendigen dwang, de geneegenheid verwerpe om te zyn, en vrywillig haake na zynen ondergang. Ieder dier tracht na zyn welwezen, en fchuuwd de dood, en 't verderf.

Maar, wat ik van de kruiden, boomen, en leevenlooze dingen zal denken, daar over ben ik zeer in twyffel. Daar is nochtans geen reden, fprak zy, om daar over in twyffel te zyn. Zo gy op kruiden, en boomen let, zult gy ten eerften zien, dat zy voortfpruiten op plaatfen, die met hunnen aart beft overeenkomen, en daar zy, zo veel hun eigenfchap medebrengd, niet fchielyk verwelken, of verdorren konnen. Want deezen fchieten op in beemden, geenen op de bergen; eenigen werden uit poelen gevoed, anderen zyn in fteenrotfen geworteld: zommigen eiffchen een zand-grond om vruchtbaar te zyn, en zouden, in andere aarde verplant, haaft verdorren. Zo verzorgd de natuur ieder zynen eifch, en maakt, dat zy niet vergaan,

zo

zo lang zy konnen in wezen blyven. Wat zal ik zeggen, dat zy allen, als met een mond in de aarde gedooken, hun voedſel door de wortelen opzuigen, en hun zap door keeſt, en ſchorſſe verſpreiden? Wat zal ik zeggen, dat het weekſte, gelyk de keeſt is, altyd innerlykſt verborgen legd, uiterlyk door vaſtigheid van 't hout bedekt werd, en uiterlykſt door de ſchorſſe, als een beſchermer, die het kwaad afweerd, tegen de onſtuimigheden des hemels beſchut is.

Hoe naarſtig is ook de natuur om alles door vermenigvuldiginge van teel-zaaden voort te kweeken? 'T welk niet alleen haar konſt-gepoog is, om de dingen voor zekeren tyd te doen blyven, maar zo veel mooglyk is te vereeuwigen, gelyk ieder weet. Vereiſcht zelfs dat geen, dat men leevenloos acht, op gelyke wyze, niet ieder het zynen? Waarom ſtreefd de vlamme door lichtigheid na boven? Waarom zinkt de aarde door zwaarheid na beneden, dan, omdat zulke plaats, en beweeging met der zelver aart overeenkomd? 'T geen nu met den aart van eenige zaak overeenkomd, moet die zaak ook in wezen houden, gelyk 't geen tegenſtrydig is, die vernield. Harde dingen, als ſteenen, zyn met haare deelen zeer vaſt in een geſlooten, en ieder van die belet, dat zy niet, dan bezwaarlyk, van een geſcheiden worden.

Vloeibaare stoffen, als locht, en water, wyken wel licht voor die haar van een dringd, maar hervoegen zich aanstonds weder by een. Doch het vuur en lyd geen scheidinge. Wy handelen nu van de vrywillige, en voorbedachte ziel-beweegingen niet, maar alleen van de natuurlyke werkingen. Gelyk, dat wy, zonder eens daar op te denken, de genuttigde spyze verteeren: dat wy, in den droom, zonder onz weeten, uit-en in-ademen. Want de geneegenheid om in wezen te blyven, is zelfs in de dieren niet door eenigen wil van de ziel, maar uit natuurlyke beginzelen. Want de wil, daar toe genoodzaakt, verkiest dikwyl de dood, waar voor de natuur schrikt. In tegendeel stremd de wil zomwylen 't werk der voortteelinge, daar altyd de natuur toe neigd, en de langduurigheid der menschelyke zaaken alleen van afhangd. Zo baarblykelyk spruit deeze zucht om in wezen te blyven, niet uit diergelyke beweeging, maar uit ingeboorene neiging. Want alles, wat de voorzienigheid ooit voortbragt, is deeze drift voornaamentlyk ingeschapen, dat het zoekt te blyven in zyn wezen, zo lang het mooglyk is. Dies is 'er geen reden, om eenigzins te twyffelen, of al, wat wezen ontfangen heeft, tracht natuurlyk altyd te wezen, en zyn ondergang te vermyden.

Ik beken, zeide ik, dat ik nu onfeilbaar

zie

zie, 't geen my voormaals onzeker ſcheen. Maar alles, ſprak zy, dat in wezen tracht te blyven, tracht een te wezen: Want neemd de eenheid weg, en daar zal geen wezen zyn. 'T is waar, zeide ik. Alles tracht dan, zeide zy, een te zyn? Ja, zeide ik, en ik heb dat reeds toegeſtemd.

Maar wy hebben getoond, dat een, en goed te zyn, het zelfde zy. Zo is't, zeide ik. Dus tracht alles na het goede, ſprak zy, 't geen men alzo beſchryven kan: *Dat van allen begeerd werd, is het goede zelfs.*

. Wie kan, zeide ik, niets zekerders bedenken.. Want of alles werd vernietigd, en moet, van zeker beginzel verſteeken, zonder beſtierder op, en neêr zweeven, of is 'er iets, daar alles na tracht, zo is dat het hoogſte goed van allen.

Ik ben ten hoogſten verblyd, ſprak zy, O myn Voedſterling! Want gy hebt de kenniſſe der volmaakte wysheid in uwe ziel ingedrukt; en gy moogd nu hier in zien, 't geen gy, een wyl geleeden, bekende niet te weeten. Wat? zeide ik. Welk het einde zy van alles, ſprak zy. Want zekerlyk moet het dat zyn, dat van allen begeerd werd. En nadien beweezen is, dit het goede te zyn, zo moeten wy ook bekennen, dat het einde, daar alles na tracht, het goede zy.

'T ELFDE RYM.

Al die ſpitſvindig tracht de waarheid op te ſpooren,
En allen omweg ſchuuwd, om niet te zyn miſlyd,
Die volge 't innig licht, dat hem is aangebooren,
En wik, en wederwik zyn eige reed'lykheid.
Hy leer zich in zich zelfs, en niet daar buiten zoeken,
Zo vind hy in zich zelfs het geen hy wenſchen mag,
Zo zal de duiſternis hem langer niet blinddoeken,
Maar zyn veranderd in een aangenaamen dag.
Schoon 't logge lyf bezwalkt 't geheugen door zyn zwaarheid,
Noch is daar door al 't licht der ziel niet uitgedoofd,
Daar binnen zit noch zaad van ingeſchape waarheid.
Dat opſchiet door den vlyt, en milden vrucht beloofd.
Hoe zoud men ondervraagd betaamlyk antwoord geeven,
Indien geen waarheids-ſtraal in onze herten zweefd?
Dies Platoos ſchrand're pen met reden heeft geſchreeven,
Dat elk maar weder leerd, 't geen hy vergeeten heeft.

'T TWAALFDE ONRYM.

Ik ben dit met Plato, zeide ik, volkomen eens, want gy nu tot twemaal my deezer dingen indachtig maakt. Eerſtelyk, dat ik door lichchaams-laſt, daar na, door droefheidsprang, het geheugen verloor. Waar op zy antwoorde, zo gy op het reeds-toegeſtemde let, kund gy, zonder verre te gaan, herdenken, aan 't geen gy onlangs beleed niet te weeten. Wat is dat? zeide ik. Met wat roer

roer de waereld beſtierd werde, ſprak zy. My heugd, zeide ik, dat ik myne onweetenheid daar in bekend hebbe. Maar wat gy daar op zult antwoorden, ſchoon ik het reeds voorzie, wenſch ik uit u zelfs breeder te hooren.

Dat deeze waereld van God beſtierd werde, ſprak zy, hebt gy te vooren buiten twyffel geſteld. Dat mein ik nu noch, en altyd te moeten doen, en door welke redenen ik tot die gedachten kwam, zal ik u beknoptlyk ontvouwen. Deeze waereld zoud' uit zo verſcheidene, en ſtrydige deelen geenzins tot een gedaante zyn geraakt, was 'er niet EEN, die zo verſchillende dingen vereenigd hadde. En die verſcheidenheid van onderling-ſtrydige natuuren zoude het vereenigde van een ſcheiden, en verſpreiden, zo die zelvige, die alles zamen-ſchaakelde, dat niet 't zamen hield. De natuur-ſchikkinge zoude zo volzeker niet zyn, noch de beweeginge zo wel gevoegd na plaats, tyd, werkinge, ruimte, hoedanigheid, zo 'er niet Een was, die zo verſcheidene veranderingen beſtierde zonder zelfs te veranderen. En dit, wat het ook zyn mag, waar door de geſchapene dingen beſtaan, en beſtierd werden, noem ik met een algemeen-gebruikten naam: GOD.

Toen zeide zy: Doordien gy zulk een gevoe-

voelen hebt, zal ik niet veel werks meer hebben, zo ik vermein, om u der zaligheid deelachtig te maaken, en uw Vaderland behouden te doen wederzien. Maar laat ons onz beſtek achtervolgen.

Hebben wy onder de gelukzaligheid niet gerekend de genoegzaamheid? Hebben wy niet toegeſtemd, dat God de gelukzaligheid zelfs zy? Zekerlyk, zeide ik. Zo moet hy, om de waereld te beſtieren, geen hulpmiddelen buiten zich van nooden hebben; anderzins zo hy iets van nooden hadde, zoude hy de volkomene genoegzaamheid niet hebben. Dat volgd, zeide ik, noodzaakelyk. Zo beſtierd hy dan alles door zich zelven alleen. Men kan, zeide ik, dat niet lochenen.

Maar wy hebben beweezen, dat God het goede zelfs zy. 'T heugd my noch, zeide ik. Zo beſtierd hy dan alles door het goede, nadien hy, die beweezen is het goede te zyn, alles door zich zelven beſtierd: en dit is als het roer, en ſtuur, waar door 's waerelds konſt-gebouw onwanklyk, en onverderflyk blyfd. Ik neeme dat zeer graatig aan, zeide ik, en voorzag wel, doch met een duiſtere verbeeldinge, dat gy dit zeggen zoud. Ik geloof het, zeide zy: want gy ſlaat uw oogen nu wakkerder op, zo ik vermoede, om de waarheid aan te ſchouwen. Maar 't geen ik zeg-

zeggen wil, is niet min zigtbaar. Wat? zeide ik. Nademaal wy met recht gelooven, dat God met goedheids - ſtuur alles beſtierd, en alles ook, zo ik getoond heb, door een natuurlyke neiginge na het goede tracht, zal men dan wel konnen twyffelen, of alles werd vrywillig beſtierd, en ſchikt zich van zelfs na de wenk des beſtierders, als wel-voegzaam, en gericht om 's Heerſchers wil te doen? Dat is, zeide ik, noodwendig waar, anders konde dat beſtier niet gelukzalig wezen, nadien het den onwilligen tot een laſt, maar den gehoorzaamen tot geen zaligheid zoud' ſtrekken. *Daar is* dan *niets*, *dat de natuur opvolgd, en Gode poogd te wederſtreeven.* Niets, zeide ik. En ſchoon iets dat poogde, ſprak zy, zoud' het wel 't minſte konnen uitvoeren tegen hem, dien wy, uit kracht der gelukzaligheid, hebben toegeſtemd, den almagtigſten te wezen? Het zoude gantſch niet vermogen, zeide ik. Dies is 'er niets, dat zich tegen die opperſte goedheid wil, of kan, zetten. Ik denk het niet, zeide ik. Zo is 't dierhalven het opperſte goed, ſprak zy, dat alles krachtig beſtierd, en lieflyk ſchikt.

Toen zeide ik, hoe zeer verkwikt my, niet alleen 't kort-begryp der ſlot-redenen, maar inzonderheid uw zoete ſtyl, waar door zich eindelyk de dwaasheid, die zo groote dingen opgeefd, haar zelfs ſchaamen moet! De verdicht-

dichtſelen, zeide zy, hebben u vertoond, dat de reuzen den hemel beſtreeden, maar de Goddelyke kracht ſloeg hen ter neder, gelyk zy verdienden.

Doch laat ons, zo gy wild, reden-wiſſelen; wel licht zullen uit dien woorden-ſlag eenige ſchoone vonken der waarheid ſpringen. Zo als u goed dunkt, zeide ik. Niemand twyffeld, ſprak zy, of God is almagtig. Waarlyk niemand, zeide ik, die zyner zinnen magtig is. Die almagtig is, zeide zy, dien is niets onmooglyk. Niets, zeide ik. Kan God dan, zeide zy, kwaad doen? Geenzins, zeideide ik. Zo is dan het kwaad niets, ſprak zy, nadien hy dat niet kan doen, die alles kan doen. Spot gy, zeide ik, met my, dat gy zulk een onuitwiklyken doolhof van redeneeringen my voorſteld, daar gy nu eens uitſpringd, daar gy ingingd, en dan eens weêr ingaad, daar gy uitſprongd: of maakt gy een wonderbaaren reden-kring omtrent de Godlyke eenvoudigheid? Want zo even van de gelukzaligheid beginnende, zeide gy, dat het hoogſte goed daar in beſtond, en in God te vinden was. Gy zeide weder, dat God zelfs het hoogſte goed, en overvloeijende van gelukzaligheid moeſt zyn; daar gy tot een toegift byvoegde, dat niemand konde gelukzalig wezen, of hy moeſt ook met een Godlyk zyn. Dan zeide gy, dat de eigene gedaante

van

van 't goed, de zelfſtandigheid van God, en van gelukzaligheid was: en dat het een, dat van allen begeerd werd, het goede zelfs zy. Dan beweerde gy weder, dat God met goedheids-roer 't heel-al beſtierd, dat alles hem gewillig opvolgd, en dat hy geen oorzaak van 't kwaad kan zyn. 'T welk gy alles betoonde, niet met verre-gezochte, maar uit-de-zaak-vloeijende, en malkander-bekrachtigende bewyzen.

Ik ſpotte, ſprak zy, gantſch niet, en hebbe de zaak door Gods hulpe, daar wy voorheen om ſmeekten, volvoerd. Want de eigenſchap van 't Godlyk wezen is zodanig, dat het tot niets uiterlyks afvald, noch iets uiterlyks aanneemd: Maar gelyk Parmenides dar van zegd:

Het is een ronde wonder-kring,
En in, en buiten alle ding.

Het beweegd 's waerelds beweegbaar rond, en houd zich zelven onbeweeglyk. Hebben wy bewys-redenen, niet van buiten ontleend, maar uit de verhandelde ſtoffe voortvloeijende, gebruikt, verwonder u daar niet over, ſprak zy, want gy hebt volgens Platoos leſſe geleerd, dat redenen, en zaaken, daar men van handeld, moeten overeenkomen.

'T TWAALF-

'T TWAALFDE RYM.

Gelukkig! die de bron
Van waare goedheid vind,
En 't dienst-snoer breeken kon,
Dat aardsche slaaven bind!
Als Orfêus, om de dood
Van zyn geliefde vrouw
Een traanen-beek vergoot,
In ongeveinsde rouw:
Toen volgde beek, en boom
Het droevig treur-geluid;
De luisterende stroom
Werd door gezang gestuit:
De wreede leeuw, ontaard,
Ging weiden met de hind:
De haas was onvervaard,
En liep by brak, en wind.
Maar als int mym'rend hert
De min hernam haar kracht,
En zyne liefde-smert
Wierd door geen lied verzacht,
Waar door hy alles dwong:
Toen bad hy al de Goôn.
Maar wat hy bad, of zong,
Hem wierd geen hulp geboôn.
Dies maakt' hem wan-hoop stoud.
Hy gaat na Plutoos troon,
En vergd zyn klinkend hout,
Den allerhoogsten toon.
Al wat de Zang-godin
Hem leerde op Zang-bergs top,
Zyn leed, zyn trouwe min,
Zingd hy vol konstig op.

De hel-poort ſlaakt haar ſlot,
En laat den zanger door:
De nooit-vermurwde God
Leend hem een gunſtig oor.
De wak're hel-hond baft,
Noch grimd, door zang gevleid:
De wraak godinne ſtraft
Geen zielen meer, maar ſchreid.
Ikſion ſtremd zyn leed,
En laat zyn wentel-rad;
En Tantalus vergeet,
Al ſmacht hy, 't vliedend nat.
De gier aaſd op 't geluid,
En pikt den leever niet.
In 't eind roept Pluto uit:
My deerd zyn groot verdriet.
Men doe den man die gonſt,
Dat hem zyn vrouw verzel,
Tot loon van zyne konſt,
En aardig Syter-ſpel:
Maar ſtel hem deeze wet,
Dat hy na haar niet kyk,
Als hy zyn voeten zet,
Uit ons gezegend ryk.
Doch min geen wetten kend,
Die zelfs elk wetten ſteld.
Hy heeft zich niet gewend,
Uit 't duiſter zielen-veld,
Of komd in nieuwen nood:
Hy kykt te rug, ô rouw!
En ziet, en miſt, en dood,
Zyn nieuw-verworve vrouw.
Dit konſt-verdichtſel leerd,
Hoe die zich draagen moet,
Die 's hemels licht begeerd:

 Want

Want die zyn luſten boet,
En dartel zyn gezigt
Na de aardſche ſchatten wend,
Verlieſt het hemelſch licht,
En al zyn ſchat in 't end.

VERKLAARINGE DER PLAAT VAN HET VIERDE BOEK.

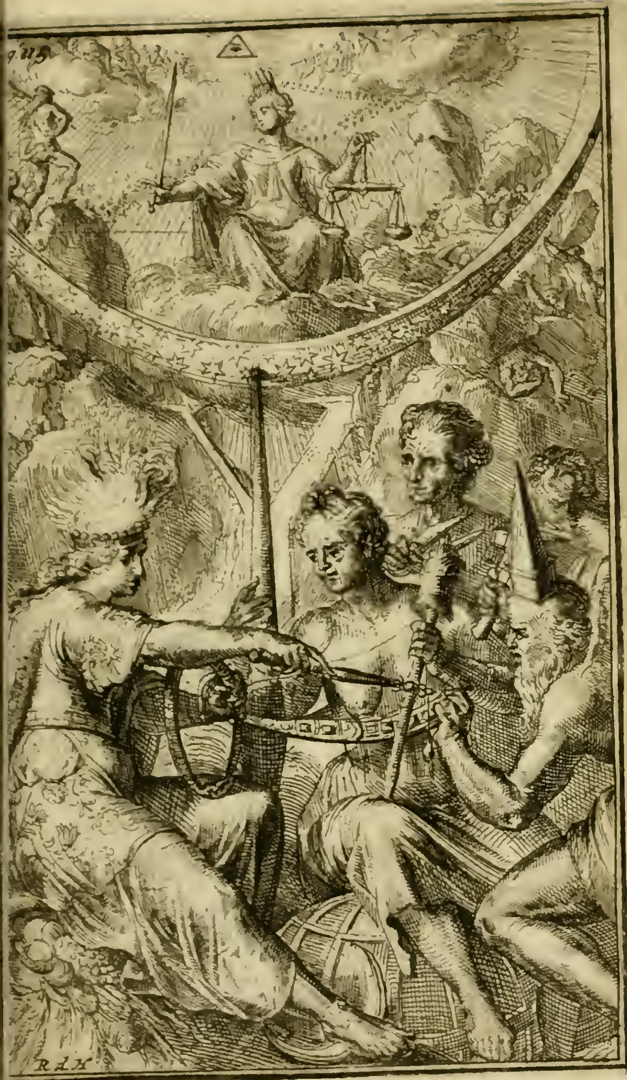
KLINK-DICHT.

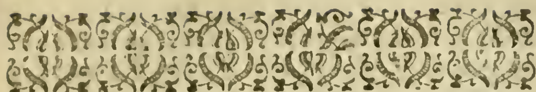
'T BEſtier des hemels richt de wiſſelvalligheden.
't Noodſchiklyk Drie-tal ſpind eens ieders leevens-draad:
Daar tyd een ſpyker in den diamant-kring ſlaat,
Werd ſtraks op 't hoog-gebied het leeven afgeſneeden.

Zy, die op 't Helden-ſpoor den melk-weg kloek betreeden,
Genieten vreugd, en ruſt; maar die het pad ingaad
Van't dartel reuzen-rot, verzoopen in hun kwaad,
Krygt ſtraf op ſtraf, en ſtort rampzalig na beneden.

't Gerecht met haare ſchaal weegd aller menſchen daân.
En hoed door 't Richter-zwaard de waereld voor 't vergaan,
En ſchrikt de boozen af van ſnoode gruuwel-ſtukken.

Zo iemand duiſternis in 't wys beſtier bevind,
Die leere met ontzag voor 't eind'loos licht neêrbukken:
Want in Gods diep geheim zyn menſchen-oogen blind.

g.115
R L H

VERTROOSTINGE DER WYSGEERTE VAN A.M.T.S. BOETHIUS.

HET VIERDE BOEK.

INHOUD.

Boëthius verwonderd zich, dat het den goeden kwaalyk, en den kwaaden wel gaad. De Wysgeerte toond hem, dat de Vroomen magtig, en Godloozen onmagtig zyn: Dat geenen belooningen, deezen straffen te verwachten hebben: En dat boofwichten ongelukkig zyn, als zy iemand verongelyken, en ongestraft blyven. Zy beschryfd verder wat Voorzienigheid, en Nood-lod zy: En besluit, dat voor-en tegen-spoed altyd goed is.

'T EERSTE ONRYM.

ALs de Wysgeerte dit met een staatig gelaat, en groote deftigheyd, op een schellen, en lieflyken toon had opgezongen, ben ik, myn her-

herte-leed noch niet vergeeten hebbende, ſchoon zy meinde voort te gaan, in haare reden gevallen. En, O Voorgangſter tot het waare licht! zeide ik, alles wat gy dus verre gezegd hebt, blykt onwederſpreekelyk, zo door Godlyke beſchouwinge zyns zelfs, als door uwe bewys-redenen: en gy hebt my dat geen voorgehouden, dat my voor deezen niet gantſch onbewuſt was, hoewel ik het door ſmerten over 't geleeden ongelyk niet meer indachtig was. Maar dit is wel de voornaamſte oorzaak myner droeffeniſſe, dat 'er eenig kwaad is, en ongeſtraft blyfd, nadien de beſtierder van alles goed is. Bevroed eens hoe verwonderens waardig dit alleen zy. Hier by komd noch iets gewigtigers; Want als de Godloosheid heerſcht, en bloeid, is de deugd niet alleen van belooninge verſteeken, maar ook van booſwichten met voeten vertrapt, en in ſtede der Godloosheid geſtraft. Dat zulks gegeſchiede onder 't beſtier van God, die alles weet, die alles vermag, maar niets dan het goede wil, des kan zich niemand genoeg verwonderen, of beklaagen.

Waar op zy antwoorde: Het ware een onvergeeflyke botheid, en iets ſchriklykers, dan het affchouwlykſte ſchrik dier, indien, gelyk gy waand, in de wys-geſchikte huishoudinge van zo grooten huiſvader, de geringſte vaten geëerd, en de koſtelykſte verwaarloofd wierden.

Maar

Maar zo gaat het niet. Want zo het voormaals-beweezen onwanklyk ſtaat, zult gy door hulpe des geens, van wiens heerſchappye wy nu handelen, klaar begrypen, dat vroomen altyd magtig, booſwichten altyd veracht, en onmagtig zyn: dat miſdaaden nooit ongeſtraft, deugden nooit onbeloond, blyven; en dat den goeden altyd geluk, den godloozen niets dan ongeluk wedervaard: en diergelyke dingen veel, die uwe klachten ſtremmen, en u vol-zekere ſterkte byzetten zullen. En overmits gy voorheen door myne aanwyzinge de gedaante der waare gelukzaligheid hebt gezien, en ontdekt, waar in die beſtaad, zal ik alles overſtappende, wat ik oordeel te moeten voorbygaan, u den weg aantoonen, die u weder t'huis brenge. Zelfs wil ik uwe ziel wieken aanhechten, op dat zy na boven ſtreeve, en gy, de ontſtelteniſſe verdreeven hebbende, door myn geleide, langs myn voorgebaande paden, en op myn voer-tuig behouden in uw Vaderland wederkeeren moogd.

'T EERSTE RYM.

Ik heb ſnel-gewiekte pennen,
Om na 's hemels zaal te rennen:
Als de vlugge ziel die krygd,
Vliegd zy opwaarts van beneden,
Wars van 's aards bedriechlykheden,
Tot zy 't maan-licht overſtygd;

Daar zy boven locht, en wolken,
Boven Ster-en Zon-krings kolken,
Ziet den oorsprong van het licht:
Ziet de Hemel-lampen dwaalen,
En, omringd van vreugde-straalen,
Zweefd voor Godes aangezigt.

Daar zy boet haar zui'vre lusten:
En in 't hemelsch ryk blyfd rusten,
Dat aan de ryken wetten geefd,
En betoomd de waereld grooten.
Daar elk van Gods gunst-genooten
Een vol.zalig leeven leefd.

Als gy wêer dien weg zult weeten,
Dien gy zoekt, en hebd vergeeten;
Zult gy zeggen, gantsch belust:
'T heugd my noch, dit plagt voor deezen
Eens myn Vaderland te wezen.
Hier is myn oorsprong, hier myn rust.

Wild gy dan wêer eens doorzoeken,
'S Aardryks schuil- en gruuwel-hoeken,
Overdekt van staägen nacht:
Gy zult dwinglands, neêrgeboogen,
Zien beroofd van hun vermoogen,
Zien verbannen, en veracht.

'T TWEDE ONRYM.

Wat groote dingen, zeide ik daar op, beloofd gy? Ik twyffel echter niet, of gy zult die volbrengen konnen, houd my, dien gy hebd gaande gemaakt, maar niet op.

Voor

Vooreerſt zult gy konnen beſpeuren, zeide zy, dat vroomen altyd magtig, booſwichten van alle magt ontbloot zyn: 't welk klaar het een uit het ander volgd. Want nadien goed, en kwaad tegenſtrydig is, moet de magteloosheid van het kwaad blyken, als beweezen is, dat het goed magtig zy: en de kracht van het goed moet erkend worden, als de zwakheid van het kwaad openbaar werd. Om ons gevoelen meer klem te geeven, zal ik beide de wegen houden, en nu eens hier, dan eens daar, bewyzen ontleenen.

Twe dingen zyn 'er, de Wil, en de Magt, waar van al 't gewrogte der menſchen poogingen afhangd; en als een dier beiden ontbreekt, is 't onmooglyk iets uit te voeren. Want is 'er de wille niet, zal niemand ter hand vatten, dat hy niet wil; en is 'er de magt niet, zo is de wil vergeefs. Waar uit volgd, als men iemand ziet najaagen, het geen hy niet verkrygd, dat men niet twyffelen moet, of het haperd hem aan de magt.

Dat is klaar, zeide ik, en kan niet gelochend werden. Als gy dan iemand ziet uitwerken 't geen hy wil, zult gy erkennen moeten, dat hy zulks vermag. Dat is zo, zeide ik; Want men elk rekenen moet magtig te zyn in 't geen hy volbrengd, en onmagtig in 't geen hy niet kan doen. Ik beken 't, zeide ik. Heugd u dan noch wel, dat wy in de voor-

gaande redeneeringen betoonden, zeide zy, dat aller menſchen betrachtinge, ſchoon zy verſcheidene wegen houden, tot de gelukzaligheid ſpoeid? 'T heugd my wel, zeide ik, dat het betoond is. Erinnerd gy u dit ook wel, dat gelukzaligheid het goede zelfs zy: en dat, by gevolg, al wie de gelukzaligheid zoekt, ook het goede zoekt? Ik erinnere my dat niet; zeide ik: Want het ſtaat onuitwiſchlyk in myne gedachten ingedrukt: *Alle menſchen, zo vroomen, als godlooſen, trachten* dan *met gelyken zucht tot het goede te geraaken*? Dat volgd, zeide ik. Maar het is zeker, dat men door genot van het goede goed werd. Dat is zeker, zeide ik. Zo genieten de goeden dan het geen zy begeeren? 'T ſchynd wel, zeide ik. Maar *zo zwaade menſchen het goede verkreegen, daar zy na trachten, zo konden zy niet meer kwaad zyn.* Zo is 't, zeide ik. Nademaal zy dan beiden het goede begeeren, de goeden dat genieten, en de kwaaden geenzins, zo is het buiten twyffel, dat de eerſten magtig, en de laatſten onmagtig, zyn. Die hier aan twyffeld, zeide ik, kend den aart der dingen niet, noch beſeft het gevolg der redenen.

Zo 'er twe zyn, hervatte zy, die na hunnen geboort-aart een opzet hebben, en een dier beiden door een natuurlyk hulpmiddel dat onderneemd, en uitvoerd; maar een ander

dat

dat natuurlyk hulpmiddel niet weet te gebruiken, en op een andere wyze, als de natuur vereischt, zyn opzet wel niet uitvoerd, maar den uitvoerder nabootst, wien van beiden oordeeld gy den magtigsten? Schoon ik gisse, wat gy zeggen wild, zo wensch ik dat, zeide ik, uit u breedspraakiger te hooren. Zult gy ontkennen, sprak zy, dat het wandelen een natuurlyke beweeging der menschen zy? Neen, zeide ik. Twyffeld gy ook, of de voeten het natuurlyk hulpmiddel daar toe zyn? Neen, ook niet, zeide ik. Zo dan iemand, die op zyne voeten staan kan, wandeld, en een ander, die dit natuurlyk gebruik zyner voeten niet heeft, op zyne handen zoud' poogen te wandelen, wien van beiden zal men te recht den magtigsten achten? Trek 'er het overige ook in; want niemand, zeide ik, vertwyffeld, of die 't natuurlyk gebruik bezit, is magtiger, dan hy, die het ontbeerd.

Maar het hoogste goed, waar na zo wel de Godloozen, als Vroomen doelen, werd van Vroomen door 't natuurlyk middel der deugden nagejaagd; Godloozen in tegendeel zoeken dat te verkrygen, door menigvuldige begeerlykheden, 't geen natuurlyk middel niet is, om het te verkrygen. Of dunkt u anders? Geenzins, zeide ik, want het geen daar uit volgd, is ook klaar: naamentlyk, dat, uit het geen ik toegestaan hebbe, noodwendig vloeid,

dat

dat Vroomen magtig, Godloozen onmagtig zyn.

Dat hebt gy, ſprak zy, zeer wel doorloopen, en is, gelyk de Geneeſmeeſters pleegen te beſluiten, een ken-teken van herſtelde, en medewerkende krachten. Maar nadien ik beſpeur, dat gy zeer geneegen zyt, om dit recht te beſeffen, zal ik verſcheidene redenen ophoopen.

Merk eens, hoe groot zich de onmagt der booſwichten opdoed, dat zy daar zelfs niet toe geraaken konnen, daar hen de natuurlyke begeerte heen leid, ja trekt. Wat zoude het zyn, indien zy van zo groot, en byna onoverwinlyk hulp-middel der voortreedende natuure verſteeken waren? Let maar, wat onvermogen de Godloozen gekluiſterd houde. Want zy begeeren geen lichte, geen verſmaadelyke belooning, die zy niet zouden konnen genieten, maar ſchieten te kort omtrent het hoogſte, en top-punt van alles; en die rampzaligen miſſen daar in het genot, waar na zy dag, en nacht alleen trachten; edoch de krachten der vroomen doen zich daar in heerlyk op. Want gelyk iemand, die op zyne voeten gaad, en komd ter plaatſe daar het einde der wandeling geen verdere ſchreden lyd, zoude moeten geoordeeld werden zyner voeten vol-magtig te wezen; zo moet gy ook noodzaakelyk hem magtigſt oordeelen,

die

die het einde van al, wat begeerlyk is, en buiten 't welk niets begeerlyk is, verkrygd.

Daar uit volgd ook het tegendeel, dat boosfwichten zelfs moeten ontbloot zyn van alle krachten. Want waarom verlaaten zy de deugd, en volgen zy de Godloosheid? Is't uit onkunde van het goede? Maar kan 'er wel iets krachteloozer zyn, dan blinde onweetenheid? Of weeten zy, wat zy doen moeten, en ftort hen de wellust van boven neder? Zo blykt, dat zy door onmagtigheid krachteloos zyn, nadien zy de Godloosheid niet wederftaan konnen. Of verlaaten zy weetens, en willens de deugd, en ftappen zy dus over tot de ondeugd? Maar hier door konnen zy niet alleon niet magtig wezen, maar verliezen zelfs het wezen. Want die het algemeen einde van alles verlaat, die laat ook af van onder alles te wezen.

Wel licht zal dit iemand vreemd geeven, dat wy dryven durven, dat Godloozen, die in zo grooten getal zyn, niet zyn: maar 't is echter de waarheid. Want die Godloos zyn, ontken ik niet Godloos te zyn, maar dat zy waarlyk, en volftrektlyk zyn, dat lochen ik. Een lyk, kan wel een dood mensch, maar niet volftrektlyk een mensch geheeten werden: zo fta ik wel toe, dat zondaars Godloos zyn, maar dat zy *volftrektlyk* zyn, kan ik niet toeftemmen. Want *dat alleen mag gezegd werden*

den te zyn, dat zyn onderschikking, en aart opvolgd, maar 't geen hier van afwykt, verlaat ook het wezen, dat in zynen aart legd.

Maar, zult gy zeggen, de Godloozen zyn magtig. 'T is waar; doch hunne magt komd niet van eenige kracht, maar van d' onmagt zelfs. Want zy konnen kwaad doen, 't geen zy niet zouden konnen doen, indien zy in vermoogen om goed te doen gebleeven waaren. En zo toond hunne magt, op het alderklaarst, dat zy niets vermoogen. Want zo het kwaad, als voorheen besloоten is, niets is, en booswichten niet, als kwaad konnen doen, zo blykt, dat zy niets vermoogen. En dat is middag-klaar. Maar om u de kracht van dit vermoogen te doen bevroeden: voorheen is beweezen, dat 'er niets magtigers zy, dan het hoogste goed. 'T is zo, zeide ik. Maar, sprak zy, het kan geen kwaad doen. Geenzins, zeide ik. Is 'er dan iemand, sprak zy, die vermeind, dat menschen almagtig zyn? Niemand, zeide ik, of hy moest uitzinnig zyn. Maar de menschen konnen kwaad doen. Ah of zy dat niet konden doen! zeide ik. Nademaal dan hy alleen, die het goede kan doen, almagtig is, maar zy die kwaad konnen doen niet almagtig zyn, zo blykt, dat zy, die kwaad konnen doen, minder konnen doen.

Doed hier noch by, dat wy betoond hebben,

ben, dat alle magt onder de wenschlyke dingen moet gerekend werden, en dat alle wenschlyke dingen in het goede, als in haar natuurlyk top-punt, bestaan. Maar de mogelykheid om een schelmstuk te bedryven, kan tot het goede niet gebragt werden. Zo is die gevolglyk niet te wenschen. Maar alle magt is wenschlyk. Zo moet dan de moogelykheid om kwaad te doen, geen magt zyn.

Uit al het welke de magt der vroomen, en de onmagt der Godloozen, onfeilbaar doorstraald. Zo blykt ook de waarheid van Platoos gevoelen, *dat Wyzen alleen vermogen, het geen zy begeeren, en Godloozen wel hun vermogen op de toets stellen; maar 't geen zy begeeren, nooit vermogen.* Want zy volgen hunnen lust wel, terwyl zy door het geen hen vermaakt, het goede waanen te verkrygen, daar zy na wenschen, maar zy verkrygen dat geenzins, omdat de schend-daaden nooit tot de gelukzaligheid konnen komen.

'T TWEDE RYM.

Dien gy op een Vorsten-zetel
In een Koninglyke pracht,
En omringd met scherpen wacht,
Trots ziet praalen, en vermeetel,
Mag elk dwingen van om hoog,
Met den opslag van zyn oog.

Maar

Maar die in zyn hert mogt leezen,
En doordringen 't praal gewaad,
Zoud' hem zien vol toorn, en haat,
En beangst voor die hem vreezen:
En bespeuren, dat een Vorst
'T slaaven-jok op aarde torst.

Want hier zwicht hy voor zyn lusten,
En ziel-schadelyken gloed:
Daar ontsteekt zyn gram gemoed:
Hier laat hem zyn druk niet rusten:
Nu roerd hem zyn wensch ontzeid,
Dan mislukt hem zyn beleid.

Daar een hoofd dan zo veel plaagen,
Zo veel dwingelanden heeft,
Waar van elk hem wetten geefd,
Doed hy nooit zyn welbehaagen:
Maar, door driften overheerd,
Volgd hy wat zyn drift begeerd.

'T DERDE ONRYM.

Ziet gy dan wel in wat onrynen slyk zich de Godloosheid omwenteld, en wat heerlyke straalen de deugd uitschiet? Waar uit zigtbaar is, dat nooit den vroomen belooning, en nooit den Godloozen straf, ontbreekt. Want het geen, waarom men iets doed, mag wel te recht de belooning gerekend werden van 't geen, dat men doed. Gelyk die in de loopbaane loopt, om de opgehange-

ne

ne kroon tot belooninge te krygen, zich tot de wedloope begeefd. Nu hebben wy beweezen, dat de gelukzaligheid dat zelfde goed zy, waarom alles gedaan werd. Dies is het goede, als een gemeen-voorgestelde loon voor alle der menschen werken. Maar het goede is onafscheidelyk van de goeden: want niemand met recht goed kan heeten, die het goede ontbeerd: dies hebben de goede zeden altyk belooninge.

Laat Godloozen dan woeden, zo dol-driftig als zy konnen, die kroon zal den wyzen nooit ontvallen, nooit verwelken. Want de Godloosheid van anderen, kan een vroom gemoed nooit zyn eigen sieraad ontrooven. Wierd het door belooninge van buiten verheugd, zo konde ieder een, zelfs die geen, die de belooninge van buiten toebragt, de zelve weder ontneemen. Maar overmits die van eens ieders vroomheid herkomd, zo is men dan zonder belooning, als men zonder vroomheid is. Eindelyk nadien alle belooninge gezocht werd, om dat zy goed geoordeeld werd, wie zal dan gelooven, dat zulk een belooninge derfd, die het goede deelachtig is? Maar welke belooninge? De allerschoonste, en grootste.

Gedenk dan nu weêr aan de toegift, die ik u voorheen zo heerlyk voorstelde, en maak dit besluit. Nadien het goede de geluk-

za-

zaligheid zelfs is, zo moeten alle menschen, daarom zelfs, om dat zy goed zyn, gelukzalig werden. Maar die gelukzalig zyn, moeten ook Godlyk zyn. Dus is *de belooninge der vroomen*, die geen tyd verslyten, geen magt verminderen, geen Godloosheid bezwalken kan, *dat zy Godlyk werden.* Dit zo zynde, zo kan ook een wys man niet vertwyffelen aan de onvermydelyke straf der Godloozen. Want nadien goed, en kwaad; belooning, en straf rechtdraads tegen een loopen, moet noodwendig het tegendeel, van 't geen in de belooninge van vroomen gezien is, in de straf der Godloozen stand grypen. Gelyk *den vroomen de vroomheid zelfs dan tot belooninge strekt*, zo is *den Godloozen de Godloosheid zelfs tot straffe.* Die nu straffe lyd, twyffeld niet, of hy lyd kwaad. Konnen zy dan, zo zy op hen zelven acht geeven, wel straffeloos schynen, daar zy door het uiterste van allerhande kwaad niet alleen aangetast, maar ook schroomlyk besmet zyn. Ziet eens in het tegendeel der vroomen, wat straffe den Godloozen op de hielen volgd. Want te vooren hebt gy verstaan, dat alles, wat 'er is, een is, en wat een is, ook goed is; waar uit volgen moet, dat alles, wat is, ook moet goed zyn. Dies houd alles op te zyn, wat ophoud goed te zyn. Ook zyn gevolglyk de Godloozen niet meer, het geen zy plagten te zyn. Maar dat zy menschen plagten te zyn, wyst noch

noch de menschelyke gedaante hunner lichchaamen uit: Dus hebben zy hunnen menschen-aart verlooren, om dat zy kwaad geworden zyn. Gemerkt nu de deugd alleen den mensch boven de menschlykheid verheffen kan, zo moet ook de ondeugd, die den mensch zynen menschen-aart ontroofd, hem verre beneden de waarde der menschen nederstooten. Zo kund gy dan iemand, door zonden vervormd, geen mensch meer noemen. Blaakt een geweldenaar, die andere lieden goederen roofd, in geldgierigheid? Die is eenen wolf gelyk. Is iemand stout, en onrustig, om zyne tong tot geschillen te misbruiken? Die heeft eenen honden aart. Die zich vermaakt, als hy door listige laagen eenen anderen het zynen ontvreemd, is gelyk de looze vossen. Woed iemand van verbolgen toorn? Denk, hy heeft een leeuwenhert. Vreesd hy angstig, en vlucht hy, daar niets te vreezen is? Acht hem een bloode hinde. Is hy traag en dom? Noem hem eenen ezel. Veranderd hy licht, en wispeltuurig, zyn voorneemen? Hy verschild niets van eenen vogel. Legt hy verzoopen in vuile, en onreine wellusten? Hy vermaakt zich als een zogge in verfoeilykheden. Zo verlieft hy, die de deugd verlieft, zyne menschelykheid, en tot den Godlyken staat niet konnende overgaan, werd hy veranderd in een wild dier.

'T DERDE RYM.

Een ſtorm-wind, in Ulyſſes zeil geſlaagen,
Joeg het vermeeſterd ſchip
Door bank, en blinde klip,
Tot dat het aan een eiland wierd gedraagen;
Daar de afgeſloofde kiel
In Circes haven viel.

Die ſnoô Godin, in zwarte konſt bedreeven,
Vermengd haar tover-drank,
En wyd door tover-zangk
Den ſchrik-kelk, dien zy wil haar gaſten geeven,
Vol zwym-nat, dat geſmaakt,
De menſchen beeſten maakt.

Die drank vervormd Ulyſſes reis-genooten.
Deez' werd een borſt'lig zwyn,
Die krygd een leeuwen-ſchyn,
En dreigd met muil, en ſcherp-geklaauwde pooten:
Een ander werd een beer,
En gromd, maar ſpreekt niet meer.

Een ander krygd zyn huid vol tyger-vlekken,
Al bleef hy mak, en tam.
Maar God Merkuur die nam
Meêdoogend voor den Leidsman t' leed te ontrekken.
Hy maakt, door wyzen raad,
Hem vry van 't dreigend kwaad.

Al 't boots-volk, dat zich dwaaſlyk liet bekooren,
Met zo gevaarlyk nat,

Als

Als zwynen ekels at.
Gedaante, en ſtem was niet zo haaſt verlooren,
Of all' hun menſchlykheid
Scheen daar meê afgeleid.

De ziel alleen behield haar reêdlyk wezen,
En zuchte in beeſten-leên.
O dwaaze liſtigheên!
O iedle kracht, die 't lichchaam maar doed vreezen!
De menſchlykheid beſtaat
In ziel, niet in gelaat.

De menſchen-kracht gehuiſveſt is van binnen,
En ſpot met tover-vocht.
De zonde baard gedrogt.
De zonde roofd den menſch zyn ziel, en zinnen.
De zonde dood het hert,
Schoon 't lichchaam lyd geen ſmert.

'T VIERDE ONRYM.

Ik beken 't, zeide ik daar op, en zie, dat men niet zonder reden de booſwichten wilde dieren noemd, ten opzigte van hun gemoed, ſchoon zy de uiterlyke menſchen-gedaante behouden. Maar dat hunne wreede, en zondige ziel tot verderf der vroomen woede, wenſchte ik wel dat hen ongeoorlofd, ware. 'T is hen ongeoorlofd, ſprak zy, en zal ter gelegener plaatſe beweezen werden. Maar zo men dat geen hen benam, dat men gelooft hen geoorlofd te zyn, men zoude der God-

loozen ſtraf grootelyks verlichten. Want de booze menſchen ('t geen wel licht iemand ongelooflyk zal ſcheinen) zyn noodzaakelyk veel ongelukkiger, als zy hunne begeerte volbrengen, dan als zy die niet konnen voldoen. Want, *is 't ellendig kwaad te willen, 't is noch ellendiger kwaad te konnen doen*: omdat zonder die magt de ellendige wil vergeefs zoude zyn.

Overmits dan ieder der Godloozen zyne byzondere ellendigheid onderhevig is, moeten zy noodwendig driederhanden ongeluk uitſtaan, die het kwaad willen, en konnen doen. Ik ben 't met u eens, zeide ik, maar wenſchte van herten, dat zy de magt om kwaad de doen, mogten derven, opdat zy haaſt dat ongeluk zouden konnen ontgaan. Zy zullen het eerder ontgaan, ſprak zy, als gy wel licht zult willen, of zy zelfs denken: Want, *in dit kort leevens-perk is 'er niets zo langduurig, dat* voornaamelyk *de onſterflyke ziel zoude lang vallen, om af te wachten.* Ook breekt dikwyls een ſchielyk, en onverwacht einde alle die groote verwachting, en verhevene toebereidinge der ſchend daaden af: 't geen der Godloozen ellende bepaald. Want zo de Godloosheid ellendig maakt, is hy zekerlyk ellendiger, die langer Godloos is: dien ik ook allerellendigſt zoud' oordeelen, zo niet ten minſten de dood zyne Godloosheid eindigde.

Im-

Immers, zo wy omtrent het ongeluk van 't kwaad de waarheid hebben gezegd; blykt de ellendigheid eindeloos te zyn, die eeuwig blykt te zyn. Dit is, zeide ik, wel een wonderlyk gevolg, en dat men bezwaarlyk kan toestemmen; maar ik moet bekennen, dat het zeer wel uit het reeds-vastgestelde vloeid. Dat is wel begreepen, sprak zy, maar die iets ongerymds in de slot-reden meind te vinden, moet eerst toonen, dat het voorstel valsch zy, of dat het slot niet krachtig, en noodzaaklyk volge uit de 't zaam-gevoegde voorstellingen: Want zo men anders het voorgaande toestaat, kan men onmooglyk het besluit wraaken.

'T geen ik hier by wil voegen, is niet minder verwonderings-waardig, maar volgd even noodwendig uit het toegestemde. Wat? zeide ik. Dat booswichten, sprak zy, gelukkiger zyn, als zy straffe lyden, dan als hen geen recht-straf beteugeld. Ik wil hier niet ophaalen, 't geen ieder te binnen schiet, dat booze zeden door wreekende gerechtigheid verbeterd werden: dat men door schrik voor straffen iemand tot zynen plicht brengd: en dat het anderen tot een voorbeeld strekt, om te schuuwen, 't geen misprysl yk is: Maar ik meine uit anderen hoofde, dat booswichten ongelukkiger zyn, als zy ongestraft zyn; schoon het niet ware ten

opzigte van verbeteringe, niet om een voorbeeld te geeven. Welke reden, zeide ik, kan 'er dan zyn, behalven deezen? Waar op zy: Hebben wy niet toegeſtaan, dat vroomen gelukkig, Godloozen ongelukkig zyn? Zo is 't, zeide ik.

Zo dan eenen ongelukkigen iets goeds wierd toegevoegd, ſprak zy, zoud' hy niet gelukkiger zyn, dan iemand, die geheel, en al, zonder vermenginge van het minſte goed, ongelukkig is? Dat ſchynd zo, zeide ik. Zo men dien ongelukkigen, die het minſte goed niet geniet, boven het kwaad, dat hem ongelukkig maakt, noch een ander kwaad oplegd, zal hy dan niet veel ongelukkiger geoordeeld werden, dan hy, wiens ongeluk door genot van het toegevoegd goed verlicht werd? Waarom niet? Zeide ik. Zo bebben dan booſwichten, als zy geſtraft werden, eenig bygevoegd goed, te weeten de ſtraffe zelfs, die ten opzigte der gerechtigheid goed is: en als zy ſtrafloos zyn, hebben zy noch een meerder kwaad, de ſtrafloosheid zelfs, die gy voorheen met reden bekende, een kwaad der Godloosheid te wezen. Ik ontken het niet, zeide ik. Dies zyn booſwichten veel ongelukkiger, als hen een onrechtvaardige vergiffenis verleend werd, dan als zy rechtvaardiglyk geſtraft zyn.

Dat nu booſwichten geſtraft werden, is

rechtvaardig, dat zy vrygaan, onbillyk. Wie kan dit lochenen? Zeide ik. Dit, zeide zy, kan ook niemand lochenen, dat alles, wat rechtvaardig is, goed zy; en alles, wat onrechtvaardig is, kwaad. Waar op ik haar toeſchoot: Dat alles volgd uit het eerſt-toegeſtemde.

Maar ik bid u, ſteld gy geen ſtraffen voor de ziel, na de dood van het lichchaam? Ja, wel zwaare, zeide zy: en meine, dat zommige in duldelooze ſtrengheid, andere in barmhertiger * pynigingen beſtaan. Maar hier van nu te ſpreecken is buiten onz beſtek.

Dus verre hebben wy betoond, dat het vermogen der Godloozen, 't welk u zo onredelyk ſcheen, gantſch magteloos zy: dat zy nooit van ſtraffen hunner Godloosheid bevryd zyn, gelyk gy klaagde: dat hunne magt, om kwaad te doen, die gy wenſchte haaſt te mogen eindigen, niet langduurig zy: dat die ongelukkiger zy, als zy langduuriger is, en allerongelukkigſt zoude wezen, zo die eeuwig ware. Daarna hebben wy bewezen, dat booſwichten ellendiger zyn, als hun een onrechtvaardige vergiffenis verleend werd, dan als zy rechtvaardiglyk geſtraft zyn. Waar

* Boetius ſprekt hier met Plato van een Zuiveringe, die na eenige duizenden van Jaaren door het vuur van Flegeton, en andere middelen, gehouden wierd te geſchieden.

uit volgd, dat zy dan met de hardſte plaagen geprangd werden, als zy ſchynen ſtrafloos te zyn.

Als ik uwe redenen overwikke, zeide ik, dunkt my niets zo zeker. Maar als ik het oordeel der menſchen my te binnen breng, wie is 'er, die zulks niet alleen niet aanneemens-, maar zelfs niet hoorens-waardig zal achten? 'T is zo, ſprak zy. Ook konnen zy de oogen, die aan duiſterniſſen gewend zyn, niet opheffen, om het helder licht der waarheid te zien; en gelyken de vogelen, die van den nacht verlicht, van den dag verblind werden. Want als zy niet de ſchikkinge der natuur, maar hunne eigene begeerlykheden aanſchouwen, meinen zy, dat ongebondenheid, ofte ſtraffelooſheid, iemand gelukkig maake.

Maar ziet wat de eeuwige wet voorſchryfd. *Die zyne ziel ſchikt tot de deugd, heeft geen richter van nooden, om hem loon toe te wyzen*: Want dan hebt gy zelfs 't allerwenſchlykſte. Maar *hebt gy u tot zonde begeeven, zo behoefd gy geen beul te zoeken buiten u zelven:* want gy hebt u zelven in het allerellendigſte nedergeſtort. Gelyk, wanneer gy dan eens de vuile aarde, dan eens den hemel, by beurten, aanziet, zonder op iets anders te letten, op ieder oog-zwenk zoud' denken, dan in het ſlyk, dan onder de ſterren te zyn. Maar het

ge-

gemeen volk ſlaat hier geen acht op. Wat dan? Zullen wy hen toevallen, die wy betoond hebben wilde dieren te zyn.

Maar of iemand het gezigt verlooren had, en hem ontgaan ware, dat hy ooit hadde gezien; en echter waande, dat hem tot de menſchlyke volmaaktheid niets ontbraake, zouden wy daarom de zienden blind oordeelen? Want dit zullen zy ook niet toeſtemmen, 't geen nochtans op even zo vaſte gronden ſteund: dat zy ongelukkiger zyn, die ongelyk doen, als die 't lyden. Die redenen wenſch ik wel te hooren, zeide ik. Ontkend gy, ſprak zy, dat ieder booſwicht ſtraf-waardig zy? Geenſins, zeide ik. Maar dat booſwichten ongelukkig zyn is overvloedig gebleeken. Dat is zo, zeide ik. Gy twyffeld dan niet, of ſtrafwaardigen zyn ongelukkig? Wy zyn dat eens, zeide ik. Zo gy dan als richter zat, ſprak zy, wien zoud' gy ſtraffe opleggen, die ongelyk gedaan, of geleeden heeft? Ongetwyffeld zoud' ik den lyder vergenoegen, zeide ik, met den daader te doen lyden. Zo oordeeld gy dan den daader ongelukkiger, als den lyder? Dat volgd, zeide ik. Om deeze, en andere redenen meer, die op den zelven grond ſteunen, *dat zonde van haar zelve ongelukkig maakt*, is hand-taſtelyk, dat het ontfangen ongelyk, niet die het ontfangd, maar die het aandoed ongelukkig maakt.

Maar de Pleit-bedingers handelen nu geheel anders : want zy poogen de Richters tot mededogenheid te beweegen, omtrent hen, die eenig zwaar, en bitter leed is aangedaan, daar in tegendeel zy, die het aandoen, erbarmens-waardiger zyn, die niet van verstoorde, maar veel eer goedgunstige, en barmhertige beschuldigers tot de Richters moesten gebragt werden, gelyk kranken tot Genees-meesters, om de ziekte der misdaad door straffe te verdryven. Waar door de dienst der Voorspraaken zoude t' onbruik werden, of, indien zy der menschen nut zochten, in beschuldiginge veranderen moest. De booswichten zelfs, indien zy de verlaatene deugd maar door een spleetken mogten zien, en bevroeden, dat zy de smetten der zonde door pyniginge der straffen afleggen, en tot vergeldinge de deugd wederkrygen konnen, zouden die straffen geen pyniging achten, den dienst der voorspraaken weigeren, en zich gewillig overgeeven in handen van beschuldigers, en Rechters. Weshalven ook *de Wyzen nooit eenigen haat draagen.* Want wie kan vroomen haaten, of hy moest gantsch dwaas zyn? Maar misdaadigen te haaten stryd tegen de reden.

Want gelyk de kwyning een ziekte des lichchaams is, zo is de zondelykheid als een krankheid der zielen. Daar wy dan de lichchaamelyke krankheid niet met haat, maar meê-

neêdogenheid aanschouwen, hoe veel te meer behoord men niet met haat, maar meledogenheid aangedaan te zyn omtrent zulken, welker ziel door zonden, slimmer dan alle verkwyninge, werd aangetast,?

'T VIERDE RYM.

Waar toe zyn geest geslaagd, en zich tot haat begeeven?
Waar toe zich onderling een dolk int' hert gedreeven?
Wenscht iemand na de dood? Die naderd zeer gezwind:
En yld veel snelder dan de paarden.
Slang, leeuw, beer, tyger, zwyn de menschen wreed verslind,
En woed men tegen een met zwaarden?

Bestryd men volkeren om 't onderscheid van zeden?
Of kan men onbesuisd in dollen oorlog treden,
Om door malkanders hand, en wapens te vergaan?
Waar toe de deugens uitgetoogen?
Die loonen wel elks werk, neemt vroomen minlyk aan,
En hebb' met kwaaden mededogen.

'T VYFDE ONRYM.

Ik zie hier, zeide ik, welke de gelukzaligheid, en ellendigheid zy, bestaande in der Vroomen, en Godloozen verdiensten zelfs. Doch in die algemeene gevallen vind ik noch iets goeds, en kwaads. Want geen wys man zal liever balling, behoeftig, veracht, dan wel gegoed, hooggeëerd, groot van magt

magt, en bloeijend in zyn Vaderland wezen. Immers werd hier door de wysheid voordeeliger, en roemruchtiger bediend, als der bewindhebberen geluk zich eeniger maate tot de buurvolkeren uitstrekt; daar kerker, wet, en andere recht-straffen veel eer den schadelyken borgeren, vóor welken zy ook ingevoerd zyn, moesten te wachten staan. Dies ben ik ten hoogsten verwonderd, dat het geheel anders toega: dat straffen van schelmstukken den goeden werden opgelegd, en dat boeven de belooninge der deugden wegsleepen. Wat de reden deezer onrechtvardige verwarringe zy, verlang ik uit u te hooren. Want het my zo vreemd niet zoude geeven, dat alles door 't geval, weêr tot een bayerd, en onder een vermengd wierde.

Dit vermeerderd noch meer myne verwondering, dat God, die 't alles bestierd, den vroomen dikwyls vreugden, den Goloozen droefheid toezend, en in tegendeel den vroomen getreur, den Godloozen gejuich verschaft: Want waar in schynd dit van het hachlyk geval te verschillen, 't en zy daar van de oorzaak blyke? Dat men iets toevallig, en verwerd vind, is niet te verwonderen, sprak zy, wanneer de reden der onderschikking onbekend is. Maar schoon gy de oorzaak van zo groote gesteltenisse niet beseft, moogd gy echter niet twyffelen, of alles

les geschied rechtmaatig, nademaal een goede bestierder 't Heel-al beheerscht.

'T VYFDE RYM.

Is iemand onbewust,
Hoe zich de groote Beer om 't Noorder As-punt draaid,
En 's hemels wagenaar zo langzaam, en gerust,
Zyn sterren-wagen zwaaid,
En laatst in zee mag zinken,
En 's avonds schielyk blinken.

Die zal verwonderd staan
Om 's hemels wonder-loop, en onbekende wet.
En ziet hy taanen de eerst zo-vol-verlichte maan,
Zal hy zyn gantsch verzet:
Als 't volk, dat klept vol schroomen,
Om haar te hulp te komen.

Maar als de bulder wind
De hoog-gezwolle zee doed dreigen locht, en strand;
Of als de Zonne-gloed de koude sneeuw verslind,
En Ys tot water brand:
Zal 't niemand wonder achten,
Omdat elk kend die krachten.

Doch ster-loop, zwymel maan,
En al wat zeldzaam is, dunkt 't volk verwond'renswaard.
De menschen vinden vreemdst, het geen zy minst verstaan.
De onkunde 't hert vervaard.
Was de onkunde eens verdreeven,
Niets zoude ons wonder geeven.

'T ZES-

'T ZESDE ONRYM.

Het is, zeide ik, zo. Maar nadien het uwe plicht is de oorzaaken der natuur-geheimen te ontzwachtelen, en de redenen, die met duisternisse bedekt zyn, open te leggen; zo, bidde ik u, helder myne verwondering op, en help my daar uit, nadien ik over dit wonder-beleid meest bekommerd ben. Waar op zy grimlachchende zeide: Gy vergd my een zaak, die zeer bezwaarlyk is t' ontwinden, en daar naauwlyks iets eindigs bekwaam toe is: Want die stoffe is van zulk een aart, dat uit een weggenomene vertwyffeling ontallyke andere spruiten, als zo veel hoofden van 't schrik-dier Hydra. En daar kan geen eind aan wezen, 't en zy men die met de blaakenste ziele-kracht bedwinge. Want hier in plagt men te zin-twisten; over de eenvoudigheid der Godlyke voorzienigheid, over de noodschiklykheid, over de schielyke gevallen, over de kennisse, en besluiten Gods, en over den vryen wil. Hoe zwaarwigtig dit alles zy, kund gy licht afneemen.

Maar doordien de kennisse deezer dingen een gedeelte uwer geneesmiddelen uitmaakt, zal ik daar van iets poogen te zeggen, schoon onze tyd eng bepaald is. En zo u de

zoet-

zoetheid der Dicht-konſt vermaakt, zult gy u daar van een wyl moeten ſpaanen, terwyl ik de 't zamen-geſchaakelde redenen by een voege. Zo als het u believd, zeide ik. Waar op zy, als uit een ander beginſel willende redenkavelen, aldus begon:

De oorſprong van alles, en de voortgang der veranderlyke dingen, als ook al, wat eeniger wyze bewoogen werd, ontleend zyn oorzaak, ſchikking, en gedaante van Gods beſtendig voorneemen. En dit eens in zyne onnaſpeurlyke eenvoudigheid beſlooten, heeft al het gebeurlyke niet op eene, maar op verſcheidene wyzen bepaald. Welke wyzen in de zuiverheid zelfs van Gods alweetenheid begreepen, *Voorzienigheid* genaamd werden; Maar aangemerkt ten opzichte der beweeginge, en ſchikkinge, by de Ouden *Noodlot* geheeten zyn. Dat dit onderſcheiden is, blykt, zo men zyne gedachten laat gaan op beider kracht. Want de *Voorzienigheid* is de Godlyke Wyſheid zelfs, in het Opperwezen beſtaande, en alles ſchikkende. Het *Noodlot* is de geſteldheid der beweegbaare dingen, waar door de *Voorzienigheid* alles ordentlyk aan een ſchaakeld. De *Voorzienigheid* behelſd alles te gelyk, zelfs de tegenſtrydige, ja oneindige dingen. Het noodlot brengd alle byzondere ſchepſelen tot beweeginge, hen plaats, gedaante, en tyden me ledeelende. Zo dat de ſchikkinge

ge in den tyd ontvouwd en in Gods voorneemen als vereenigd de *Voorzienigheid* is: Maar die vereeniging, als onderdeeld, en in den tyd uitgewrogt maakt het *Noodlot.*

Doch hoe men dit ook onderscheiden mag, hangd evenwel het eene van het andere af. Want de nood-schiklykheid is oorspronklyk van de eenvoudige voorzienigheid. En gelyk een konstenaar in zyne gedachten de gedaante van iets verbeeld, en namaals uitwerkt, en 't geen hy eenvoudig by zich zelven had ontworpen, door tydlyke schikkingen te voorschyn brengd: zo neemd ook God door zyne voorzienigheid zonderling, en vastlyk voor, het geen hy wil uitwerken; maar door de noodschiklykheid volvoerd hy veelvuldig, en tydlyk, 't geen hy voorgenoomen had. 'T zy dan, dat het *Noodlot* door eenige dienstbooden der *Voorzienigheid*, of door 's menschen wil, of door de gantsche medewerkende natuur, of door hemelschen ster-loop, of door Engel-krachten, of door vol-listige geesten, of door iets van dit alles, of door dit alles te gelyk bestierd werde; dit immers is zeker, dat de *Voorzienigheid* een onveranderlyke, en eenvoudige gedaante zy van al wat gebeuren zal; en 't *Noodlot* een veranderlyke t' zamenschaakeling, en tydlyke schikkinge dier dingen, die God vast gesteld heeft uit te voeren. Waar uit volgd, dat alles wat het

Nood-

Noodlot onderhevig is, ook de Voorzienigheid moet onderworpen zyn ; waar van het Noodlot zelfs afhangd: en dat zommige dingen die van de Voorzienigheid herkomen, buiten 't bereik van 't Noodlot zyn.

En dat zyn die dingen, die allernaast by de Godheid gegrond, en niet binnen den omtrek der noodschiklyke beweeginge staan. Want gelyk alles wat naast is aan het middelpunt dier locht-kringen, die om den zelven hemel-as draaijen, ook naast is aan d'onbeweeglykheid van het middel-punt zelfs, en byna tot een As strekt voor het geen verre afgeschooven is: Doch het alleruiterste, dat grooter omloop doed, dies te uitgestrekter ruimte vereischt, als het verder van 't midden afwykt ; en 't geen zich daar by voegd, en houd, den aard des as-punts deelachtig werd, en verspreid, noch voortvloeid ; Zo werd ook al wat zich verst van de hoogste wysheid afscheid, in den sterksten drang des Nood-lots ingewikkeld: en zo veel verder is men buiten des zelfs draay-kring, als men nader by dit middel-punt van alles is. Wie aan dat onveranderlyk Opperwezen vast gehecht blyfd, die is boven alle noodschiklykheid.

Gelyk zich de reden dan heeft tot het vernuft ; 't geen voortgeteeld werd, tot het geen in wezen is ; de tyd tot de eeuwigheid ;

en d'omtrek tot het middel-punt ; zo heeft zich ook de veranderlyke ſchikkinge des nood-lots tot de beſtendige eenvoudigheid des voorzienigheids.

De ſchikkinge beweegd hemel, en ſterren, maatigd de ſtrydige hooft-ſtoffen, en vervormd die door de onderlinge wiſſel-beurten. Die ſchikkinge verwekt al wat groeid, en verſterfd door geduurige voortteelinge van vruchten, en zaaden. Die ſchikkinge beheerſcht de menſchlyke daaden, en gevallen door een onverbreeklyke t' zamenknoopinge van oorzaaken, die van de onveranderlyke voorzienigheid voortvloeijende, noodwendig ook onveranderlyk zyn. Want alles kan niet volmaakter beſtierd werden, dan als het Godlyk wezen de eenvoudigheid behoud, en eene onvermydelyke ordening van zaaken voortbrengd: en als die ordening door haare eigene onveranderlykheid, de dingen, die veranderlyk, en buiten dat verwerd, en ongeregeld zouden zyn, van alle wanſchiklykheid bevryd.

Waar van daan ook komd, dat, ſchoon gy-lieden, die deeze ordening niet kund bemerken, alles verwerd, en ontſteld oordeeld, zy nochtans alles een bepaalde wyze voorſchryfd, en ten beſten ſtierd: Want *niets geſchied'er uit liefde tot het kwaad, zelfs niet by den Godloozen:* die het goede zoekende, gelyk

lyk overvloedig beweezen is, door eene snoode dwalinge daar van afgetrokken werden: Ik laat staan, dat de Ordening, die van 't hoogste goed herkomd, iemand van zyn oorspronk zoud' afleiden. Maar kan 'er, zult gy zeggen, waarschynlyker verwerringe wezen, als dat nu eens voor-, dan eens tegen-spoed den vroomen wedervaard: en dat Godloozen dan eens gewenschte, dan eens droeve dingen overkomen?

Zyn de menschen dan met zulk een onfeilbaar oordeel begaafd, dat, al wien zy vroom, of Godloos achten, daarom vroom, of Godloos moet zyn? Immers verschillen hier in de oordeelen der menschen, en dien zommige belooninge waardig rekenen, zullen andere strafbaar houden. Maar onderstel eens, dat men vroomen, en Godloozen weete t' onderscheiden, zal men daarom de innigste ziel-gesteldheid, gelyk men van lichchaamen zegd, konnen ontdekken? 'T geefd den onkundigen even groot wonder, waarom gezonde menschen, zommige zoetigheid, andere bittere dingen zoeken, en waarom zieken, de eene met zachte, de andere met scherpe hulp-middelen geneezen werden. Maar een Arts, die gezondheid, en ziekte, en der zelver gesteldheid, en gemaatigdheid kend, verwonderd zich daar over gantsch niet. En *wat is de gezondheid der zielen an-*

 ders,

ders, als de deugd? Wat haare ziekte, als de zonde?

Maar wie is ook de behouder des vroomen, en wreeker des Godloozen anders, dan God, de beſtierder, en genees-meeſter der zielen? Die, als hy uit de hoogte het oog zyner voorzienigheid neder ſlaad, klaar ziet, wat elk van nooden heeft, en, 't geen elk van nooden heeft, toevoegd. Dit is de bron-ader van dat groot wonder der noodſchiklyke ordeninge, dat de alweetende God beſtierd, en de onkundige menſch vreemd vind. Want om een weinig, zo veel 't menſchlyk verſtand bereikt, van de Godlyke onnaſpeurlykheid te zeggen, zo ſtel dit vaſt, dat zulk een, dien gy den allerrechtvaardigſten, en deugdlievendſten meind te wezen, voor een gantſch anderen by de aldoordringende voorzienigheid bekend ſtaat. Dit heeft de Dichter Lukanus betuigd, als hy zegd:

Des overwinnaars recht kon al de Goôn bekooren,
Maar Kato hield de zyd' van die den ſtryd verlooren.

Al wat gy dan buiten uwe verwachtinge ziet geſchieden, daar in is de rechte ordening, en de verwerring in uwe verkeerde inbeelding. Maar laat iemand zo volmaakte zeden bezitten, dat het oordeel van God, en menſchen daar over niet verſchillen: maar hy zal wel licht

licht zo klein-hertig wezen, dat, als hem iets tegenſpoedigs overkomd, hy de oprechtigheid verwerpen zal, die hem zyn voorſpoed niet heeft konnen doen behouden. Zo ſpaard dierhalven d'alwyze beſtiering dien geen, dien tegenſpoed zoude ſlimmer maaken, op dat hy niet lyde, dien geen lyden kan nut doen. Laat een ander volkomen deugdzaam, heilig, en Gode allernaaſt zyn: dien zal de voorzienigheid geen ongeval altoos laaten wedervaaren, ja zelfs alle lichchaams-ziekten van hem afweeren. Want gelyk iemand, die my zelfs overtreft, zeer wel zegd: *De deugd beſchut het lichchaam van ieder Godvruchtige.*

'T gebeurd zomwylen, dat Opperbewind den vroomen werd toevertrouwd, op dat de overſtroomende Godloosheid geſtuit werde. Zommige krygen een vermenging van geluk, en ongeluk, na hunnen zielen-ſtaat. Eenigen bedremd zy, om door langduurigen voorſpoed niet te verwilderen. Anderen laat zy met rampen worſtelen, om de deugden des gemoeds door oeffening, en gebruik van geduld te verſterken. Deeze zyn boven maate beducht voor 't geen zy verdraagen konnen. Die verachten onbeſuifd, 't geen zy niet verdraagen konnen. Zommige werden door treur-gevallen tot kenniſſe van zich zelven opgeleid. Eenige hebben een roemruchtigen waereld-naam voor den prys van een heldhaftige dood gekogt.

Andere hebben zich onverwinlyk in pynigingen getoond, en overigen een voorbeeld gegeeven, dat geen deugd door lyden kan overheerſcht werden. Al het welke buiten twyffel zeer behoorlyk, en wel-ſchiklyk geſchied, en tot voordeel van hen, dien het geſchied.

Zelfs dat, dat Godloozen eens gewenſchte, dan eens droeve dingen overkomen, volgd uit de zelve oorzaaken. Dat hen iets droevigs wedervaare, vind niemand vreemd, omdat ieder meind, dat zy 't verdienen. Ook konnen hunne ſtraffen anderen van 't kwaad afſchrikken, en die ze lyden, verbeteren. Maar hun voorſpoed toond den vroomen baarblykelyk, wat zy van die gelukzaligheid moeten oordeelen, die booſwichten genieten. Waar in ik ook meine dus huis gehouden te werden, om dat zommige zo doldriftig, en onverduldig van aart zyn, dat zy door huis gebrek lichtelyk tot euvel-daaden zouden uitſpatten. Deezer krankheid komd de Voorzienigheid te hulpe door artſenye van overvloed. Een ander vindende zyn geweeten met ſchelmſtukken bezoedeld, en zich zelven tegen zyn geluk in een waagſchaale leggende, zal mooglyk ſchroomen, dat hy met droefheid verlieze, 't geen hy met vreugde genooten heeft. Deeze zal van zeden veranderen, en terwyl hy zyn welvaaren vreeſt te

miſſen,

missen, zal hy zyne Godloosheid afleggen. Andere zyn, door onrechtvaardig-verkreegene mogendheid, in een rechtvaardig verderf nedergestort. Eenigen is de magt vergund om anderen te straffen, om goeden te oeffenen, en kwaaden te plaagen. Want gelyk vroomen, en Godloozen geen bond-genooten konnen zyn, zo konnen ook de Godloozen zelfs niet onder malkanderen eens wezen.

En waarom? Om dat zy door verschillende Godloosheden, die hun gewisse knaagen, onderling verschillen, en dikwyls doen, 't geen zy na de daad zelfs oordeelen, niet te hebben moeten doen. Waar uyt de alwyze voorzienigheid meermaals dit groot wonderwerk heeft voortgebragt, *dat booswichten andere booswichten deugdzaam maaken.* Want als hen door schrik-dieren veel leeds werd aangedaan, wenden zy, uit afkeer der zelver, zich tot de deugd, en ieveren, om dien geenen niet gelyk te zyn, dien zy haaten. Ook is 't de Godlyke kracht alleen, die kwaad goed maakt, als zy dat na eisch gebruikende, eenige deugd doed voortbrengen. Want een zekere ordening bevat alles, zo dat het geen, dat zyn orde-paalen te buiten springd, weder in een ordening, schoon in eene andere, vallen moet, op dat in 't gebied der voorzienigheid niets lichtvaardiglyk geschiede.

Maar ik ben niet bekwaam te doen èen naakt verslag,
Hoe God dit wyslyk schikt, en alles schikken mag.

Ook is 't den mensch niet gegeeven, om met zyn verstand alle de werktuigen van Gods konst-stuk te begrypen, of met woorden uit te drukken? 'T zy genoeg, dat men besesse, dat God, die aller dingen aart geschaapen heeft, de zelve ook alle bestierd, en ten besten schikt: en dewyl hy 't schepsel na zyne gelykenisse wil onderhouden, ook door een noodschikkelyke ordening al het kwaad van de grens-paalen zyns gebieds verbannen moet. Waar uit vloeid, dat het kwaad, 't geen men waand de aarde te overstroomen, zo men op de albestierende voorzienigheid let, nergens zal gevonden werden.

Maar ik bespeur, dat gy, door zo zwaarwigtige geschillen overlaaden, en door zo langduurige redenen afgesloofd, eenige dichtkonstige zoetigheid verwacht. Zie daar dan een dronk, die u verkwikken, en met nieuwe krachten verder zal doen gaan.

'T ZES-

'T ZESDE RYM.

Wie met een zuiver ziel-gepoog
Wil zien Gods onverbreekb're wet,
Die hy zyn schepsels wyslyk zet,
Verheff' na boven hert, en oog,
Daar 't schoon gesternte ordentlyk brand,
En blyfd door eendragt in verband.

De Zon bestierd zyn schitter-koets,
En schuuwd' zyn zusters koude pad:
De beer volgd traag het wagen-rad:
Schoon 's hemels lampen, zo vol gloeds,
Zyn schigtig in de zee gedoofd,
De Noord-ster blinkt ons boven 't hoofd.

Des avonds neemd de nacht-bodin
Haar eens gezetten tyd in acht,
En trekt nooit 's morgens van haar wacht,
Of spand de zonne-paarden in,
En wekt den blyden dageraad.
De eendragt houd 't heel-al in staat.

Deeze eendragt smoord der sterren stryd,
Maakt dat geen hoofd-stof wreev'lig woed,
Paard nat, en droog; en koude, en gloed,
En steld het alles maat, en tyd.
'T vuur zoekt zyn oorspronk opwaarts weêr,
En de aarde zinkt door zwaarte neêr.

Deeze eendragt gund dat ons de Lent'
Door bloemen-geur, en -kleur bekoord;
De Zomer-zon kweekt vruchten voort;

De Herfst vol-rype druiven zend;
De Winter-plas doortrekt deeze aard',
Die 't eerst-verstorven weêr herbaard.

Zo voed deeze eendragt al wat leefd,
En roofd ook alles 't leeven weêr:
'T bereikt zyn eind, door wonder-keer,
Wat hier beneden is, en zweefd.
Maar de onveranderlyke God
Zit boven sterf-, en wissel-lot.

God, als een zegsheer wetten steld;
Als aller bron het alles stierd;
Als Opperwys geen teugel vierd,
Maar toomd des nood-lots streng geweld;
Beweegd, en sluit, en houd in dwang
Der Dingen op-, en onder-gang.

Trok hy daar af zyn sterke hand,
'T Heel-al zoud' spatten straks van een:
'T geen nu bestaad zo wel te vreên,
Zoud' wezen derven, en verband.
'T hangd alles af van Godes kracht,
Die 't al uit niet heeft voortgebragt.

Elk zoekt den spring-aâr van het goed;
'T gantsch schepsel na zyn Schepper haakt;
Al wat niet in de liefde blaakt,
Straks weêr in niet verand'ren moet:
Want die zich van zyn oorsprong wend,
Komd haast, en droevig tot zyn end.

'T ZE-

'T ZEVENDE ONRYM.

Ziet gy dan nu 't gevolg van het gezegde wel? Welk is dat? Zeide ik. Dat voor-, en tegen-ſpoed, ſprak zy, altyd volkomen goed is. Hoe kan, zeide ik, dat wezen?

Let maar, ſprak zy. Nadien voor-, en tegen-ſpoed tot belooninge, ofte oeffeninge der vroomen, en tot ſtraf, ofte verbetering der Godloozen ſtrekt, zo moet ook beide goed zyn; gemerkt die rechtvaardig, of nut is. Die reden, zeide ik, is doorſlaande, en dat gevoelen ſteund op onwrikbaare gronden; zo ik voorzienigheid, en nood-lot, daar gy zo even van handelde, in acht neeme. Maar laat ons dat, zo het u beliefd, onder die dingen ſtellen die gy te vooren ongelooflyk noemde. Hoe? Zeide zy. Om dat het gemeen volk, zeide ik, als in den mond beſtorven legd, dat zommigen de Fortuin tegenloopt. Wild gy dan, ſprak zy, dat wy voor een tyd de gemeene taal gebruiken; op dat wy niet ſchynen alle menſchelykheid verbannen te hebben? Zo het u geliefd, zeide ik. Oordeeld gy dan, 't geen nut is, niet goed te wezen? Ja, zeide ik. Maar al wat iemand oeffend, en verbeterd, is nut. Ik beken 't, zeide ik. Zo is het dan goed? Hoe an-

anders? zeide ik. Maar dit wedervaard zulken, die deugdzaam, en door rampen besprongen zyn, of de zonden af-, en de deugd toe-vallen. Ik kan het niet lochenen, zeide ik. Maar wat dunkt den gemeenen man doch van voorspoed, die vroomen tot belooninge strekt, acht hy dien kwaad? Gantsch niet, zeide ik, maar gelyk die ook in der daad is, zeer goed. Werd dan tegenspoed, die hard, en door rechtvaardige straffen den Godloozen tot een beteugeling is, goed gekeurd? Neen, zeide ik, maar 't ellendigste, dat men zich verbeelden kan. Ziet dan wel toe, dat wy den gemeenen waan volgende, niets ongelooflyks besluiten. Wat? zeide ik. Uit het toegestemde volgd, zeide zy, dat alle Fortuin der geener, die het vol-bezit des deugds genieten, of daar in toeneemen, of haar poogen te verkrygen, goed zy: Maar die in zonden blyven, gantsch jammerlyk moet zyn. Dat is waar, zeide ik, schoon het niemand zoud' willen bekennen.

Een wys man moet het dan niet euvel opneemen, zo dikwyls als hy met de Fortuine worstelen moet: al zo weinig, als een moedig krygsheld kwaalyk neemd, dat'er een wapenkreet opga. Want beide krygen hier door stoffe; de laatste om zyne dapperheid roemruchtig te maaken, de eerste, om zyne wysheid te bevestigen. Hierom is ook *deugd* genaamd,

naamd, *'t geen op eigene krachten steund, en door geen tegenwaardigheden overwonnen werd.* Want gy lieden, die in deugden toeneemd, moogd niet in wellusten smooren, of door wulpsheden verslensen, maar zyt verplicht een harden stryd tegen allerhande lot-gevallen te ondergaan. Slaat dan, op dat geen ongeluk u verbaaze, geen geluk ontzenuwe, den middel-weg in: Want al wie ter slinker, of rechter zyde afdwaald, heeft versmaadheid van zyn waan-geluk, en geen loon van zyn arbeid te verwachten. Uwe Fortuin hebt gy in uwe handen, en kund die, na uwe eigene zinne-keuren, goed, of kwaad maaken. Want die kwaad schynd, strekt tot oeffening, of verbetering, of straf.

'T ZEVENDE RYM.

Toen Atréus zoon, tot wraak van Paris gloed,
Hield Trooijen tien jaar lang met Argos heir omzet,
Heeft Priaams oude stad den vrouwe roof geboet,
En de Echt-breuk van Vorst Menelaus bed:
Maar eer hy koos de zee met zyn verzeilde vloot,
Heeft hy Diaan verzoend met 's dochters offer-dood.

Ulysses zag met schreijende oogen aan,
Hoe 't schrik-dier, Polyfeem, die in een rots-kloof zat,
Zyn dollen honger ging met menschen-vleesch verzaán,
En graatig al zyn reisgezellen at:
Maar de Itakoois getergd nam een verwoed besluit,
En stak hem 't eenig oog in 't schriklyk voorhoofd uit.

Alcides

Alcides lof is noch in ieders mond:
Hy heeft den moedwil der Centauren kloek gestuit;
Verdreef 't Harpyen-rot, dat disch-gerechten schond;
En droeg tot kleed de ontroofde leeuwen-huid:
Ontvoerde 't dierbaar ooft, dat in 't Hesperisch woud
Den altyd wakk'ren draak vergeefs was toevertrouwd.

Den hel-hond sloot hy in driedubb'len band;
'T mensch-eetend paard-gespan schaft hy huns meesters bloed;
Verschroeid het poel-gedrogt door smookerigen brand;
Deede Archelöus duiken in zyn vloed;
Hy ploft Antëus neêr, wiens kracht door 't vallen groeid;
En strafte Kakus, schoon zyn mond als Etna gloeid.

Het borst'lig zwyn 's Helds schouderen beklad,
Waar op hy draagen moest den zwaaren hemels kloot,
Dien hy op 't laatst met klem van armen heeft gevat:
Dies hy tot loon den hemel zelfs genoot.
Elk volg zyn helden-aart, door ramp, en duizend doôn.
Wie de aardsche lust verwind, krygd 's hemels rust tot loon.

VER-

VERKLAARINGE
DER PLAAT
VAN HET
VYFDE BOEK.

KLINK-DICHT.

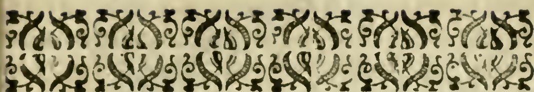
DEr menſchen Vrye-Wil werd zorgelyk beſtreeden.
De welluſt ranſd hem aan met al haar dartelheid,
Zy heeft haar zwymel-wyn, en hoer-fluit toebereid,
Haar boks-voet toond 't gevaar der opgeſmukte leden.

De deugd vermaand hem 't ſpoor der Helden te betreeden,
Terwyl hem tegen-ſpoed te rug houd, en ontzeid
De magt om voort te gaan. De hoop, die bid, en ſchreid,
Verwekt des Hemels gunſt, en mededogendheden.

Het aldoordringende oog geleid hem op het ſpoor.
Een Sphinks braaid raadſelen, en ſteld de jeugd-pligt voor,
Het al-wys Voorbeſchik ſchept de ongeſchapen dingen,

En wyſd haar tyd, en maat door voor- en tegen-ſpoed.
Gelukkig, die zyn wil weet na Gods wil te dwingen!
De grootſte Vryheid is een ſchuldeloos gemoed.

Pag 159
R. d. H.

VERTROOSTINGE DER WYSGEERTE VAN A.M.T.S. BOETHIUS.

HET VYFDE BOEK.

INHOUD.

De Wyſgeerte beſchryfd het Geval, onderzoekt, of 'er een Vrye Wil, en welke de Ordening van de Voorzienigheid, en Nood-ſchikkinge zy. Toond, dat Gods Voorweetenheid der menſchen Vryheid niet wegneemd, en beſluit het werk met krachtige vermaaningen.

'T EERSTE ONRYM.

UIt had zy, en wendde haare reden tot verhandeling, en onderzoek van andere dingen. Toen ſprak ik: Uwe vermaaning

is

billyk, en uwes hoog-gezags ten hoogsten waardig: Maar bevinde nu met der daad waarachtig, 't geen gy voorheen gezegd hebt, dat het geschil omtrent de Voorzienigheid in verscheidene andere twist-vraagen is ingewikkeld. Want ik wenschte wel te weeten, of gy meind, dat 'er een Geval zy, en wat het zy? Ik haaste my, sprak zy daar op, om myne beloften te voldoen, en u het spoor te wyzen, om weder in u Vaderland te geraaken.

Maar dit loopt wat buiten ons bestek, schoon het oorbaar is om geweeten te werden, en ik zoude vreezen, dat gy door omwegen afgesloofd, geen krachten genoeg mogt hebben om het rechte pad te voleinden. Vreest, zeide ik, daar geenzins voor; want het geen my vermaakt, kan my niet vermoeijen. En nadien uwe redenkavelingen, aan alle kanten, op onfeilbaare gronden staan, zo behoefd men aan de gevolgen niet te twyffelen. Ik zal u, zeide zy toen, gehoorzaamen, en begon aldus:

Indien iemand het *Geval* beschryven wilde te zyn *eene geschiedenisse, die uit een onbedachte beweeging, zonder t' zamenschaakelinge van oorzaaken voortkomd*, zo ontken ik, dat 'er een Geval zy, en houde voor vast, dat het maar een iedele naam is, die buiten de betekenisse van het onderwerp niets met al zegd. Want hoe kan'er iets onbedachts geschieden, daar God

alles

alles ordentlyk beſtierd? Dat'er niets uit niet voortkomd, is een waarachtig gevoelen, dat nooit iemand der ouden heeft tegen geſprooken; hoewel zy, geen werkende oorzaak, maar een ſtoflyk onderwerp, dat is, de natuur van alle gedaantens, tot grondſlag ſtelden. Maar zo iets uit geen oorzaak voortſpruit, ſchynd het uit niet voort te komen. En zo dit niet kan zyn, zo kan 'er ook zulk een geval niet zyn, als zo even beſchreeven is.

Wat dan, zeide ik, is 'er niets, dat men met recht zoude *Geval*, of *Toevallig*, mogen noemen? Of is 'er iets, waar op die naam paſt, ſchoon het gemeen volk dat niet kend?

Dat heeft onze Ariſtoteles, zeide zy, in zyne Natuur-kunde, met korte, en byna waare woorden, bepaald. Op welke wyze? zeide ik. *Zo dikwyls*, zeide zy, *als 'er iets met zeker oogmerk geſchied, en door eenige oorzaak buiten verwachting uitvald,* werd dat *Geval* genaamd: Gelyk wanneer iemand eenen akker omſpaaid, om dien te bezaaijen, en eenen begraaven hoop gouds vind. Want dit ſchynd wel toevallig te geſchieden, maar is echter geenzins uit niet. Het heeft zyne byzondere oorzaaken, welker onvewachte, en onvoorziene t' zamen-knoopinge dit geval baard. Want 't en ware de bouwman den akker omgeſpaaid, en de ſchat-ver-

berger zyn geld in die plaatſe ondergedolven hadde, het goud ware daar niet gevonden geworden.

Dit zyn dan oorzaaken deezes hachlyken gevals, 't geen uit zamen-loopende, en malkander-ontmoetende dingen, niet uit het oogmerk des uitwerkers, voort-vloeid. Want noch hy, die 't geld begroef, noch hy, die den akker bouwde, had vermoeden, dat het goud daar zoude gevonden werden: maar dit liep, als gezegd is, t' zamen, dat juiſt die zynen ſchat verbergde, daar deeze ſpaaide. Men zoude *'t Geval* dan mogen beſchryven: *Een onverwachte uitkomſt van t' zamen-vloeijende oorzaaken in iets, dat tot een ander einde geſchiede.* Maar dat alle die oorzaaken t'zamen-vloeijen, en malkander ontmoeten, hangd af van die onvermydelyke t'zaam-gevoegde ordening, die van den ſpring-ader der Voorzienigheid afgeleid, alles aan plaats, en tyd verbind.

'T EERSTE RYM.

'T Armeniſch rots-gebergt, daar Parthers, loos in't
zwichten,
Hun vyand onverhoeds doorſchieten met hun ſchichten,
Baard uit den zelven âar den Tyger, en Eufraat,
Die zich ſtraks ſcheiden, als door onderlingen haat:

En zo die weêr vereend hun ſnelle ſtroomen paaren,

Zo

Zo zeilen ſcheepen t' zaâm, die eerſt geſcheiden waren,
En hun vermengde drift ſleept onverſchillend voort,
De ſtruiken afgerukt van beider oever-boord.

Maar ſchoon hun wufte loop ſchynd toomloos neér te dringen,
Noch kan het boven-nat door laagtens dien bedwingen.
Zo is't ook met 't Geval, en wiſpeltuurig Lot,
Dat onbedwongen ſchynd, en wetten krygd van God.

'T TWEEDE ONRYM.

Ik beſpeur het, zeide ik, en ſta toe, dat het is, als gy zegd. Maar is'er in deeze t' zaâmgeſchakelde nood-ſchikkinge der dingen wel eenige Vryheid voor onze wil over; of zyn der menſchen-ziel-beweegingen ook door Nood-dwang gekluiſterd? Ja zeide zy, de Wil is Vry; en daar kan geen redelyk ſchepſel zyn, of 't moet eenen Vryen Wil hebben. Want alles, wat natuurlyk reden kan gebruiken, moet ook met Oordeel begaafd zyn, om het een van het ander door zich zelven te ſchiften: en by gevolg onderſcheid het, wat men vlieden, en wat men wenſchen moet. Maar 't geen iemand wenſchlyk vind, zal hy najaagen; 't geen hy oordeeld te moeten vlieden, zal hy ſchuuwen. Dies moet alles wat reden bezit, ook Vryheid hebben om te willen, en niet te willen.

Maar ik ſtel die in allen niet even groot.

Want in Hemellingen, en vol-zalige Geeften is een doordringend oordeel, een onverdorven Wil, en een altyd-bereide kracht om 't gewenschte uit te voeren. Doch het is noodzaaklyk, dat der menschen zielen meer Vryheid bezitten, als zy zich in God-bespiegelingen bezig houden; en minder, als zy tot lichchaâmelyke zorgen vervallen; en noch minder, als zy zich aan aardsche driften overgeeven. Maar de uiterste slaverny is, als zy tot zonden geneigd, het genot haarer eigener redelykheid verliezen.

Want als zy de oogen des verstands van 't licht der Opperste Waarheid afwenden, en op het aardsch, en het duister slaan, werden zy straks door onkunde beneveld, door schadelyke hertstogten ontroerd; en als zy die opvolgen, en toevallen, vermeerderen zy haare dienstbaarheid, daar zy zich zelfs in gebragt hebben, en maaken zich door haare vryheid tot vrywillige slaaven.

Al het welke nochtans hy, die van eeuwigheid alles voorzag, met zyn voorzienigheids oog aanschouwd, en ieder, 't geen hem na verdiensten beschooren is, toelegd. Want

God hoord, en ziet,
Wat hier geschied.

'T TWE-

'T TWEDE RYM.

Homeer zingd op een honig-zoeten trant,
Hoe Febus schiet zyn licht op zee, en land,
En alles ziet, met al-zien-doende straalen;
Die krachteloos om in het hert te daalen
Van aarde, of zee, niet zien,
Wat daar mag in geschiên.

Maar zee, noch aard' belet 't alweetend oog,
Dat alles ziet, en doorziet van om hoog:
Geen dikke wolk, geen duisternis kan 't sluiten:
Geen aard-korst houd, geen zee-golf dryfd dat buiten.
De duisterheid is licht,
Voor Godes klaar gezigt.

Hy schoud, als met een opslag, alles aan,
Wat is, en was, en namaals zal bestaan.
Dies mag men hem, daar 't Al alleen voor klaar leid,
Die 's menschen hert doorgronden kan, met waarheid
Wel houden voor de bron,
En 't Zon-licht van de Zon.

'T DERDE ONRYM.

Waar op ik zeide: Ziet, een grooter zwaarigheid maakt my weder twyffelachtig. Welke is die? Sprak zy: Want ik zoude licht gissen wat u ontroerd. Het schynd, zeide ik, al te tegenstrydig, dat God alles voorziet, en dat 'er de minste Vryheid in onzen Wille

 zoud'

zoud' konnen zyn. Want zo God alles voorziet, en geenzins kan bedroogen werden, zo moet noodzaakelyk gefchieden, het geen de Voorzienigheid voorziet, dat gefchieden zal.

Dierhalven kan 'er geen vrye wil zyn, indien van eeuwigheid, niet alleen de daaden, maar zelfs de raadflaagen, en willen der menfchen, voorzien zyn: want zo kan 'er geen andere daad, geen andere wil zyn, als die zelvige, die de onbedriegelyke voorzienigheid te vooren geweeten heeft. Of zo de dingen anders kunnen verdraaid werden, dan voorzien was, zo is het geen volzekere voorweetenheid, maar veel eer een loffe giffinge; 't geen ik ongeoorlofd achte van God te denken. Want ik keure de oploffinge niet voor goed, waar mede zommigen deezen knoop meinen te ontbinden; want zy houden ftaande, dat de dingen niet gefchieden, omdat Gods voorweetenheid heeft voorzien, dat zy gefchieden zouden, maar in tegendeel, om dat zy gefchieden zouden, dat zy even daarom Gods voorweetenheid niet konden onbekend zyn: en dus vald men noodwendig aan den anderen kant in geen mindere zwarigheden.

Want het is niet noodzaaklyk, dat alles gefchiede, wat voorzien werd, maar 't is noodzaaklyk, dat alles voorzien werde, wat ge-

gefchieden zal. Even of men bekommerd ware, welk aller dingen oorzaak zy, de voorweetenheid van 't geen noodfchiklyk zal gefchieden, of, de noodfchiklykheid van 't geen in het toekomende zal voorweeten werden.

Maar laat ons dat poogen te bewyzen, dat, hoe zich de ordening der oorzaaken ook opdoed, de uitflag der voorgeweetene dingen noodzaaklyk zy, fchoon de voorweetenheid de toekomende dingen geen nood-dwang fchynd aan te brengen. Want zo iemand zit, moet de meininge, dat hy zit, noodwendig waar zyn. Zo in tegendeel ook iemand met waarheid gemeind werd te zitten, zo moet hy noodzaaklyk zitten. Dus is in dit beiden zekere noodzaaklykheid: in 't een van zitten, in 't ander van waarheid. Nochtans zit ieder niet, om dat die giffinge waar is: maar die giffinge is waar, om dat te vooren iemand zat. Schoon de waarheid dan maar van eenen kant komd, nochtans is 'er in beiden een gemeene noodzaaklykheid.

Men redenkavele op gelyke wyze van de voorzienigheid, en toekomende dingen. Want hoewel die voorzien werden, om dat zy toekomende zyn, nochtans gefchieden zy niet, om dat zy voorzien werden: des niet te min is 't noodzaaklyk, dat zo wel

de toekomende dingen van God voorzien, als de voorziene van hem uitgewrogt werden: 't welk alleen genoeg is om den Vryen Wil te wederleggen.

Maar hoe verkeerd is 't niet, dat men d'uitkomſt van tydelyke dingen een oorzaak noeme van de eeuwige voorweetenheid? Want, wat is 't anders, te meinen, dat God toekomende dingen voorziet, om dat zy geſchieden zullen, dan te gelooven, dat de dingen, die te vooren geſchied zyn, oorzaak moeten wezen van zyne hoogſte voorzienigheid?

Daarenboven, gelyk wanneer ik weet, dat 'er iets is, zulks ook noodzaaklyk moet zyn: zo moet ook 't geen ik weet, dat geſchieden zal, noodzaaklyk geſchieden. Waar uit volgd, dat de uitkomſt van 't geen God voorweet, onvermydelyk zy.

Eindelyk, zo iemand iets meind anders te wezen, dan het is, dat is niet alleen geen weetenſchap, maar een bedriechlyke waan, zeer verſchillende van de waarheid des weetenſchaps.

Zo 'er dan iets toekomende, maar des zelfs uitkomſt onzeker, en onnoodzaaklyk is, hoe zal kunnen geweeten werden, dat zulks toekomende zy? Want gelyk de weetenſchap zelfs niet kan vermengd zyn met valſchheid, zo kan ook 't geen zy begrypt, niet anders

zyn,

zyn, dan zy begreepen heeft. En dit is de reden, waarom de weetenſchap niet bedriegen kan, om dat alles zo moet wezen, gelyk de weetenſchap begrypt, dat het is.

Wat dan? Hoe kan God de onzeker-toekomende dingen voorzien? Want ziet hy datze onfeilbaar zullen geſchieden, die echter zouden konnen niet geſchieden, zo werd hy bedroogen, 't welk een euvel-daad ware van God te denken, of te zeggen. Maar voorziet hy dat alles, wat is, zo wezen zal, als 't is, zo dat hy te vooren weete, dat het zo wel niet geſchieden, als geſchieden kan, wat is dat voor een voorweetenſchap, die niets zekers, niets beſtendigs begrypt? Of waar in verſchild dit van de beſpottelyke voorſpellinge, die Tireſias deed, als hy zeide: *Al wat ik voorzegge, zal geſchieden, of niet?* En waar in zoud' dan ook de Godlyke voorzienigheid beter zyn, als de menſchlyke giſſinge; indien zy, als de menſch, onzeker oordeeld, 't geen niet zeker geſchieden zal? Doch kan 'er niets, by den onfeilbaaren bron-ader van alles, onzeker zyn, zo moet alles zekerlyk geſchieden, 't geen hy vaſtlyk voorweet, dat toekomende is. Dus is 'er in der menſchen raadſlaagen, of daaden, die Gods al-voorziende, en nooit-faalende wysheid, tot zeker ge-

ſchichte ſtierd, en dwingd, geen de minſte vryheid meer.

En zo dit eens doorgaad, ziet ieder genoeg, hoe de menſchlyke zaaken 't onderſte boven keeren. Want vergeefs zal den vroomen belooninge, den Godloozen ſtraffe voorgeſteld werden, zo die niet door een onbedwonge, en vrywillige ziel-werkinge verdiend is: en dus zal ieder onredelyk vinden, 't geen nu zo redelyk geoordeeld werd, dat Godloozen ſtraffe, vroomen belooning ontfangen: die tot een van beiden, niet door hunnen eigen wil, maar door zekere noodſchiklykheid van het toekomende gedwongen werden. Daar zoude ook noch deugd, noch zonde wezen, maar veel eer eene vermenginge, en onbeſcheidene verwerringe van alle verdienſten: En iets ſchendigers, als dit, kan niemand bedenken: Want indien uit de voorzienigheid aller dingen ordening voortſpruit, en dat der menſchen onderneemingen niets vermogen, zo moet volgen, dat alle onze zonden den Schepper alles goeds zullen toegeſchreeven werden.

Daar zoud' ook geen grond zyn, om iets te konnen hoopen, of bidden. Want wat zoud' men konnen hoopen, wat bidden, als een onverzetlyke noodſchikkinge alles t' zamen-ſchakeld, wat men wenſchen kan? En

dus

dus zoud' die *eenige onderhandelinge der menschen met God* weggenoomen werden: naamentlyk, *hoopen*, en *bidden*. Want door de waarde van een betaamelyke ootmoedigheid verkrygen wy de onwaardeerlyke belooninge van Gods genade; 't welk de eenigste wyze is, waar door menschen met God konnen spreeken; en met dat ontoeganklyk licht, eer zy hunne bede verwerven, vereenigd werden. Maar zo het bidden, door een toegestemde noodzaaklykheid van het toekomende, krachteloos werd gehouden, wat zal 'er dan overig zyn, waar door wy met dat Opper-weezen vereenigd, en t' zamen gevoegd konnen werden? En zo konde het niet anders zyn, of 't menschlyk geslacht, van zynen oorsprong afgewend, en afgeschooven, zoude, gelyk gy straks zongd, een haastig, en doevig einde hebben.

'T DERDE RYM.

Wat barrenende twist
Breekt aller dingen band?
Wat geest bedacht dien list,
Dat hy, 't geen een is, toond als tegen een gekant?

Gods magt, en 's menschen wil,
Zyn in zich zelven waar:
Wat baat dan hun verschil,
Wanneer men die begrypt, vereenigd met malkaâr?

Kan

Kan al, wat waarheid is,
Wel ſtryden tegen een?
Neen. Dit geheimenis
Is duiſter voor de ziel verblind door lichchaams leên.

Haar meeſt verlooren licht
Heeft veel te weinig kracht;
Om met een klaar gezigt
Te zien, wat wonder-knoop God bind aan 't menſch-geſlacht.

Wat of de ziel zo blaakt?
En doeld na Waarheids wit?
Kend zy, waar na zy haakt,
Wat zoekt zy dan met vlyt, het geen zy reeds bezit?

Is haar die onbekend;
Hoe komd, dat zy die mind,
En daar toe vlyd aanwend?
Waar is ooit iemand tot iets onbekends gezind?

Maar ſchoon zy vond die al,
En zag haar wenſch volbrogt,
Wie of haar toonen zal,
Dat dit de Waarheid is, die zy onweetend' zocht?

* *Of kend zy, die voorheen*
Heeft in het licht gezweefd,

De

* Dit is weder volgens Plato, die de ziel in den hemel begreep lang voor 't lichchaam geſchaapen, en volmaakt in kenniſſe, doch door vereeniging met het zelven veel beneveld, en vergeeten te zyn, 't geen zy namaals door vlyt, zich erinneren moeſt.

De dingen in 't gemeen?
En heugd haar nu noch iets, die 't al verlooren heeft?

Al wie na waarheid tracht,
Heeft ſtrydigheid ten deel:
Niets kend hy in zyn kracht,
En kend nochtans ook wat, als is dat wat niet veel.

Herpeinzende aan 't geluk,
Dat hy wel eer bezat,
Verzaamd hy ſtuk by ſtuk,
En krygd zo weêr door vlyt zyn ouden kennis-ſchat.

'T VIERDE ONRYM.

Zeer oud, zeide zy daar op, is die twiſt over de Voorzienigheid, en van M. Tullius, als hy de Voorzeggingen ontleed, breedſpraakig verhandeld, en van u zelfs lang, en veel doorzocht; maar by niemand tot dus verre naauwkeurig genoeg, of op vaſte gronden uitgevoerd.

De oorzaaken deezer duiſterheid is 't onvermogen van 's menſchen vernuft, dat niet kan opklimmen tot de eenvoudigheid der Godlyke Voorweetenſchap: Want zo die op eenige wyze konde bevroed werden, daar bleef niets twyffelachtigs over. En dat zulks waar zy, heb ik voorgenoomen te bewyzen, en op te helderen, na dat ik alvoorens uwe gemoed-beweeging zal geſtild hebben.

Ik

Ik vraage dan, waarom gy de reden der geenen wraakt, die ſtellen, dat Voorweetenheid, en Vrye Wil niet ſtryden, om dat de Voorzienigheid geen oorzaak van Noodzaaklykheid der toekomende dingen is? Want haald gy wel ergens anders bewyzen voor die Noodzaaklykheid van daan, als om dat het geen voorzien werd, ook moet geſchieden? Zo dan het Voorweeten, gelyk gy zo even zelfs beleed, de toekomende dingen geen Nood-dwang oplegd; hoe komd het, dat vrywillige geſchigten tot een zeker uiteinde genoodzaakt werden?

Want laat ons eens ſtellen, dat 'er geen Voorzienigheid zy, op dat gy zien moogd, wat hier uit volgd. Zoude dan het geen vrywillig geſchied, zo veel de Voorzienigheid aangaad, genood-dwangd werden? Geenzins.

Laat ons ook eens ſtellen, dat 'er een Voorzienigheid zy, maar dat echter die geen Noodzaaklykheid aan iets oplegge: zo blyfd, mein ik, de zelve ongeſchondene, en volkomene Vryheid van den Wil.

Maar zult gy zeggen, al legd de Voorzienigheid de toekomende dingen geen Noodzaaklykheid op, nochtans is 't een ken-teken, dat zy onfeilbaar zullen geſchieden. Op zulk een wyze zouden de geſchigten der toekomende dingen Noodzaaklyk zyn, ſchoon

'er

'er geen Voorweetenheid ware. Want alle ken-tekenen toonen wel, wat iets betekend, maar brengen het betekende niet te weeg. Dierhalven zoud' eerst moeten beweezen werden, dat alles noodzaaklyk geschiede, eer men besluiten kan, dat de Voorweetenschap een ken-teken deezer Noodzaaklykheid zy. Anderzins, zo 'er geen Noodzaaklykheid is, kan de Voorweetenheid geen ken-teken zyn, van 't geen niet en is. Maar nu blykt, dat men bewyzen, die op vaste gronden steunen, niet uit ken-tekenen, of van-buiten-ontleende slot-redenen, maar uit welvoeglyke, en dringende oorzaaken haalen moet.

Doch hoe is 't mooglyk, dat niet geschieden zoude, 't geen voorzien werd te zullen geschieden? zult gy zeggen. Als of wy geloofden, dat niet gebeuren zal, het geen de Voorzienigheid weet dat gebeuren moet: en als of wy niet veel eer stelden, dat schoon het gebeurd, het nochtans van zich zelven niet noodzaaklyk moest gebeuren, gelyk gy hier uit lichtelyk zult konnen afmeeten. Want veele dingen speelen ons te gelyk voor oogen, terwyl zy geschieden, als in 't mennen, en omkeeren van 's wagenaars vier-gespan, en diergelyken meer.

Dwingd daarom eenige noodzaaklykheid iets van dit alles hier toe? Geenzins. Want de konst wrogt te vergeefs, zo alles uit nood-

nood-dwang bewoogen wierd. 'T geen dan niet genoodzaakt werd, als't geſchied, moet ook, eer het geſchied, zonder noodzaaklykheid konnen geſchieden. Dierhalven zyn 'er toekomende dingen, welker uitſlag van allen nood-dwang vry moet zyn. Want ik vermoede niet, dat iemand zal ſtaande houden; dat het geen nu geſchied, eer het geſchied, niet ſtonde te geſchieden. Dus heeft dit, ſchoon het voorzien is, een ongedwongene uitkomſt. Want gelyk de kenniſſe van het tegenwoordige, dat tegenwoordige niet noodzaakt, zo noodzaakt ook de voorweetenſchap van het toekomende, dat toekomende niet.

Maar hier aan, zult gy zeggen, werd getwyffeld, of 'er eenige voorweetenheid kan zyn van dat geen, dat niet noodzaaklyk geſchieden moet. Want dit ſchynd tegenſtrydig: en gy waand, dat het noodzaaklyk is, zo 't voorzien is: en zo 'er geen noodzaaklykheid is, dat het niet konde voorzien zyn: om dat'er niets kan geweeten werden, dan het geen zeker is. En indien het onzekere, als zeker werd voorzien, zo blykt dat uit de nevelen der giſſinge, niet uit de waarheid der kenniſſe voort te komen: Want gy meind, dat het niet kan beſtaan met de volmaaktheid der weetenſchap, een zaak anders te begrypen, als die is.

Maar de bron-ader deezer dwaalinge ſpruit hier uit, dat ieder het geen hy weet, vermeind te weeten uit de kracht, en eigenſchap der dingen zelfs: Doch het is daar verre van daan. Want al wat men weet, werd niet na de kracht van zaaken, maar veel eer na 't begryp van den weeter beſeft. En om dit met een voorbeeld te doen zien: Geheel anders kend het gezigt, en geheel anders het gevoel, een en de zelfde rondheid van een lichchaam. 'T gezigt ziet die van verre, en geheel te gelyk, door uitgeſchootene ſtraalen: 't Gevoel, aan die rondte als gehecht, en vereenigd, ontdekt die by deelen, en door den omtrek zelfs. De menſch ook, werd anders van de zinnen, anders van de inbeeldinge, anders van de reden, en anders van 't verſtand aangemerkt. Want de zinnen kennen alleen de uiterlyke gedaante in het onderwerp begreepen. De inbeeldinge vertegenwoordigd zich alleen de gedaante zonder onderwerp. De reden ſtreefd hooger, en onderzoekt in een algemeene beſchouwinge den byzonderen aart van ieder een. 'T verſtand, dat heerlyk oog der ziele, dringd noch verder door, en ziet, behalven dien algemeenen omtrek, de eenvouwdige gedaante zelfs, door een zuiver ziel-gezigt. Waar in dit alleraanmerkenswaardigſt is: Want de hoogſte kennis-kracht behelſd ook de geringſte, maar de geringſte kan nooit de hoogſte bereiken.

Zo werken de zinnen niet dan op de lichchaam-ſtoffe, en de inbeeldinge begrypt de algemeene beſchouwinge niet, noch de reden beſeft de envouwdige gedaante: Maar 't verſtand, als uit de hoogte nederziende, en de gedaante bevroedende, oordeeld van alles, wat gedaante onderhevig is: doch zodanig, als het die gedaante, die anders zoud' onbekend blyven, zelfs begrypt. Want het verſtand kend de algemeene beſchouwinge van de reden, en de vertegenwoordigde gedaante der inbeeldinge, en het ſtoflyk onderwerp der zinnen, en zonder reden, of inbeelding, of zinnen te gebruiken, ziet het alles gedaantelyk, om zo te ſpreeken, door dien eenen ziel-opſlag.

De reden ook, als die iets in 't algemeen beſchouwd, zonder inbeeldinge, ofte zinnen te gebruiken, behelſt echter alles, wat men inbeelden, of zien kan. Want 't is de reden, die de algemeene beſchouwinge van een menſch aldus beſchryfd: *De menſch is een twevoetig redelyk dier.* 'T welk, ſchoon 't een algemeene kund-ſchap behelze, nochtans ongetwyffeld verbeeld, en getaſt kan werden: Gelyk ook de reden dat niet door verbeelding, of de zinnen, maar door een redelyk beſef aanſchouwd. En ſchoon de inbeeldinge van 't gezigt, en afmaalen der gedaantens oorſpronklyk is, zo vertegenwoordigd zy noch-

nochtans zich de dingen, terwyl de zinnen daar niet op werken, niet door een zienlyke, maar verbeeldende wyze van bevroedinge.

Ziet gy dan wel, dat in 't oordeelen, elk veel eer zyn begryp, als den aart van het begreepen opvolgd? En dat niet te onrecht. Want nadien alle oordeel een werk van den oordeelder is, moet noodwendig ieder zyn werk, niet volgens eens anders, maar volgens zyn eigen vermogen uitvoeren.

'T VIERDE RYM.

De school van 't wyze Athenen teelde
Voorheen het Stöisch dwaas gebroed,
Die meinden, dat men niets bevroed,
Als 't geen ons eerst voor oogen speelde,
En dat elk zinne-beeld de ziel werd ingeplant,
Gelyk men op 't papier schryfd letters met de hand.

Maar heeft de ziel zo weinig krachten,
Dat zy nooit eens werk-daadig was,
Maar doed, als 't straal-weêr-stuitend glas;
Van waar heeft zy dan haar gedachten?
Van waar komd haar besef, en waarheids beeldtenis;
Indien zy niets vermag, en altyd lydende is?

Zy, die 't bekende weet te schiften,
'T geschifte weder brengd tot een,
Nu zweefd om hoog, en nu beneên,
Nu gaat haar eigen werk doorziften,

Nu vuile loogenen van zuiv're waarheid ſcheid,
Heeft die geen hooger beeld, als 't geen voor oogen leid?

In haar moet beter indruk woelen,
Als die zy van der aarden haald:
Die niets, dan lichchaam-beelden maald,
En maar doed hooren, zien, en voelen:
Waar door werd opgewekt des ziels verhole kracht,
Maar geen ken-zaaden ooit in haar zyn voort-gebragt.

'T VYFDE ONRYM.

Indien dan in 't ontdekken der lichchaamen de van-buiten-voorkomende hoedanigheden de gevoel-tuigen aandoen, en de beweeginge der lichchaamen de ziele-kracht opwekt, en de eerſt-verholene denk-beelden doed voortkomen: Indien, zeg ik, in 't ontdekken der lichchaamen de ziel niet lydende, maar werkdaadig is, en door eigene kracht de voorwerpen, en lichchaamlydingen onderkend; hoe veel te meer moet dan het geen van alle lichchaamlyke aandoeninge bevryd is, in 't onderkennen niet de uiterlyke voorwerpen, maar de inwendige ziel-werking opvolgen? En op die wyze zyn ook verſcheidene Zelfſtandigheden met verſcheidene ken-zaaden begaafd. Want de zinnen alleen, van alle kenniſſe ontbloot, zyn d'onbeweeglyken dieren, als zee-moſſelen

len, en die aan ſteen-klippen voedſel zuigen, ten deel gevallen. Maar d'inbeeldinge is den beweegbaaren beeſten toegedeeld, die ook zekeren drift ſchynen te hebben, om iets te ſchuuwen, of te begeeren.

De reden is 't menſchlyk geſlacht alleen eigen, gelyk Gode alleen 't verſtand. Waar uit volgd, dat zodanige kenniſſe, die niet alleen uit haaren aart eigen, maar ook aller anderer kundſchappen bewuſt is, allen anderen te boven gaad. Wat dan? Indien de zinnen, en inbeeldinge zich tegen de reden aankanteden, en dreeven, dat zulk een algemeene beſchouwinge, als de reden meind te genieten, niets zaakelyks zy? Want al wat men verbeelden, en taſten kan, kan niet algemeen wezen. Dierhalven zal 't oordeel van de reden, of waar, en niets taſtbaar zyn; of doordien zy weet, dat 'er verſcheidene dingen den zinnen, en inbeelding onderhevig zyn, zal het een iedel begryp des redens wezen, als algemeen aan te merken, 't geen zigtbaar, en byzonder is.

Maar zo de reden daar tegen inbragt, dat zy het zigtbaare, en inbeeldige in die algemeenheid beſchouwd, maar dat noch de zinnen, noch de inbeeldinge tot die kenniſſe van de algemeenheid konnen opklimmen, om dat hun begryp niet verder gaad, als de lichchaamlyke gedaantens: maar dat men in

onderzoek van zaaken het zeekerst, en volmaakst oordeel moet gelooven. Indien wy, die zo wel de reden, als d'inbeeldinge, en zinnen bezitten, dien twist moesten beslechten, zouden wy de reden niet het meesten gelyk geeven?

Zo is het ook bygekomen, dat de menschelyke reden vermeind, dat Gods Voorzienigheid de toekomende dingen niet anders aanschouwd, dan zy doed. Want gy redenkaveld aldus: Zo 'er iets is, dat niet zeker, en noodzaaklyk schynd, zo kan dat niet voorzien werden zekerlyk te zullen geschieden. Dies is 'er geen voorzienigheid in deeze dingen, of zo men die ook daar in steld, zo is 'er niets, dat niet uit nood-dwang voortkome. Indien wy dan Gods voorweetenheid, zo wel als onze reden, genieten konden, zo zouden wy billyk oordeelen, dat het menschlyk begryp zich de Godlyke wysheid onderwierp, gelyk wy geoordeeld hebben, dat inbeelding, en zinnen voor de reden wyken moeten.

Laat ons dan, zo wy konnen, het Toppunt der Opperste Wysheid beklimmen: Want daar zal de reden zien, 't geen zy in zich zelve niet vinden kan. Te weeten, hoe die dingen, die niet zeker moeten geschieden, nochtans van Gods zekere, en beslootene voorweetenheid voorzien werden:

den: en dat dit geen losse gissinge, maar veel eer de eenvouwdigheid van de Opperste Wysheid moet zyn, die binnen geen paalen kan beslooten werden.

'T VYFDE RYM.

Wie kan al de dieren melden, wie beschryven hunnen aart?
Deezen weiden in de velden, met hun lichchaam-last bezwaard,

Geenen zuigen kracht, en leeven uit het stof, dat zy doorkneên,
And'ren op hun wieken zweeven door de snelle wolken heen,

Deezen kruipen, geenen loopen, and'ren hupp'len door het woud,
Deez' op tand, en klaauwen hoopen, deezen zyn op hoorens stout.

Maar hoe weinig zy gelyken, hier in lyken zy na een,
Dat zy all' te zamen kyken met hun hoofden na beneên:

En geen dieren, dan de menschen, slaan hun aanzigt hemelwaard,
Dat hen leeren moet te wenschen iets, dat hooger is als de aard.

Wild gy, mensch! het wit dan treffen van uw boven-dier-gestalt,
Poog uw zielen te verheffen daar men boven 't dierlyk brald.

'T ZESDE ONRYM.

Nademaal dan, als zo even beweezen is, alles wat men kend, niet na zynen aart, maar 's kenners begryp gekend werd, laat ons nu, zo veel doenlyk is onderzoeken, in welken ſtaat het Godlyk wezen zy, op dat wy des zelfs kenniſſe bevroeden mogen.

Alle menſchen zyn 't eens, dat God van eeuwigheid moet zyn. Laat ons dan overwikken, wat de Eeuwigheid zy: Want die zal ons de Godlyke Natuur, en Weetenſchap ontdekken. *De Eeuwigheid is een volmaakt, en te gelyk vol bezit van een eindeloos leeven?* 'T geen uit de vergelykinge met het tydelyk kan middag-klaar blyken. Want al wat het tydelyk leeven geniet, gaad van het voorleden door het tegenwoordige tot het toekomende: en daar is niets den tyd onderworpen, dat zyn leevens-loop geheel te gelyk bezit. Maar den dag van morgen heeft het noch niet bereikt, en giſteren is reeds voorby. Zelfs op den huidigen dag leefd gy lieden niet, dan in dit ſnel, en voortvlugtig oogenblik.

Alles wat dan tydelyk is, ſchoon het gelyk Ariſtoteles van de waereld ſpreekt, begin, noch einde had, en 't leeven met den geduurigen tyd wierd uitgerekt, kan echter nooit zodaanig zyn, dat het te recht Eeuwig mag gerekend

kend werden. Want het nooit te gelyk een vol-bezit van leeven heeft, ſchoon des zelfs tyd geduurig is: Nadien het den toekomenden noch niet, en den voorleden reeds niet meer geniet.

Het geen dan te gelyk een vol-bezit van een eindeloos leeven heeft, en behelſd, waar in het toekomende niet ontbreekt, en het voorleden niet is verdweenen, dat werd met reden Eeuwig genaamd, en moet noodwendig niet alleen zich zelfs magtig, en altyd tegenwoordig zyn, maar ook de geduurigheid des ſchichtigen tyds onveranderlyk bezitten.

Weshalven zommigen, als zy hooren, dat Plato deeze waereld begreep, zonder begin en einde van tyd, verkeerdlyk hebben gemeind, dat het ſchepſel aldus, zo wel als de Schepper, zoud' eeuwig zyn. Want het verſchild merklyk, door een geduurzaamen tydloop gedreeven te werden, 't geen Plato de waereld toeſchreef: en te gelyk een altyd-tegenwoordig vol-bezit van een eindeloos leeven magtig te zyn; 't geen Gode alleen bleikt eigen te wezen.

Ook mag men God niet begrypen ouder, als 't Heel-al, ten opzigte van de geduurzaamheid des tyds, maar veel eer ten opzigte van zyn eenvouwdige eigenſchap. Want die geduurige beweeginge der tydelyke dingen bootſt wel den altyd-tegenwoordigen ſtaat van 't on-

veranderlyk leeven na, maar om dat zy dien alleen nabootſen, niet evenaaren kan, vervald zy uit de onbeweeglykheid in de beweeginge, uit de eenvouwdigheid van het tegenwoordige in de veranderlykheid van het toekomende, en voorleden; en nadien zy het vol-bezit des leevens niet te gelyk kan genieten, ſchynd zy, door dat geen zelfs, dat zy niet bereiken kan, dat na te bootſten, dat zy eeniger wyze onophouwdelyk is: bindende zich aan de minſte tegenwoordigheid van dit klein, en ſchichtig oogenblik: waar in eenige overkomſt ſchynende te wezen met de onveranderlyke tegenwoordigheid, zo maakt zy, dat wie haar bezit, ook meind, dat hy leefd.

Maar om dat zy niet onveranderlyk konde blyven, heeft zy den weg van den geduurigen tyd ingeſlaagen, en dus rekt zy het leeven al loopende, dat zy blyvende niet volkomen, en te gelyk konde doen bezitten.

Zo wy dierhalven de dingen een welvoegelyken naam geeven willen, zullen wy met Plato zeggen moeten, dat God eeuwig, maar de waereld geduurig is.

Nademaal dan alle oordeel volgens zynen aard de dingen begrypt, die hem onderworpen zyn; en dat God eeuwig, en in eenen onveranderlyken ſtaat is; zo moet ook zyne voorzienigheid, alle tyd-veranderingen verre overſtygende, en in d'eenvouwdige tegenwoordigheid

digheid blyvende, waar in de voorleden, en toekomende tyd-loop begreepen is, in zyne eenvouwdige kenniſſe alles aanſchouwen, als of het nu geſchiedde.

Wild gy dierhalven zyne voorweetenheid, waar door hy alles onderkend, recht overweegen, gy zult bevinden, dat het niet is een vooruitgezigt van het toekomende, maar een beſef van een nooit-ontbreekende geduurigheid. Waarom zy ook niet een *Verr'-zienigheid*, maar *Voorzienigheid genaamd werd*, om dat zy wyd afzynde van de laagſte dingen, alles echter uit de hoogte voorziet.

Wat vereiſcht gy dan, dat noodzaaklyk zy, het geen door Gods oogen voorzien werd, daar zelfs de menſchen niet doen zyn, het geen zy zien? Want maakt uw gezigt noodzaaklyk, het geen gy voor uw oogen tegenwoordig hebt? Gantſch niet.

Maar zo men Godlyke, en menſchlyke vertegenwoordiginge betaamlyk mag vergelyken; zo als gy lieden zommige dingen in uwe tydelyke vertegenwoordiginge ziet, zo aanſchouwd God alles in zyne eeuwige vooroogendheid.

Dus veranderd die Godlyke voorzienigheid den aart, en eigenſchap der dingen niet, maar aanſchouwd die zodanig voor zyn oogen, als zy namaals in den tyd zullen wezen: en echter verwerd zy haar denkbeelden niet,

maar

maar onderkend, door een eenig oog-opslag, zo wel 't geen noodzaaklyk, als niet noodzaaklyk geschieden zal. Gelyk gy lieden, als gy te gelyk iemand op aarde ziet wandelen, en de Zon aan den hemel opgaan, dat onderscheid, schoon gy het te gelyk ziet, en het een vrywillig, het ander noodzaaklyk oordeeld. Zo ook het Godlyk oog, alles aanschouwende, vermengd geenzins den aart der dingen, die voor hem alle tegenwoordig, maar ten opzigte des tyds toekomende zyn. Dies is dit geen losse gissinge, maar veel eer een volzekere kennisse op de waarheid gegrond, als God weet, dat geschieden zal, 't geen hy ook weet, dat geschieden moet.

Zo gy daar op my tegenwerpt, dat al wat God voorziet te zullen geschieden; niet anders kan, als geschieden; en dat al wat niet anders kan, als geschieden, noodzaaklyk moet geschieden; en my aldus zoud meenen te vangen in dit woord van *noodzaaklyk*: zo zal ik toestaan iets van een bondige waarheid, maar dat weinigen, uitgezonderd God-kundigen, zullen beseffen: want ik zal zeggen, dat het geen toekomend is, noodzaaklyk is, ten opzigte van Gods kennisse, maar vry, en ongedwongen, ten opzigte van zich zelfs.

Want daar is twederhande noodzaaklykheid, d'eene *eenvoudig*; als de noodzaaklykheid, dat alle menschen moeten sterven, d'andere *onder ze-*

zekere voorwaarden, als wanneer men weet, dat iemand wandeld, zo moet hy ook noodzaaklyk wandelen: Want het geen iemand weet, kan niet anders zyn, dan hy weet. Maar de voorwaarden bevatten die eenvouwdige noodzaaklykheid niet: Want de voorwaardige is niet uit haaren eigen aart, maar door de bygevoegde voorwaarde noodzaaklyk. Ook is 'er geen noodzaaklykheid, die iemand, als hy vrywillig wandeld, dwingd te gaan, hoewel het echter noodzaaklyk zy, dat hy gaan moet, als hy wandeld.

Op gelyke wyze, als de voorzienigheid iets tegenwoordig ziet, zo moet dat noodzaaklyk zyn, ſchoon het van zich zelven niet noodzaaklyk is. Edoch God ziet het geen, dat geſchieden zal door den vryen wil, als tegenwoordig: zo werd dat ten opzigte van Gods vertegenwoordiging noodzaaklyk, onder voorwaarden, dat God het voorzien hebbe: maar in zich zelven aangemerkt, vervald het niet van zyne volſtrekte vryheid.

Zo geſchied dan buiten twyffel alles, wat God voorziet, dat geſchieden zal: Maar zommige dingen komen voort van den vryen wil, die hoewel zy geſchieden, als zy 't wezen ontfangen, nochtans hunnen eigen aart niet verliezen; om dat zy hadden konnen niet geſchieden, eer zy geſchiedden.

Wat is 'er dan aan gelegen, of zy niet nood-

zaak-

zaaklyk zyn, nadien zy door de voorwaarde der Godlyke kennisse in allen deelen geschieden, als of zy noodzaaklyk waren? Op die wyze naamentlyk, als even te vooren is voorgesteld, dat de Zon opgaad, en iemand wandeld, 't geen niet anders, als geschieden kan, terwyl het geschied; en echter was een van beiden noodzaaklyk, eer het geschiedde, en 't ander niet.

Zo moet ook buiten twyffel wezen hebben, 't geen God voor oogen heeft: Maar het een spruit uit noodschikkinge der dingen, het ander hangd af van de magt der uitvoerders. Dies wy met recht zeggen mogten, dat eenige dingen ten opzigte der Godlyke kennisse noodzaaklyk, maar in zich zelve van allen noodwang vry zyn.

Gelyk alles wat den zinnen onderhevig is, met de reden vergeleeken, algemeen is, maar op zich zelven aangemerkt, byzonder.

Maar is 't in myne magt, om Gods voorneemen te veranderen, zult gy zeggen, zo zal ik de voorzienigheid veriedelen, als ik wel licht zal veranderd hebben, het geen die voorziet.

Ik antwoorde: Uw voorneemen moogd gy veranderen, maar nadien de voorzienigheid weet, dat gy zulks vermoogd; en voorziet, of gy het zuld doen, en waar heen gy u wenden zult, zo moogd gy Gods voorweetenheid niet ontgaan, gelyk gy het gezigte van het tegenwoor-

woordig oog niet kund ontvlieden, ſchoon gy door vrye wille-keur uwe werkingen verſcheidendlyk veranderde.

Wat dan? zult gy zeggen. Zal na myne werkſchikkinge de Godlyke voorweetenſchap ook verwiſſelen, zo dat als ik nu eens dus, dan eens zo wil, zy ook telkens haare kennis-beurten veranderen zal? Geenzins. Want Gods oogen zien het toekomende, eer het 'er is, en vertegenwoordigd het zich door hun eigene alweetenheid; en die veranderd niet, gelyk gy waand, nu in deeze, dan in geene kenniſſe, maar komd alle uwe veranderingen voor, en ziet die met een eenigen opſlag, doch blyfd even onveranderlyk. Welke vertegenwoordiging, en alweetenheid Gode niet uit de geſchigten der toekomende dingen aankomd, maar uit zyn eenvouwdig wezen eigen is.

Waar uit ook opgeloſt werd, 't geen gy even te vooren ſtelde, dat het wanſchiklyk ware, zo onze toekomende dingen oorzaak van Gods kenniſſe gezegd werden. Want de kracht deezer kenniſſe, door een alyd-tegenwoordige kund-ſchap alles behelzende, heeft zelfs alle dingen haar maate geſteld, maar is niets aan het navolgende verſchuldigd.

Het welk alles aldus zynde, zo blyfd der menſchen vrye wille-keur ongekneuſd. En 't zyn geen onbillyke wetten, die den wil, van allen nood-dwang bevryd, belooningen, en ſtraffen voorſtellen.

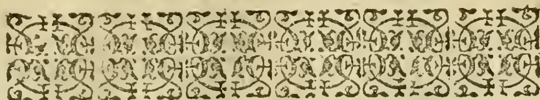
Zo

Zo blyfd ook God, die alles te vooren weet, als een loop-beschouwende Richter, en zyn altyd-tegenwoordig al eeuwig-kennis-oog loopt t'zamen met de toekomende hoedanigheid onzer werken, en legd den Vroomen loon, den Godloozen plaagen toe.

'T is ook niet te vergeefs op God te hoopen, of hem te bidden: Want als dat oprecht is, kan het niet krachteloos zyn.

Schuuwd dan de zonden, oeffend u in deugden, verheft uwe herten tot de waare hoope, zend demoedige gebeden na boven: Want zo gy niet huichchelen wild, hebt gy groote vroomigheid van nooden, nadien gy leefd, en zweefd voor de oogen des al-zienden Richters.

EINDE.

BLADWYZER

van Zaaken, en Woorden in dit WERK vervat.

A

B

D

Ellen-

Geld

God

Hoog-

N

over

Oor-

P

Schat

So-

Treur-

W.

EINDE.

ONDERRECHTING

aan den

WYSGEERIGEN LEEZER.

DE Liefde tot de voortreffelyke gedachten van BOETHIUS is oorzaak van deze BLADWYZER, waar over indien ongenoegen, als mede over de miſſpellingen, in 't drukken van dit WERK ingeſloopen, wierde opgevat, zal de BESCHEIDENE LEEZER den Hr. VERTAALER buiten alle ſchuld gelieven te ſtellen, die door zyn verre afwezenheid gantſchelyk van alle miſſtallen te verſchoonen is.

Ondertuſſchen volgen hier in ordre de feilen, die in 't herleezen zyn voorgekomen.

P. Betekend de zyde van een Blad, by de Onduitſchen *Pâgie*.

L. Betekend de regel van het Blad, by de Latynen *Linea* gemeenlyk genaamd, en beter *Verſus*.

P. 2. L. 7. Sy, *zet* Zy.
P. 2. L. 11. Beeſt, *lees* Beefd.
P. 7. L. 6. Rooſt, *zet* Roofd.
P. 16. L. 20. Steken, *ſchryf* Steeken.
P. 31. L. 1. Vliedſter, *maak daar van* Vleidſter.
P. 53. L. 19. Broder, *ſteld* Broeder.
P. 94. L. 15. Volmaakſte, *moet zyn* Volmaaktſte.
P. 98. L. 28. Selfde, *was beter* Zelfde.

P. 105.

P. 105. L. 13. Niets zekerders, *voor al* Iets zekerders.
P. 105. L. 15. Beginzel, *spel* Beginsel.
P. 109. L. 21. Vermogen, *liever* Vermoogen.
P. 112. L. 14. Ontaard, *verander* Ontaart.
P. 113. L. 18. Int, *behoorde gezet te zyn* In 't.
P. 113. L. 5. Wak're, *buiten twyfel* Wakk're.
P. 127. L. 10. Altyk, *voor* Altyd.
P. 135. L. 27. Boetius, *gemeenlyk* Boëthius.
P. 137. L. 15. Geensins, *is op andere plaatsen* Geenzins.
P, 166. L. 11. Onbedriegelyke, *by veelen* Onbedrichlyke.
P. 178. L. 4. Envouwdige, *zekerlyk* Eenvouwdige.
P. 185. L. 3, 4. Den toekomenden, den voorledenen, *neem het aldus*: De toekomende noch niet, en de voorledene reeds niet meer geniet.

